

ARTUR KLARK

3001

KONAČNA
ODISEJA

Sadržaj

Klark Artur, TRI HILJADE PRVA: KONAČNA ODISEJA

PROLOG: PRVOROĐENI

Prvi deo: ZVEZDANI GRAD

1. KOMETNI KAUBOJ

2. BUĐENJE

3. OPORAVAK

4. SOBA S POGLEDOM

5. OBRAZOVANJE

6. MOŽDANA KAPA

7. PODNOŠENJE IZVEŠTAJA

8. POVRATAK U OLDUVAI

9. NEBESKA ZEMLJA

10. POČAST IKARU

11. EVO ZMAJEVA

12. OSUJEĆENJE

13. STRANAC U STRANOM VREMENU

Drugi deo: 'GOLIJAT'

14. OPROŠTAJ OD ZEMLJE

15. PROLAZAK PORED VENERE

16. KAPETANOV STO

Treći deo: GALILEJEVI SVETOVİ

17. GANIMED

18. GRAND HOTEL

19. LUDILO ČOVEČANSTVA

20. OTPADNIK

21. KARANTIN

22. PODUHVAT

Četvrti deo: KRALJEVSTVO SUMPORA

23. 'SOKO'

24. BEKSTVO

25. VATRA U DUBINI

26. CIJENVIL

27. LED I VAKUUM

28. MALO SVITANJE

29. DUHOVI U MAŠINI

30. PENASTI PREDEO

31. JASLICE

Peti deo: OKONČANJE

32. GOSPODIN BEZ OBAVEZA

33. KONTAKT

34. PRESUDA

35. RATNO VEĆE

36. KUĆA STRAVE

37. OPERACIJA 'DAMOKLE'

38. PREVENTIVNI UDAR

39. UBISTVO BOGA

40. PONOĆ: PIKO

EPILOG

IZVORI

ZAHVALNICE

OPROŠTAJNA REČ

pnt

3001

KONAČNA ODISEJA

Klark Artur

Prevod: Živković Zoran
Clarke Arthur 3001: THE FINAL ODYSSEY, 1997.
Serija "Svemirska odiseja"

(5)

POLARIS 1997.

PROLOG: PRVOROĐENI

Nazovite ih Prvorodeni. Iako čak ni izdaleka nisu izgledali humanoidno, bili su sazdana od krvi i mesa, a kada bi zaronili pogledom u dubine svemira, iskusili bi strahopoštovanje, čuđenje - i usamljenost. Čim su ovladali moćima za to, počeli su da tragaju za srodnicima među zvezdama.

Tokom istraživanja nailazili su na život u mnoštvu oblika i posmatrali delovanje evolucije na hiljadama svetova. Videli su koliko su puta prve slabašne iskre inteligencije zasvetlucale i zgasnule u kosmičkoj noći.

A kako u svekolikoj Galaksiji nisu sreli ništa dragocenije od Razuma, podsticali su svuda njegov osvit. Postali su ratari zvezdanih polja; sejali su, a ponekad i žnjeli.

No, ponekad su, ravnodušno, morali i da iskorenjuju.

Veliki dinosaurusi već su odavno iščezli, kao žrtve nasumičnog udara svemirskog čekića koji je potro njihov obećavajući osvit, kada je izviđački brod Prvorodjenih ušao u Sunčev sistem posle putovanja koje je trajalo hiljadu godina. Promakao je pored smrznutih planeta, nakratko zastao iznad pustinja umirućeg Marsa, a onda upravio pogled ka Zemlji.

Pod istraživačima se prostirao svet koji je bujao životom. Godinama su proučavali, sakupljali, katalogizovali. Kada su saznali sve što su mogli, dali su se na posao. Počeli su da utiču na sudbine mnogih vrsta, na kopnu i u okeanu. Ali koji će od njihovih ogleda uspeti, to neće moći da doznaju još najmanje milion godina.

Bili su strpljivi, ali ne i besmrtni. Još je toliko toga valjalo obaviti u ovoj Vaseljeni od stotinu milijardi sunaca, čiji su ih i drugi svetovi prizivali. Otisnuli su se stoga ponovo u bezdan, znajući da se više nikada neće obreti ovde. No, za tim nije ni bilo potrebe. Sluge koje su ostavili za sobom obaviće posao do kraja.

Na Zemlji su glečeri nadirali i povlačili se, dok je iznad njih nepromenljivi Mesec i dalje nosio u sebi svoju zvezdanu tajnu. Još sporijim ritmom od polarnog leda talasi civilizacija razlivali su se i ustupali kroz Galaksiju. Neobična, divna i užasna carstva doživljavala su uspone i padove, prenoseći svoje znanje potomstvu.

A sada, tamo među zvezdama, evolucija je počela da se kreće ka novim metama. Prvi istraživači Zemlje odavno su stigli do granica krvi i mesa; čim su im mašine postale bolje od tela, kucnuo je čas za pokret. Najpre mozgove, a potom i same misli preneli su u blistave, nove domove od metala i dragog kamenja. U tim domovima počeli su da tumaraju Galaksijom. Više nisu gradili svemirske brodove. Sami su bili svemirski brodovi.

Ali doba mašina-entiteta brzo je minulo. Neprekidno vršeći oglede, naučili su kako da skladište znanje u ustrojstvo samog svemira i tako sačuvaju svoje misli za večnost u smrznutim rešetkama svetlosti.

I tako, pretočili su se najzad u čistu energiju; a na hiljadu svetova prazne ljuštore koje su odbacili zakratko su se grčile u bezumnoj igri smrti, da bi se potom raspale u prah.

Bili su sada gospodari Galaksije i mogli su do mile volje da lutaju među zvezdama i da poniru poput kakve tanane magle kroz samu tvar prostora. Iako su se konačno oslobodili tiranije materije, nisu potpuno zaboravili svoje poreklo u toplom mulju jednog iščezlog mora. A njihovi čudesni uređaji nastavili su da dejstvuju, nadzirući opite započete pre nebrojeno eona.

Ali više ih nisu stalno obavezivali mandati njihovih tvoraca; kao i sve materijalne stvari, oni takođe nisu bili imuni na dejstvo Vremena i njegove strpljive, uvek budne sluškinje, Entropije.

A ponekad, otkrivali su i vlastite ciljeve.

Prvi deo: ZVEZDANI GRAD

1. KOMETNI KAUBOJ

Kapetan Dimitrij Čendler (M2973.04.21/93.106// Mars//Svemirska Akad3005) - ili 'Dim' za najprisnije prijatelje - bio je s razlogom ljut. Poruci sa Zemlje bilo je potrebno šest časova da stigne do svemirskog tegljača 'Golijat', ovde, sa druge strane Neptuna; da je prispela samo deset minuta kasnije, on je mogao da odgovori: 'Žao nam je - ne možemo sada da krenemo - upravo smo počeli da razvijamo Sunčev zastor.'

Opravdanje bi bilo savršeno valjano; obmotavanje jednog kometnog jezgra u list reflektujućeg filma debeo samo nekoliko molekula, ali zato kilometrima širok i dugačak, nije spadalo u one poslove koji su se mogli ostaviti napola završeni.

S druge strane, nije bila rđava zamisao izići u susret ovom smešnom zahtevu: već je bio u nemilosti u smeru Sunca, premda ne svojom krivicom. Sakupljanje leda iz Saturnovih prstenova i njegovo upućivanje ka Veneri i Merkur, gde je stvarno bio potreban, počeli su još u dvadeset osmom veku - pre tri stotine godina. Kapetan Čendler nikada nije uspeo da vidi stvarnu razliku između slika 'pre i posle' koje su solarni konzervacionisti uvek potezali kada je trebalo da potkrepe svoje optužbe za nebesko vandalstvo. Ali javnost, još osetljiva na ekološke nesreće iz prethodnih stoleća, bila je drugačijeg mnjenja, tako da je stav 'Dalje ruke od Saturna!' prevagnuo sa ubedljivom većinom. Kao ishod toga, Čendler više nije bio 'konjokradica prstenova' već 'kometni kauboj'.

I tako se sada nalazio ovde, na zavidnom deliću udaljenosti do Alfe Kentaura, sakupljajući grla koja su odlutala iz Kujperovog pojasa. Ovde je svakako bilo dovoljno leda da se Merkur i Venera prekriju miljama dubokim okeanima, ali moglo je potrajati stolicima pre no što se ugase paklene vatre ovih svetova i oni pretvore u mesta pogodna za život. Solarni konzervacionisti protivili su se, naravno, i ovome, premda ne više sa mnogo poleta. Milioni mrtvih koje je za sobom ostavio cunami izazvan padom asteroida u Tihi okean 2304. - ironija je bila u tome da bi udar u kopno izazvao znatno manje štete - predstavljali su podsetnik za sva potonja

pokolenja na okolnost da je ljudska rasa stavila previše jaja u jednu krhku kotaricu.

Proteći će, doduše, pedeset godina, kazao je Čendler samome sebi, pre no što ova pošiljka stigne do svog odredišta, tako da kašnjenje od jedne sedmice neće tu predstavljati neku razliku. Ali svi proračuni vezani za rotaciju, središte mase i vektore pogona moraće da se obave ponovo, a potom radio-vezom dostave Marsu radi provere. Uopšte nije bilo na odmet valjano se pozabaviti računanjem pre no što se milijarde tona leda upute orbitom koja ih može dovesti preblizu Zemlji.

Kao i nebrojeno puta ranije, oči kapetana Čendlera upraviše se ka staroj fotografiji iznad njegovog radnog stola. Ona je prikazivala parobrod sa tri jarbola, patuljast u odnosu na ledeni breg što se nadnosio nad njim - baš kao što je i 'Golijat' u ovom trenutku delovao patuljasto.

Često bi pomislio kako je neverovatno da je samo jedan dug životni vek razdvajao primitivno 'Otkriće' i brod koji se pod istim imenom prvi otisnuo ka Jupiteru! A šta bi tek ti drevni istraživači Antarktika kazali na prizor koji se pružao sa njegovog komandnog mosta?

On bi ih svakako dezorijentisao, jer se zid leda kraj koga je 'Golijat' plovio pružao kako nagore tako i nadole dokle je pogled dosezao. A i sam led bio je neobičnog izgleda, sasvim oskudevajući u besprekornoj belini i plaveti kojom se odlikuju smrznuta polarna mora. Štaviše, delovao je prljavo - što je, zapravo, i bio. Samo oko devedeset odsto njegovog sastava predstavljalo je vodeni led: ostatak je bio veštičja čorba ugljeničnih i sumpornih jedinjenja, od kojih je većina ostajala stabilna samo na temperaturama blizu apsolutne nule. Njihovo otapanje moglo je da urodi neprijatnim iznenađenjima. Od jednog astrohemičara potekao je tim povodom znameniti iskaz: 'Kometama se oseća iz usta.'

"Kapetan svom osoblju", objavi Čendler. "Imamo malu izmenu programa. Zatraženo je da nakratko odložimo operacije kako bismo ispitali jedan nalaz radara 'Svemirskog čuvara'."

"Ima li pojedinosti?" upita neko, pošto je zamro hor gundanja preko broskog interkoma.

"Nema mnogo, ali pretpostavljam da je posredi jedan od projekata 'milenijumskog odbora' koji su zaboravili da obustave."

Usledila su nova guđanja: svima se bila smučila ona sila događaja kojima je planirano da se proslavi kraj trećeg milenijuma. Zavladao je sveopšte olakšanje kada je prvi januar 3001. prošao sasvim mirno, a ljudska rasa se vratila svojim uobičajenim poslovima.

"Sva je prilika da će ponovo biti lažna uzbuna, kao i prošli put. Vratićemo se našem poslu što pre budemo mogli. Kapetan - gotovo."

Bio je to treći pohod ove vrste, pomisli Čendler smrknuto, u njegovoj karijeri. Iako se već vekovima istražuje, Sunčev sistem još nije iscrpeo sva svoja iznenađenja, tako da je 'Svemirski čuvar' verovatno imao dobar razlog za svoj zahtev. Jedino se nadao da nekakav idiot bujne mašte nije ponovo uočio znameniti 'zlatni asteroid'. Čak i da postoji - u šta Čendler ni na trenutak nije poverovao - on bi predstavljao samo predmet od minerološkog interesa: stvarna vrednost bila bi mu znatno manja od leda koji je on slao u smeru Sunca, da oživi jalove svetove.

Postojala je, međutim, jedna mogućnost koju nije uzeo sasvim ozbiljno. Ljudska rasa raspršila je robotske sonde u prostor prečnika stotinu svetlosnih godina - a monolit u Tihou bio je stalni podsetnik na to da su i znatno starije civilizacije preduzele slične poduhvate. Bilo je sasvim moguće da se u Sunčevom sistemu nalaze, odnosno da prolaze kroz njega, i drugi tuđinski artefakti. Kapetan Čendler je sumnjao, međutim, da 'Svemirski čuvar' ima tako nešto u vidu: teško da bi u tom slučaju uputio svemirski tegljač klase I da proveriti neidentifikovani radarski trag.

Pet časova kasnije, radar na 'Golijatu' otkrio je odjek na krajnjem dometu; čak i kada se uzme u obzir razdaljina, izgledao je razočaravajuće mali. No, kako je postajao jasniji i jači, počeo je da odaje potpis metalnog predmeta, dugačkog možda dva metra. Kretao se orbitom koja je vodila iz Sunčevog sistema, što je gotovo sigurno značilo, zaključio Čendler, da je posredi jedan od nebrojenih komada svemirskog otpada koje je čovečanstvo poslalo put zvezda tokom poslednjeg milenijuma - i koji jednoga dana mogu predstavljati jedini dokaz da je ljudska rasa ikada postojala.

A onda se predmet dovoljno približio za vizuelno osmatranje, i kapetan Čendler je shvatio, uz zapanjenost i strahopoštovanje, da je to neki strpljivi istoričar i dalje tragao za najstarijim ostacima svemirske ere. Prava je šteta što su mu kompjuteri dali odgovor samo nekoliko godina prekasno za proslavu milenijuma!

"'Golijat' ovde", uputi Čendler radio-poruku u pravcu Zemlje; ton mu je postao svečan i ispunjen ponosom. "Na brodu imamo astronauta starog hiljadu godina. A mogu da pretpostavim ko je to."

2. BUĐENJE

Frenk Pul se probudio, ali se nije sećao. Nije bio siguran čak ni u to kako se zove.

Očigledno se nalazio u bolničkoj sobi: iako su mu oči još bile zatvorene, najprimitivnije i najevoaktivnije od njegovih čula mu je to jasno kazalo. Svaki udisaj donosio je slabašan i ne neprijatan miris antiseptika u vazduhu, pobuđujući sećanje na vreme kada je - naravno! - kao neoprezni momčić slomio rebro na prvenstvu Arizone u vožnji deltaplanom.

Sada je sve počelo da mu se vraća. Ja sam zamenik zapovednika Frenk Pul, izvršni oficir na američkom svemirskom brodu 'Otkriće', u pohodu na Jupiter koji se sprovodi u najvećoj tajnosti...

Učinilo mu se da mu je neka ledena šaka stegla srce. Prisetio se, kao da gleda usporeni film, kako se odbegla svemirska kapsula ustremkuje ka njemu, sa ispruženim metalnim kandžama. Potom je usledio bešumni sudar - a onda ne sasvim bešumno oticanje vazduha iz njegovog skafandra. Posle toga - završni spomen: bespomoćno se okreće u svemiru, upinjući se uzaludno da poveže prekinuto crevo za vazduh.

No, dobro, ma koja tajanstvena nevolja da se zbila sa svemirskom kapsulom, sada je bio na bezbednom. Verovatno je Dejv brzo izišao iz broda i spasao ga pre no što je odsustvo kiseonika stiglo da načini trajna moždana oštećenja.

Stari dobri Dejv! - reče on u sebi. Moram da mu se zahva... Samo trenutak! Ali ja očito sada nisam na 'Otkriću', a svakako nisam mogao biti toliko u nesvesti da budem prebačen natrag na Zemlju!

Njegov smeteni tok misli naglo je prekinuo dolazak nadzornice bolnice i dveju sestara, odevenih u vajkadašnje uniforme svoje profesije. Izgledale su pomalo iznenađeno: Pul se zapitao da li se probudio malo pre vremena, a ta pomisao ispunila ga je detinjim osećanjem zadovoljstva.

"Zdravo!" reče on, posle nekoliko neuspelih pokušaja; glasne žice kao da su mu sasvim zardale. "Kako mi je?"

Nadzornica mu se osmehnu, a onda stavi prst preko usana, uputivši mu očigledan nalog da ne govori. Dve sestre otpočeše

potom da žurno posluju oko njega, vičnim pokretima, proveravajući mu puls, temperaturu, reflekse. Kada mu je jedna od njih podigla desnu ruku, a onda je pustila da padne, Pul je primetio nešto neobično. Padala je lagano, a težina kao da joj je bila manja od normalne. Baš kao, uostalom, i težina njegovog tela, kada je pokušao da se pokrene.

Dakle, mora da sam na nekoj planeti, pomisli on. Ili na svemirskoj stanici sa veštačkom silom teže. Svakako nisam na Zemlji - nisam dovoljno težak.

Zaustio je da postavi očigledno pitanje, kada mu nadzornica pritisnu nešto o bočnu stranu vrata. Osetio je slabašno bockanje, a onda je ponovo utonuo u spavanje bez snova. Tik pre no što mu je svest iščilela, imao je vremena samo za još jednu pometenu pomisao.

Baš čudno - nisu prozborile ni reč - sve vreme koje su provele sa mnom.

3. OPORAVAK

Kada se ponovo probudio i ugledao pokraj postelje nadzornicu i sestre, Pul se osetio dovoljno jak da zapita: "Gde se nalazim? To sigurno možete da mi kažete!"

Tri žene izmenjaše poglede, očigledno neodlučne kako da postupe. Konačno, oglasila se nadzornica, oblikujući reči veoma lagano i pažljivo: "Sve je u redu, gospodine Pul. Profesor Anderson stići će svakog časa... On će vam objasniti."

Šta da mi objasni? - zapita se Pul uz izvesnu ozlojeđenost. Ali, bar govori engleski, premda ne mogu da odredim njen naglasak...

Anderson mora da je već bio na putu, jer se nekoliko trenutaka potom vrata otvoriše - i Pul načas spazi omanju gomilu radoznalih posmatrača koji su zurili u njega. Počeo je da se oseća kao novi eksponat u zoološkom vrtu.

Profesor Anderson bio je oniži, živahan čovek na čijem su se licu ukrštali ključni vidovi nekoliko rasa - kineske, polinežanske, nordijske - na krajnje zbunjujući način. Pozdravio je Pula tako što je podigao desni dlan, a onda se očito trgao, pa pružio šaku i rukovao se, uz neobično oklevanje, kao da uvežbava neki nepoznati gest.

"Drago mi je što vidim da dobro izgledate, gospodine Pul... Začas ćete ustati iz kreveta."

Ponovo čudnovat naglasak i sporo izgovaranje - ali optimističko držanje uz postelju bolesnika bilo je svojstveno svim doktorima, na svim mestima, u svim dobima.

"Milo mi je što to čujem. Možda biste sada mogli da mi odgovorite na nekoliko pitanja..."

"Svakako, svakako. Samo trenutak."

Anderson se obratio nadzornici tako brzo i tiho da je Pul uspeo da uhvati tek nekoliko reči, od kojih su mu neke bile potpuno nepoznate. Onda nadzornica dade znak jednoj od sestara koja otvori zidni ormanić i izvadi odande tanku metalnu traku koju obavi oko Pulove glave.

"Šta je to?" upita on, poput onih teških pacijenata koji stalno hoće da znaju šta im se događa, što doktorima uvek ide na živce.

"Očitavanje EEG-a?"

Profesor, nadzornica i sestre izgledali su podjednako u nedoumici. A onda se spori smešak razli Andersonovim licem.

"Oh - elektro... encef... alo... gram", reče on lagano, kao da reč izvlači sa samog dna pamćenja. "Sasvim ste u pravu. Samo želimo da proverimo kako vam mozak funkcioniše."

Mozak bi mi odlično funkcionisao kada biste mi samo dopustili da ga koristim, progundža bešumno Pul. Ali, evo, bar smo negde stigli - najzad.

"Gospodine Pul", reče Anderson, govoreći i dalje na onaj pompezan način, kao da koristi strani jezik, "poznato vam je, naravno, da ste bili... onesposobljeni... u ozbiljnoj nesreći dok ste radili izvan 'Otkrića'."

Pul klimnu u znak saglasnosti.

"Počinjem da podozrevam", odvrati on oporo, "da 'onesposobljen' predstavlja eufemizam."

Andersonu vidljivo laknu, a lice mu lagano ozari smešak.

"Sasvim ste u pravu. Recite mi, šta mislite da se dogodilo."

"Pa, najpovoljnija mogućnost jeste da me je, pošto sam se onesvestio, Dejv Boumen spasao i vratio na brod. Kako je Dejv? Niko ništa neće da mi kaže!"

"Sve u svoje vreme... a najnepovoljnija mogućnost?"

Frenku Pulu se učinilo da mu je preko vrata prešao dah studenog vetra. Sumnja koja mu se lagano oblikovala u glavi počela je da stiče zasnovanost.

"Da sam poginuo, a onda sam doveden ovamo - ma gde to bilo - i vi ste me oživeli. Hvala vam..."

"Sasvim tačno. I sada ste opet na Zemlji. Odnosno, sasvim blizu nje."

Šta je hteo da kaže time 'sasvim blizu nje'? Ovde svakako postoji gravitaciono polje - što znači da se po svoj prilici nalazi unutar velikog, rotirajućeg točka orbitalne svemirske stanice. No, nije bitno: postoje znatno važnije stvari o kojima treba razmisliti.

Pul se upustio u brzo računanje. Ako ga je Dejv stavio u hibernakulum, probudio ostale članove posade i okončao misiju na Jupiter - pa to bi onda značilo da je 'mrtav' već punih pet godina!

"Koji je danas datum?" upita on, što je pribranije mogao.

Profesor i nadzornica izmenjaše poglede. Pul ponovo oseti dah hladnog vetra na vratu.

"Moram vam reći, gospodine Pul, da vas Boumen nije spasao. Smatrao je - na čemu mu se ne može zameriti - da ste neopozivo mrtvi. Istovremeno, bio je suočen sa očajnički ozbiljnom krizom koja je ugrožavala i njegov život..."

I tako, otplutali ste u svemir, prošli pokraj Jupiterovog sistema i zaputili se ka zvezdama. Srećom, bili ste toliko ispod tačke mržnjenja da metabolizam uopšte nije dejstvovao - ali pravo je čudo što ste uopšte pronađeni. Vi ste jedan od najsrećnijih živih ljudi. Ne - ljudi koju su ikada živeli!"

Jesam li? - upita se Pul tupo. Pet godina, baš! Moglo je proteći puno stoleće - ili još duže.

"Da čujem", zatraži on.

Profesor i nadzornica kao da su konsultovali neki nevidljivi monitor: kada su se pogledali i klimnuli jedno drugom u znak saglasnosti, Pul je naslutio da su svi oni uključeni u bolničko informaciono kolo, spojeno sa povezom oko glave koji je on nosio.

"Frenk", reče profesor Anderson, načinivši gladak prelaz u ulogu dugogodišnjeg porodičnog lekara, "ovo će biti veliki šok za vas, ali u stanju ste da ga podnesete - a što pre doznate, tim bolje.

Na početku smo četvrtog milenijuma. Verujte mi - otisnuli ste se sa Zemlje pre skoro hiljadu godina."

"Verujem vam", uzvratil Pul mirno. A onda, na njegovu silnu ozlojeđenost, soba stade da se okreće oko njega i on ništa više nije znao.

Kada mu se povratila svest, ustanovio je da više nije u sumornoj bolničkoj sobi već u luksuznom apartmanu sa privlačnim - i postojano promenljivim - prizorima na zidovima. Neki su predstavljali čuvene i poznate slike, drugi su prikazivali predele kopna i mora, možda iz njegovog vremena. Nije postojalo ništa tuđinsko ili uznemirujuće: to će, pretpostavio je, doći kasnije.

Njegovo sadašnje okruženje bilo je, očito, veoma brižljivo programirano: zapitao se da li negde postoji ekvivalent televizijskog ekrana (koliko bi kanala bilo u trećem milenijumu?), ali nije mogao da vidi ni traga od nekog kontrolnog uređaja blizu kreveta. Postojalo

je toliko toga što je želeo da dozna o ovom novom svetu: bio je divljak koji se iznenada obreo u civilizaciji.

Ali najpre mora da povрати snagu - i nauči jezik; čak ni ovladavanje snimanjem zvuka, staro već stotinu godina u času kada je Pul bio rođen, nije osujetilo velike promene u gramatici i izgovoru. A postojalo je na hiljade novih reči, poglavito u nauci i tehnologiji, premda je on često bio u stanju da pogodi šta bi mogle da znače.

Veće osujećenje, međutim, stvaralo je mnoštvo znamenitih i neznamenitih imena koja su se nakupila tokom milenijuma, a koja mu ništa nisu predstavljala. Sedmicama, sve dok nije sakupio banku podataka, razgovori koje je vodio morali su često da budu prekidani zbog biografskih praznina.

Kako mu se snaga vraćala, tako se povećavao i broj posetilaca, premda uvek pod pomnim nadzorom profesora Andersona. Dolazili su mu medicinski stručnjaci, naučnici iz više disciplina, kao i - što ga je ponajviše zanimalo - zapovednici svemirskih brodova.

Postojalo je malo toga što je mogao da kaže lekarima i istoričarima, a što već negde nije bilo zabeleženo u džinovskim bankama podataka čovečanstva, ali on je često bio u prilici da im pruži prečice i nove uvide o zbivanjima iz svog vremena. Iako su se svi ophodili prema njemu sa krajnjim poštovanjem i pažljivo ga slušali kada bi pokušavao da im odgovori na pitanja, nisu bili baš voljni da uzvrate na njegova. Pul je počeo da se oseća prekomerno zaštićen od kulturnog šoka, pa je napola ozbiljno počeo da razmišlja o tome kako da pobegne iz apartmana. U retkim prilikama kada je ostajao sam, nije se iznenadio kada bi ustanovio da su vrata zaključana.

A onda je dolazak doktora Indre Volis sve promenio. Uprkos imenu, njen glavni rasni sastojak izgleda da je bio japanski, a bilo je trenutaka kada je Pul uz sasvim malu pomoć mašte mogao da je zamisli kao već prilično zrelu gejšu. Teško, međutim, da je ovakva slika pristajala jednoj uglednoj istoričarki koja je držala virtuelnu katedru na univerzitetu što se i dalje dičio pravim bršljanom. Ona je bila prvi posetilac koji je tečno vladao Pulovim engleskim, zbog čega ju je sa radošću dočekaao.

"Gospodine Pul", počeo ona, veoma poslovnim glasom, "dodeljena sam vam kao zvanični vodič i - da tako kažemo - mentor.

Moje zvanje... specijalizirala sam vaše razdoblje... teza mi je bila 'Kolaps nacija-država, 2000-2050'. Mislim da možemo pomoći jedno drugom u mnogo pogleda."

"Uveren sam da je tako. Najpre bih voleo da me izvedete odavde, kako bih mogao malo da vidim vaš svet."

"Upravo to nameravamo. Ali najpre moramo da vam damo Ident. Bez toga biste bili - kako bi se kazalo? - ne-osoba. Bilo bi vam gotovo nemoguće da pođete bilo kuda ili da bilo šta obavite. Nijedan inputni uređaj ne bi prepoznao vaše postojanje."

"Baš sam to i očekivao", uzvratila Pul, uz opor smešak. "Stvari su već počele da idu u tom pravcu u moje vreme - a mnogim ljudima nije se dopala ta zamisao."

"Još ima onih kojima se ne dopada. Oni se isključuju i žive neko vreme u divljini - ima je znatno više na Zemlji nego u vašem stoleću! Ali uvek nose sa sobom svoje kompake, kako bi mogli da potraže pomoć ako se nađu u neprilici. Prosečno vreme iznosi oko pet dana."

"Žao mi je što to čujem. Ljudska rasa se očigledno iskvarila."

Pažljivo ju je ispitivao, pokušavajući da odredi granice njene popustljivosti i da dođe do predstave o njenoj ličnosti. Bilo je očigledno da će mnogo vremena provesti zajedno, kao i da će on zavisiti od nje na stotine načina. Pa ipak, nije bio siguran da li će mu se ikada dopasti: možda ga je držala samo za očaravajući muzejski eksponat.

Na Pulovo iznenađenje, ona se saglasila sa njegovom kritikom.

"To je možda tačno - u nekim pogledima. Verovatno smo fizički slabiji, ali smo zato zdraviji i bolje prilagođeni od većine ljudi koji su ikada živeli. 'Otmene divljak' oduvek je bio samo mit.

Uputila se do male pravougaone ploče, postavljene u vratima na nivou očiju. Približno je bila veličine nekog od nebrojenih časopisa koji su bujali u davnom dobu štampe, a Pul je zapazio da svaka soba ima bar jednu takvu. Obično su bile prazne, ali povremeno bi na njima tekli redovi teksta, potpuno nerazumljivi Pulu, čak i kada bi mu većina reči bila poznata. Jednom je ploča u njegovom apartmanu stala da emituje žurne piskove koje je on prenebregao, pretpostavivši da će se neko drugi pozabaviti problemom, ma šta

bilo posredi. Srećom, buka je prestala podjednako naglo kao što je i počela.

Doktor Volis položi dlan na ploču, a onda ga podiže posle nekoliko sekundi. Osmotrla je Pula i kazala uz smešak: "Hodite da pogledate ovo."

Natpis koji se iznenada pojavio stekao je u dobroj meri smisao, kada ga je polako pročitao:

VOLIS, INDRA (Ž2970.03.11/31.885//IST. OKSFORD)

"Pretpostavljam da je 'Ž' oznaka za žensko, datum rođenja je 11. mart 2970, a u vezi ste sa Odsekom za istoriju na Oksfordu. A ovo - 31.885 - to je vaš lični identifikacioni broj. Je li tačno?"

"Izvršno, gospodine Pul. Videla sam neke vaše adrese za elektronsku poštu i brojeve kreditnih kartica - odvrtni nizovi alfanumeričkog trabunjanja koje niko nikada ne bi mogao da upamti! Ali mi svi znamo svoj datum rođenja, a deliće ga još najviše 99.999 drugih ljudi. Prema tome, petocifreni broj je sve što vam je potrebno... a čak i ako ga zaboravite, uopšte, zapravo, nije važno. Kao što vidite, on je deo vas."

"Implant?"

"Da - nanočip pri rođenju, po jedan na svakom dlanu, radi redundantnosti. Uopšte nećete osećati svoj kada ga budete dobili. Ali zadali ste nam mali problem..."

"Koji?"

"Čitači koje ćete najčešće sretati odveć su prostodušni da bi poverovali u vaš datum rođenja. S vašim dopuštenjem, preinačili smo ga stoga za hiljadu godina."

"Imate moje dopuštenje. A ostatak Identa?"

"Po želji. Možete ga ostaviti praznog, uneti vaša trenutna zanimanja i mesto - ili ga koristiti za lične poruke, opšte ili usmerene."

Neke stvari, Pul je bio siguran, stolicima ostaju nepromenjene. Veliki deo tih 'usmerenih' poruka bio bi uistinu lične prirode.

Zapitao se da li i u ovom dobu ima još autocenzure ili cenzure - kao i to da li se time više postiglo na poboljšanju morala drugih ljudi nego u njegovom vremenu.

Moraće da upita doktora Volis o tome, kada je bolje upozna.

4. SOBA S POGLEDOM

"Frenk... profesor Anderson smatra da ste dovoljno ojačali za malu šetnju."

"Drago mi je što to čujem. Da li znate za izraz 'dobiti pundravce'?"

"Ne znam - ali mogu da zamislim šta znači."

Pul se tako dobro prilagodio niskoj sili teže da su mu dugi koraci koje je pravio izgledali savršeno normalni. Pola gravitacije, procenio je - baš prava mera da se javi osećaj lepršavosti. Sreli su samo nekoliko ljudi prilikom šetnje; svi su mu bili stranci, ali su mu uputili i osmeh pošto bi ga prepoznali. Već sam, pomisli Pul ne bez izvesne samodopadljivosti, postao najpoznatija ličnost ovog sveta. To bi trebalo da bude od velike pomoći - kada budem odlučio šta da radim sa ostatkom života. Predstoji mi najmanje još jedno stoleće, ako je verovati Andersonu...

Hodnik kojim su se kretali bio je potpuno jednoličan, izuzev povremenih numerisanih vrata, koja su sva imala univerzalne ploče za prepoznavanje. Pul je išao za Indrom možda dve stotine metara kada se naglo zaustavio, šokiran činjenicom da nije uvideo nešto tako očigledno.

"Pa ova svemirska stanica mora da je ogromna!" uzviknu on.

Indra mu uputi osmeh.

"Kako je glasio onaj vaš izraz: 'Još ništa ste videli'?"

"Još ništa niste videli", ispravi je on, odsutno. I dalje je pokušavao da proceni razmere ovog zdanja, kada se suočio sa novim iznenađenjem. Ko je mogao da zamisli svemirsku stanicu dovoljno veliku da u nju stane metro - minijaturan, doduše, sa samo jednim vozilom koje je moglo da primi dvanaest putnika.

"Osmatrački salon tri", naloži Indra, i oni se bešumno i brzo udaljiše sa terminala.

Pul proveri vreme na složenom ručnom satu čije je funkcije još istraživao. Jedno od manjih iznenađenja bilo je to da je ceo svet prešao na 'univerzalno vreme': zbunjujući pojasevi vremenskih zona odbačeni su sa razvojem globalnih komunikacija. O tome se opširno

raspredalo u dvadeset prvom veku, kada se i javio predlog da se solarno vreme zameni zvezdanim. U tom slučaju, tokom godine, Sunce bi obišlo ceo časovnik: ako bi sada izišlo u ponoć, šest meseci kasnije posmatrač na istom mestu video bi ga kako zalazi.

Ništa, međutim, nije ispalo od te zamisli 'jednakog vremena na Suncu' - kao ni od još bombastičnijih pokušaja da se reformiše kalendar. Ovaj posao, kako je cinično primećeno, moraće da sačeka neku novu tehnološku eru. Jednoga dana, svakako, biće ispravljena jedna od manjih Božijih grešaka: Zemljina orbita biće tako preudešena da svaka godina ima dvanaest meseci od po tačno trideset dana...

Koliko je Pul mogao da prosudi po brzini i proteklom vremenu, mora da su prevalili najmanje tri kilometra pre no što se vozilo bešumno zaustavilo, vrata se otvorila, a jedan milozvučan autoglas objavio: "Uživajte u pogledu. Današnja oblačnost iznosi trideset pet odsto."

Konačno se, pomisli Pul, približavamo spoljnjem zidu. No, postojala je još jedna tajna - uprkos razdaljini koju je prevalio, ni snaga, a ni pravac gravitacije nisu se promenili! Nije mogao da zamisli toliko veliku rotirajuću svemirsku stanicu da se ge-vektor ne promeni prilikom ovakve promene položaja... Da li je, ipak, moguće da se nalazi na nekoj planeti? Ali osećao bi se lakši - uglavnom znatno lakši - na bilo kom drugom nastanjivom svetu Sunčevog sistema.

Kada su se spoljnja vrata terminala otvorila i Pul se obreo u maloj vazdušnoj komori, uvideo je da se uistinu mora nalaziti u svemiru. Ali gde su skafandri? Zabrinuto se osvrnuo unaokolo: biti tako blizu vakuumu, nag i nezaštićen, to se protivilo svim njegovim instinktima. Jedno iskustvo te vrste bilo mu je više nego dovoljno...

"Još malo pa smo stigli", reče Indra umirujućim glasom.

Poslednja vrata se otvoriše i on se suoči sa potpunim crnilom svemira, kroz ogroman prozor koji je bio zakrivljen kako uspravno tako i vodoravno. Osetio se kao zlatna ribica u okruglom akvarijumu, ponadavši se da su projektanti ovog odvažnog inženjerskog poduhvata tačno znali šta rade. Njima su, svakako, na raspolaganju stajali bolji građevinski materijali od onih što su postojali u njegovom vremenu.

Iako su zvezde zacelo sijale napolju, njegove oči prilagođene na rasvetu nisu mogle da razaberu ništa drugo osim crne praznine sa druge strane krivine velikog prozora. Kada se zaputio ka njemu kako bi mu se vidik proširio, Indra ga zaustavi i pokaza pravo napred.

"Pogledajte pažljivo", reče ona. "Da li ga vidite?"

Pul zažmirka i upilji se u noć. Ovo mora biti samo opsena - čak i, sakloni Bože, naprslina na prozoru!

Zatresao je glavom. Ne, bilo je stvarno. Ali šta je to? Prisetio se tog časa Euklidove definicije: 'Duž ima dužinu, ali ne i debljinu.'

Pružajući se celom dužinom prozora i očito nastavljajući izvan vidokrug a kako gore tako i dole, stajala je jedna svetlosna nit koju je sasvim lako bilo razabrati kada bi se gledalo u nju, premda tako jednodimenziona da se na nju pojam 'tanko' uopšte nije mogao primeniti. No, ipak nije bila sasvim bezoblična: jedva vidljive tačkice veće sjajnosti stajale su na njoj na nepravilnim razmacima, poput kapljica vode na paučini.

Pul nastavi da korača prema prozoru, a vidik stade da mu se proširuje, sve dok konačno nije došao u priliku da vidi ono što je ležalo ispod. Prizor je bio dobro poznat: ceo evropski kontinent i pretežan deo severne Afrike, onako kako ih je toliko puta video iz svemira. Ipak se, dakle, nalazi na orbiti - verovatno polutarnoj, na visini od najmanje hiljadu kilometara.

Indra ga je posmatrala s upitnim osmehom.

"Približite se još malo prozoru", reče ona, veoma tiho. "Kako biste mogli da pogledate pravo dole. Nadam se da dobro podnosite visinu."

Baš smešno reći tako nešto jednom astronautu! - pomisli Pul, zakoračivši napred. Da patim od vrtoglavice, ne bih se uopšte ovim bavio...

Tek što mu je ova misao minula umom, on uzviknu 'Bože moj!' i nevoljno ustuknu od prozora. A onda, zaustavivši se, odvaži se da pogleda ponovo.

Posmatrao je udaljeno Sredozemlje sa pročelja jednog valjkastog tornja, čiji je blago zakrivljeni zid ukazivao na prečnik od više kilometara. Ali to nije bilo ništa u poređenju sa njegovom dužinom, jer pružao se nadole, nadole, nadole - sve dok se nije

izgubio u maglama negde iznad Afrike. Pretpostavio je da seže sve do površine.

"Na kojoj smo visini?" prošaputa on.

"Dve hiljade kilometara. Ali pogledajte sada nagore."

Ovoga puta, šok je bio manji: očekivao je ono što je ugledao. Toranj se smanjivao nagore sve dok nije postao blistava pređa spram crnog zaleđa svemira, a on uopšte nije sumnjao u to da se uzdiže sve do geostacionarne orbite, trideset šest hiljada kilometara iznad polutara. Ovakve maštarije bile su dobro poznate u Pulovo vreme: on nikada nije ni sanjao o tome da će ih videti ostvarene - i da će obitavati na takvom mestu.

Pokazao je ka dalekoj niti koja je nicala sa istočnog obzorja.

"To mora da je drugi Toranj."

"Da - azijski. Mi njima izgledamo u dlaku isto."

"Koliko ih ima?"

"Samo četiri, na podjednakim razmacima oko polutara. Afrički, azijski, američki i pacifički. Ovaj poslednji gotovo je prazan - završeno je samo nekoliko stotina nivoa. Nema tamo ničeg drugog da se vidi osim vode..."

Pul je i dalje upijao ovu čudesnu zamisao, kada mu na um pade jedna uznemirujuća pomisao.

"Već je u moje doba bilo na hiljade satelita, razmeštenih na svim visinama. Kako izbegavate sudare?"

Na Indrinom licu pojavi se izraz nelagodnosti.

"Ovaj... nikada nisam razmišljala o tome... to nije moja struka." Zastala je na trenutak, očito prebirajući po sećanju. A onda se ozari.

"Mislim da je došlo do obimne operacije čišćenja, pre više stoleća. Sada naprosto više nema satelita ispod stacionarne orbite."

To zvuči suvislo, zaključio Pul. Više nema potrebe za njima - četiri džinovska Tornja mogu da pruže sve pogodnosti koje su nekada obezbeđivale hiljade satelita i svemirskih stanica.

"I nikada nije došlo do nekog nesrećnog slučaja - sudara sa svemirskim brodovima koji se otiskuju sa Zemlje ili se vraćaju u atmosferu?"

Indra ga iznenađeno pogleda.

"Ali više nema poletanja sa Zemlje i sletanja na nju." Ona pokaza ka tavanici. "Sve svemirske luke sada su tamo gde i treba da

budu - gore, na spoljnjem prstenu. Čini mi se da već četiri stotine godina nijedna raketa nije poletela sa površine Zemlje."

Pul se i dalje nosio s ovim, kada mu pažnju privuče jedna sitna nepravilnost. Obuka za astronauta izoštrila mu je čula za uočavanje svakog odstupanja od normalnog: u svemiru bi to moglo da predstavlja razliku između života i smrti.

Sunce se nalazilo izvan vidokrug, visoko gore, ali njegovi zraci koji su se slivali kroz ogroman prozor islikali su blistavu traku svetlosti na podu. Presecajući tu traku pod izvesnim uglom, pružala se još jedna, znatno bleđa, tako da je prozorski okvir bacao dvostruku senku.

Pul se gotovo morao spustiti na kolena kako bi mogao da pogleda pravo nagore. Smatrao je da je već postao imun na iznenađenja, ali prizor dva sunca na trenutak ga je ostavio bez reči.

"Šta je to?" prozbori on, pošto je povratio dah.

"Oh - zar vam nisu kazali? To je Lucifer."

"Zemlja ima još jedno sunce?"

"Pa, ono nam ne daje mnogo toplote, ali Mesec je zbog njega ostao bez posla... Pre no što se druga misija uputila tamo u potragu za vama, to je bila planeta Jupiter."

Znao sam da mi predstoji mnogo toga da naučim o ovom novom svetu, pomisli Pul. Ali da će biti toliko mnogo, to nisam ni slutio.

5. OBRAZOVANJE

Pul je bio i zapanjen i oduševljen kada su mu doneli televizor u sobu i smestili ga kraj njegovog kreveta. Oduševljen, zato što je patio od blage informacione izgladnelosti - a zapanjen zato što je posredi bio model koji je još u njegovo vreme smatran za zastareo.

"Morali smo da obećamo muzeju da ćemo ga vratiti", obavesti ga nadzornica. "A nadam se da ćete umeti da ga koristite."

Dok je gladio daljinski upravljač, Pul je osetio kako ga preplavljuje plima nostalgije. Malo je drugih stvari moglo tako živo da prizove uspomene na detinjstvo i na dane kada je većina televizora bila još odveć glupa da shvati izgovorene naredbe.

"Hvala, nadzornice. Koji je najbolji kanal za vesti?"

U prvi mah ju je zbunilo njegovo pitanje, a onda se razvedrila.

"Oh - shvatam šta imate na umu. Ali profesor Anderson misli da još niste spremni. U 'Arhivama' su stoga morali da sačine izbor koji će vam najvećma pogodovati."

Pul se načas zapitao koji se medijum za skladištenje koristi u ovo vreme. Još se sećao kompakt diskova, kao i ekscentričnog, starog čika Džordža koji je bio ponosni vlasnik prestižne zbirke LP-a. Ali tehnološko takmičenje mora da se okončalo pre više stoleća - na uobičajen darvinistički način: preživljavanjem najprilagođenijih.

Morao je priznati da je izbor bio valjano načinjen; iza toga je stajao neko (Indra?) ko je bio upućen u rani dvadeset prvi vek. Nije postojalo ništa uznemirujuće: ni ratova, ni nasilja, a sasvim malo tadašnje politike ili poslova koji bi sada delovali krajnje nebitno. Bilo je tu nekoliko lakih komedija, sportskih događaja (kako su samo doznali da je bio strastveni poklonik tenisa?), klasične i pop muzike, kao i dokumentaraca o divljim životinjama.

Osoba koja je sve to sastavila morala je da ima smisao sa humor, jer inače ne bi uključila epizode iz svake serije 'Zvezdanih staza'. Još kao dečkić, Pul je upoznao Patrika Stjuarda i Lionarda Nimoja: zapitao se šta bi oni pomislili da su mogli da doznaju sudbinu mališana koji im je stidljivo zatražio autograme.

U um mu se uvukla jedna depresivna pomisao čim je počeo da istražuje - uglavnom u ubrzanom režimu - te ostatke prošlosti. Pročitao je negde da je na prelazu veka - njegovog veka! - postojalo približno pedeset hiljada televizijskih stanica koje su istovremeno emitovale. Ako se ta brojka održala - a sva je prilika da se povećala - do sada je u etar otišlo na milione miliona sati TV programa. I najokoreliji cinik morao bi stoga da prizna da je verovatno postojalo najmanje milijardu časova vrednih gledanja - odnosno, na milione onih koji bi pripadali najvišim nivoima izvrsnosti. Kako pronaći tih nekoliko igala u tako džinovskom plastu sena?

Zamisao je bila toliko ogromnih razmera - i tako obeshrabrujuća - da je posle sedam dana sve bescilnijeg surfovanja po kanalima Pul zatražio da televizor bude uklonjen. Možda je bila srećna okolnost što je imao sve manje i manje vremena za sebe tokom časova u budnom stanju, koji su se postojano uvećavali kako mu se snaga vraćala.

Nije postojala opasnost od dosade, zahvaljujući neprekidnoj paradi ne samo ozbiljnih istraživača nego i radoznalih - a verovatno i uticajnih - građana koji su nekako uspevali da se provuku pored dvorske straže što su je postavili nadzornica i profesor Anderson. Pa ipak, bilo mu je drago kada se, jednoga dana, televizor ponovo pojavio; počeo je da pati od simptoma povlačenja - a ovoga puta, odlučio je da bude izbirljiviji u gledanju.

Uvaženi antikvitet došao je u pratnji Indre Volis, koja se široko osmehivala.

"Našli smo nešto što morate da vidite, Frenk. Mislimo da će vam to pomoći da se prilagodite - u svakom slučaju, sigurni smo da ćete uživati."

Pulu je iskustvo govorilo da ovakva tvrdnja predstavlja jemstvo dosade, pa se pripremio na najgore. Ali već ga je uvodni deo smesta zgrabio, vrativši ga u stari život na način na koji bi to malo drugih stvari moglo. Odmah je prepoznao jedan od najznamenitijih glasova iz svog doba, prisativši se da je već imao prilike da vidi ovu emisiju.

"Atlanta, 31. decembar 2000..."

Ovo je međunarodni CNN, pet minuta pre osvita novog milenijuma, sa svim njegovim neznanim opasnostima i obećanjima...

Ali pre no što pokušamo da istražimo budućnost, osvrnimo se na doba od pre hiljadu godina i zapitajmo se: 'Da li bi bilo koja osoba iz 1000. godine mogla makar i u obrisima da zamisli naš svet, ili da ga shvati ako bi se na neki volšeban način prebacila preko stoleća do njega?'

Gotovo celokupna tehnologija koju mi uzimamo zdravo za gotovo izumljena je pred sam kraj našeg milenijuma - a glavnina u poslednjih dve stotine godina. Parna mašina, elektricitet, telefon, radio, televizija, film, avijacija, elektronika - a samo tokom jednog ljudskog veka, nuklearna energija i putovanje svemirom - kako bi sve to izgledalo najvećim umovima prošlosti? Koliko bi dugo jedan Arhimed ili jedan Leonardo uspeli da sačuvaju zdrav razum, ako bi se iznenada obreli u našem svetu?

Primamljivo je pomisliti da bismo se mi bolje poneli ako bismo se premestili hiljadu godina u budućnost. Temeljna naučna otkrića svakako su već ostvarena: iako će nesumnjivo doći do značajnih poboljšanja na polju tehnologije, da li će postojati bilo koja naprava, ma šta što bi nam delovalo tako magično i nepojmljivo kao što bi džepni računar ili video kamera izgledali Isaku Njutnu?

Možda se naše doba uistinu razlikuje od svih pređašnjih. Telekomunikacije, mogućnost da se snimaju slike i zvuci koji bi ranije bili nepovratno izgubljeni, osvajanje atmosfere i svemira - sve je to sazdalo jednu civilizaciju koja stoji izvan čak i najnesputanijih maštarija prošlosti. A podjednako važno, Kopernik, Njutn, Darwin i Ajnštajn u toj meri su promenili naše načine razmišljanja i naše viđenje Vaseljene da bismo mi uistinu mogli izgledati kao gotovo nova vrsta čak i najblistavijim među našim precima.

A da li će se naši potomci, kroz hiljadu godina, osvrnuti na nas sa istim sažaljenjem kojim mi gledamo na one što su nam prethodili, ljude skromnog znanja, pune sujeverja, podložne boleštinama, kratkoga veka? Mi verujemo da znamo odgovore na pitanja koja oni nisu umeli čak ni da postavje: ali kakva je iznenađenja pripremio za nas treći milenijum?

Koji upravo ovog trena nastupa..."

Neko veliko zvono počje da otkucava ponoć. Poslednje vibracije zamreše u tišinu...

"Tako je to bilo - zbogom, dakle, čudesno i užasno dvadeseto stoleće..."

Slika se tog časa razbi u bezbroj delića, a potom se pojavi novi komentator, progovorivši naglaskom koji Pul nije mogao lako da razume i koji ga trenutno prebaci u sadašnjost.

"Sada, u prvim minutima 3001, u prilici smo da odgovorimo na pitanja iz prošlosti..."

Ljudi iz 2001, koje ste upravo videli, ne bi se osetili toliko pometeni u našem dobu kao što bi to bio neko iz 1001. u njihovom. Mnoga naša tehnološka postignuća oni su predvideli; svakako bi očekivali satelitske gradove, kao i kolonije na Mesecu i planetama. Možda bi čak bili i razočarani, zato što još nismo besmrtni i zato što smo uputili sonde samo do najbližih zvezda..."

Indra iznenada prekide snimak.

"Pogledajte kasnije ostalo, Frenk; zamarate se. Ali verujem da će vam ovo pomoći da se prilagodite."

"Hvala, Indra. Moram ovo da pustim da prenoći. Ali jedno je svakako dokazano."

"Šta?"

"Imam sreće što nisam neko iz 1001. ko je dospeo u 2001. Bio bi to preveliki kvantni skok: sumnjam da bi se iko mogao tu prilagoditi. Ja bar znam za elektricitet i neću umreti od straha ako neka slika stane da mi se obraća."

Nadam se, pomisli Pul, da je ovo samopouzdanje opravdano. Neko je jednom kazao da se dovoljno razvijena tehnologija ne može razlikovati od čarobnjaštva. Da li ću se suočiti sa čarobnjaštvom u ovom novom svetu - i da li ću moći da iziđem na kraj s njim?

6. MOŽDANA KAPA

"Bojim se da vam predstoji veoma teška odluka", reče profesor Anderson, uz osmeh koji je potro prekomernu težinu reči.

"Podneću već nekako stvar, doktore. Recite mi bez okolišenja."

"Da biste mogli da nosite moždanu kapu, morate se ošišati do glave. Evo vašeg izbora. S obzirom na brzinu rasta kose, moraćete da je uklanjate brijanjem bar jednom mesečno. Ili stvar možete učiniti jednom za svagda."

"Kako se to izvodi?"

"Laserska obrada skalpa. Ubija vlasi u korenu."

"Hm... a ako bih se kasnije predomislio?"

"Izvodljivo je, ali postupak je pipav i bolan, i traje sedmicama."

"Onda moram da razmislim koliko će mi se dopasti da ostanem bez kose, pre no što se odlučim na taj korak. Sećam se šta se dogodilo sa Samsonom."

"S kim?"

"Junakom jedne znamenite stare knjige. Devojka mu je odsekla kosu na spavanju. Kada se probudio, potpuno je izgubio snagu."

"Ah, da, sećam se - prilično očigledna medicinska simbolika!"

"S druge strane, ne bi mi smetalo da izgubim bradu - baš bih voleo da zauvek prestanem da se brijem."

"Sredićemo stvar. A kakvu biste periku želeli?"

Pul se nasmeja.

"Nisam naročito tašt - samo će mi smetati, zapravo, tako da mi je svejedno. Odlučiću kasnije o tome."

Pul je tek postupno otkrio iznenađujuću okolnost da su svi u ovom dobu veštački ćelavi; prvo otkrovenje ukazalo mu se kada su obe njegove bolničarke uklonile svoju raskošnu kosu, bez imalo nelagodnosti, neposredno pre no što će ga posetiti nekoliko podjednako ćelavih specijalista koji su ga podvrgli nizu mikrobioloških provera. Nikada ga nije okruživalo toliko ljudi bez kose, tako da je on u prvi mah zaključio da je posredi poslednji korak u beskrajnom ratu medicinara protiv klica.

No, kao i većina njegovih pretpostavki, ova se takođe pokazala potpuno pogrešna, a kada je pronikao u pravi razlog, zabavljao se pokušajima da ustanovi, onda kada to nije unapred znao, koji među

njegovim posetiocima imaju vlastitu kosu. Ispalo je da je uspevao retko kada su posredi bili muškarci, a nikada kada je reč bila o ženama; ovo je očito bilo veliko doba za vlasuljare.

Profesor Anderson nije oklevao: još istog popodneva bolničarke su razmazale nekakvu kremu opakog mirisa po Pulovoj glavi, a kada se on pogledao u ogledalu jedan sat kasnije, nije prepoznao samoga sebe. Pa sad, kad bolje razmisli, možda perika i nije tako rđav predlog...

Postavljanje moždane kape trajalo je nešto duže. Najpre je trebalo napraviti kalup, što je zahtevalo da on sedi nepomično nekoliko minuta dok se gips ne stegne. Već je očekivao da će mu reći kako mu je glava pogrešnog oblika, kada su bolničarke - kikoćući se krajnje neprofesionalno - stale da ga s mukom oslobađaju stege. "Oh - to boli!" zavapi on.

Potom je red došao na samu kapu za lobanju, metalni šlem koji mu je udobno prianjao, spuštajući se gotovo do ušiju i nadahnuvši jednu nostalgичnu pomisao: 'Kada bi me sada videli moji prijatelji Jevreji!' Posle nekoliko minuta već se sasvim privikao na njega, uopšte nesvestan da ga nosi.

Sada je bio spreman za postavljanje - proces koji je, shvatio je to sada uz osećanje srodno strahopoštovanju, predstavljao svojevrsno uvođenje u punoletstvo gotovo za celu ljudsku rasu, već više od pola milenijuma.

"Nema potrebe da zatvarate oči", reče tehničar koji mu je bio predstavljen sa pompeznom titulom 'moždani inženjer' - što se u popularnoj upotrebi uvek skraćivalo u 'mozgar'. "Kada otpočne instalacija, svi vaši ulazni kanali biće preuzeti. Čak i ako su vam oči otvorene, nećete ništa videti."

Pitam se da li se svi osećaju ovako nervozno, pomisli Pul. Je li ovo poslednji trenutak u kome imam kontrolu nad svojim umom? No, već sam navikao da se pouzdajem u tehnologiju ovog doba; još me nijednom nije ostavila na cedilu. Doduše, kako je to odavno uočeno, za sve postoji prvi put...

Kao što mu je obećano, nije osetio ništa drugo osim blagog bockanja dok je mnoštvo nanožica dubilo sebi put kroz njegov skalp. Sva čula i dalje su mu bila savršeno normalna; osvrnuvši se po

poznatoj sobi, ustanovio je da je sve baš onako kako bi trebalo da bude.

Mozgar mu uputi umirujući smešak; i on je nosio kapu za lobanju, povezanu, poput Pulove, za jedan uređaj koji se lako mogao zameniti sa 'leptop' kompjuterom iz dvadesetog veka.

"Spremni?" upita on.

Postojali su trenuci kada su stari klišeji bili još ponajbolji.

"Nikad spremniji", odvrati Pul.

Svetlost lagano zgasnu - ili je bar tako izgledalo. Mukla tišina spusti se na njega, pa ga čak i blaga sila teže na Tornju oslobodi svog pritiska. Bio je embrion koji plovi bezobličnom prazninom, premda ne sasvim crnom. Upoznao je već takvu jedva primetnu, gotovo ultraljubičastu tminu, na samom rubu noći, samo jednom prilikom ranije - kada se spustio dublje nego što je to iole bilo mudro niz proćelje strme litice na spoljnjoj ivici Velikog koralnog spruda. Gledajući niz stotine metara kristalne praznine, iskusio je takvo osećanje dezorijentisanosti da ga je načas obuzela panika; gotovo je već uključio jedinicu za uzgon, kada je uspeo da povрати kontrolu. Suvišno je reći da nikada nije pomenuo tu nepriliku doktorima u Svemirskoj agenciji...

Sa velike udaljenosti, jedan glas obrati mu se iz ogromne praznine koja kao da ga je sada sasvim optakala. Ali nije ga čuo ušima: blago mu se razlegao u odjekujućim lavirintima mozga.

"Počinje kalibracija. S vremena na vreme biće vam postavljana pitanja - možete da odgovarate mentalno, ali biće od pomoći ako se poslužite glasom. Da li razumete?"

"Da", odvrati Pul, zapitavši se da li su mu se usne stvarno pomerile. To nikako nije mogao da ustanovi.

Nešto je stalo da se pomalja u praznini - mreža tankih linija, slična ogromnom listu milimetarske hartije. Širila se nagore i nadole, desno i levo, do samih granica vidnog polja. Pokušao je da pomeri glavu, ali slika je odbila da se promeni.

Brojke počеше da svetlucaju rešetkom, prebrzo da bi ih mogao razlučiti - ali neko kolo verovatno ih je beležilo. Pul nije mogao da obuzda smešak (da li su mu se obrazi pomerili?) kada mu je palo na pamet na šta ovo liči. Upravo su ovako oftamolozi iz njegovog vremena vršili kompjuterski pregled očiju.

Rešetka iščeznu, a na njeno mesto stupiše jednoobrazni listovi boje, ispunivši vidno polje. U roku od nekoliko sekundi prešli su sa jednog na drugi kraj spektra. "Mogao sam to da vam kažem", promrmlja bešumno Pul. "Savršeno vidim boje. Sada sledi sluh, pretpostavljam."

Bio je u pravu. Slabašan, dobujući zvuk stade da dobija na brzini, pretvorivši se konačno u najniže čujno 'C', a onda suknu uz muzičku lestvicu sve dok nije nestao preko praga čujnosti ljudskog uha, na područje slepih miševa i delfina.

Bio je to poslednji od jednostavnih, neposrednih testova. Nakratko su ga proželi mirisi i ukusi, od kojih je većina bila prijatna, ali nekoliko je baš spadalo u odvratne. A onda je postao, ili mu se bar tako učinilo, lutka na nevidljivom koncu.

Pretpostavio je da se proverava neuromišićna kontrola i nadao se da se stvar ne ispoljava; ako je ipak to posredi, onda verovatno liči na nekoga ko je u završnim delovima plesa svetog Vita. A na trenutak mu se čak javila silovita erekcija, premda nije uspeo da proveri da li se to zbilom i u stvarnosti, budući da je odmah potom utonuo u spavanje bez snova.

Ili je možda samo sanjao da spava? Nije mogao da zamisli koliko je vremena proteklo pre no što se probudio. Šlema je već nestalo, zajedno sa mozgarom i njegovom opremom.

"Sve je dobro prošlo", ozareno reče nadzornica. "Za nekoliko časova ćemo ustanoviti da li ima nekih nepravilnosti. Ako vam nalazi budu K.O. - stvarno K.O. - dobićete sutra moždanu kapu."

Pul je cenio napore ljudi oko sebe da nauče arhaični engleski, ali je ipak zažalio što se nadzornici dogodila ova nesrećna omaška.

Kada je kucnuo čas za konačno postavljanje, Pul se ponovo osetio gotovo kao dečak kome predstoji da razmota neku čudesnu novu igračku ispod Božićnje jelke.

"Nećete morati da prođete kroz celo instaliranje ponovo", uveri ga mozgar. "Učitavanje će početi odmah. Daću vam prethodno petominutni demo. Samo se opustite i uživajte."

Najednom ga preplavi blaga, umirujuća muzika; iako je posredi bilo nešto veoma poznato, iz njegovog vremena, nije uspeo da odgonetne šta je posredi. Pred očima mu se pojavila magla koja je stala da se razilazi kada je krenuo prema njoj...

Da, krenuo je! Opsena kretanja bila je savršeno uverljiva; mogao je da oseti kako mu se stopala spuštaju na tle, a kako je sada muzika prestala, čuo je mekani šum vetra kroz veliko drveće koje ga je naizgled okružavalo. Prepoznao ga je kao kalifornijsku sekvoju, ponadavši se da one još postoje u stvarnosti, negde na Zemlji.

Nastupao je oštrim korakom - prebrzo da bi bilo udobno, kao da se vreme lagano ubrzavalo kako bi on što više prevalio. Pa ipak, nije bio svestan nikakvog napora; osećao se kao gost u nečijem tuđem telu. Ovaj utisak bio je pojačan okolnošću da nije vladao svojim pokretima. Kada je pokušao da se zaustavi, ili da promeni pravac, ništa se nije dogodilo. Samo je grabio napred.

Bilo je, zapravo, svejedno; uživao je u novom iskustvu - a već je uspevao da razabere kako se može stvoriti zavisnost prema ovome. 'Mašine snova', koje su predviđali mnogi naučnici iz njegovog veka - neretko uz zabrinutost - sada su bile deo svakodnevnog života. Pul se zapitao kako je čovečanstvo uspelo da opstane: rečeno mu je da dobrim delom i nije. Milionima je pregoreo mozak i ispali su iz života.

On će, razume se, biti imun na takva iskušenja! Koristiće ovu čudesnu napravu da dozna što više o svetu trećeg milenijuma i da za svega nekoliko minuta stekne sposobnosti za čije bi mu ovladavanje bile inače potrebne godine. Sad, doduše, mogao bi samo povremeno da koristi moždanu kapu i zabave radi...

Stigao je do ruba šume i pred njim se ukazao prizor neke velike reke. Bez oklevanja, zakoračio je u nju i nije se nimalo uznemirio kada mu je voda prešla preko glave. Izgledalo mu je neobično što je i dalje u stanju normalno da diše, ali još mu je čudnovatije delovalo to što može savršeno normalno da vidi u sredini gde golo ljudsko oko nije moglo uspostaviti žižu. Lako je uočio svaku krljušt veličanstvene pastrmke koja je promakla kraj njega, naizgled nesvesna ovog neobičnog uljeza.

Sirena! Oduvek je želeo da sretne neku od njih, ali je pretpostavljao da su posredi morska stvorenja. Možda povremeno uplivavaju u rečne vode - poput lososa, kako bi imale bebe? Nestala je pre no što je stigao da je to pita, kao bi potvrdio ili opovrgao ovu revolucionarnu teoriju.

Reka se okončala providnim zidom; on je stupio kroz njega i obreo se u pustinji, pod blistavim suncem. Njegova toplota neprijatno

ga je pekla - ali je ipak bio kadar da gleda pravo u tu podnevnu jaru. Mogao je čak da vidi, uz neprirodnu bistrinu, arhipelag Sunčevih pega blizu ruba. A tu je bila - krajnje nemoguće! - i tanušna blistavost korone, sasvim nevidljiva osim tokom potpunog pomračenja, sežući poput labudovih krila sa svih strana Sunca.

Sve se lagano zatamnilo; vratila se ona opsesivna muzika, a sa njom i blažena svežina njegove poznate sobe. On otvori oči (da li su mu uopšte bile zatvorene?) i nađe se pred gledaocima nestrpljivim da doznaju njegove reakcije.

"Čudesno!" prodahta on, gotovo pobožno. "Povremeno je izgledalo - pa, stvarnije od stvarnog!"

A onda se oglasi njegova inženjerska radoznalost, koja nikada nije bila duboko ispod površine.

"Čak i ovaj kratak demo morao je sadržati ogromnu količinu informacija. Kako su one uskladištene?"

"U ovim pločicama - istim koje koristi vaš audio-vizuelni sistem, ali sa znatno većim kapacitetom."

Mozgar pruži Pulu mali kvadrat, naizgled načinjen od stakla, posrebran sa jedne strane; bio je gotovo iste veličine kao kompjuterske diskete iz njegove mladosti, ali dvostruko deblji. Dok ga je Pul naginjao napred-nazad, pokušavajući da pronikne pogledom u njegovu providnu unutrašnjost, povremeno bi se javili odblesci boje duge, ali to je bilo sve.

U rukama mu se nalazio, shvatio je, završni proizvod više od hiljadu godina dugog razvoja elektro-optičke tehnologije - kao i drugih tehnologija još nerođenih u njegovoj eri. Nije bilo iznenađujuće to što je kvadrat, površno, prilično nalikovao napravama koje je on poznavao. Postojali su prikladan oblik i veličina za većinu predmeta koji su bili u svakodnevnoj upotrebi: noževi i viljuške, knjige, ručne alatke, nameštaj - kao i prenosiva memorija kompjutera.

"Koliki je kapacitet?" upita on. "U moje vreme uspeli smo da smestimo oko jedan terabajt u otprilike ovu veličinu. Siguran sam da ste vi to značajno poboljšali."

"Ne baš toliko koliko biste pretpostavili - postoji granica, naravno, koju određuje struktura materije. Uzgred, šta to beše terabajt. Bojim se da sam zaboravio."

"Sram vas bilo! Kilo, mega, giga, tera... To je deset na dvanaesti bajta. Potom sledi petabajt - deset na petnaesti - dotle sam uspeo da stignem."

"A mi smo tu negde počeli. To je dovoljno da se snimi sve što bi ma ko mogao da iskusi tokom jednog životnog veka."

Pomisao je bila zadivljujuća, pa ipak ne bi trebalo da bude odveć iznenađujuća. Kilogram želatina u ljudskoj lobanji nije bio mnogo veći od pločice koju je Pul držao, a on nikako nije mogao biti podjednako delotvorno sredstvo za skladištenje - mozak je imao i mnoga druga zaduženja koja je trebalo da obavlja.

"A to nije sve", nastavi mozgar. "Uz izvesno sabijanje podataka, moguće je uskladištiti ne samo memoriju - nego i stvarnu ličnost."

"I posle je reprodukovati?"

"Svakako; jednostavan posao nanoasembliranja."

Čuo sam za to, pomisli Pul, ali nikada nisam stvarno poverovao.

U njegovom stoleću, izgledalo je čudesno već i to da se čitav opus nekog velikog umetnika mogao smestiti na jednom malom disku.

A sada se u predmet istih razmera mogao smestiti - sam umetnik.

7. PODNOŠENJE IZVEŠTAJA

"Raduje me", reče Pul, "što vidim da 'Smitsonijan' još postoji, posle svih ovih vekova."

"Verovatno ga ne biste prepoznali", reče posetilac koji se predstavio kao doktor Alister Kim, direktor odeljenja za astronautiku. "Naročito s obzirom na to da je sada rasprostranjen po celom Sunčevom sistemu - zbirke koje se odnose na svemirsku eru smeštene su na Marsu i Mesecu, a mnogi eksponati koji pravno pripadaju nama trenutno se udaljuju ka zvezdama. Jednog dana ćemo ih stići i vratiti natrag. Naročito nam je stalo do toga da se domognemo 'Pionira 10' - prvog čovekovog artefakta koji je izišao izvan Sunčevog sistema."

"Čini mi se da sam ja upravo bio na putu da to učinim kada su me otkrili."

"Srećom po vas - a i po nas. Verovatno ćete moći da bacite svetlost na mnoge stvari koje još ne znamo."

"Iskreno govoreći, sumnjam - ali potrudicu se što bolje budem umeo. Ne sećam se ničega posle napada odbegle svemirske kapsule na mene. Još mogu u to teško da poverujem, ali rečeno mi je da je iza svega stajao Hal."

"To je tačno, ali posredi je složena priča. Sve što smo uspeli da doznamo nalazi se na ovom snimku - ukupno oko dvadeset časova, ali glavninu verovatno možete da prođete u ubrzanom režimu.

Poznato vam je, naravno, da je Dejv Boumen pošao u kapsuli broj 2 da vam pritekne u pomoć - ali se onda našao u neprilici, zato što je Hal odbio da otvori vrata za kapsule."

"Zašto, zaboga?"

Doktor Kim se blago trže. Pul je već zapazio ovakvu njegovu reakciju.

(Moram da vodim računa o tome kako se izražavam. Izgleda da je 'Bog' nepristojna reč u ovoj kulturi - pitaću Indru o tome.) "Došlo je do krupne programske greške u Halovim uputstvima - prepuštena mu je kontrola nad izvesnim vidovima misije o kojima vi i Boumen ništa niste znali. Sve je to na snimku..."

U svakom slučaju, takođe je isključio sisteme za održanje života trojici hibernauta - alfa posadi - pa je Boumen morao da prepusti

svemiru i njihova tela."

(Dejv i ja smo, dakle, bili beta posada - još nešto što nisam znao...)

"Šta se dogodilo sa njima?" upita Pul. "Zar nisu mogli da budu spaseni, kao i ja?"

"Bojim se da nisu. Pokušali smo to, razume se. Boumen ih je izbacio nekoliko časova pošto je preuzeo kontrole od Hala, tako da su im se orbite malo razlikovale od vaše. Taman dovoljno da završe na Jupiteru, dok ste ga vi 'okrznuli', dobivši pri tom gravitacioni pogon koji bi vas odveo do magline Orion za još nekoliko hiljada godina..."

Prešavši potpuno na ručno upravljanje - što je uistinu predstavljalo fantastičan podvig! - Boumen je uspeo da uvede 'Otkriće' na orbitu oko Jupitera. A tamo je sreo ono što je drugi pohod nazvao Stariji brat - prividnog blizanca monolita iz Tihoa, samo stotinama puta većeg.

Tu smo ga i izgubili. Izišao je iz 'Otkrića' u preostaloj svemirskoj kapsuli i spustio se na Starijeg brata. Već hiljadu godina proganja nas njegova poslednja poruka: 'Tako mi Deusa - pun je zvezda!'"

(Evo, opet! - pomisli Pul. Dejv nipošto ne bi tako kazao... Njegove reči mora da su bile: 'Moj Bože - pun je zvezda!') "Kako izgleda, kapsulu je u monolit uvuklo nekakvo inerciono polje, budući da je ona - a verovatno i Boumen - preživela ubrzanje koje bi je, inače, u trenu zdrobilo. To je ujedno bila poslednja informacija koju smo dobili, sve dok deset godina kasnije nije krenula američko-ruska misija brodom 'Leonov'."

"Koja se povezala sa napuštenim 'Otkrićem', tako da se doktor Čandra mogao prebaciti na njega i ponovo uključiti Hala. Da, znam to."

Doktor Kim se našao u neprilici.

"Izvinite - nisam bio siguran u to koliko već znate. U svakom slučaju, tada su počele da se zbivaju još čudnije stvari.

Kako izgleda, dolazak 'Leonova' aktivirao je nešto u Starijem bratu. Da nismo imali ove snimke, niko ne bi poverovao u to što se dogodilo. Da vam pokažem... evo doktora Hejvuda Flojda na straži u ponoć na 'Otkriću', pošto je vraćena struja. Vi ćete, naravno, sve prepoznati."

(Naravno: kako je neobično videti davno umrlog Hejvuda Flojda kako sedi na mom starom sedištu, sa Halovim netremičnim crvenim okom koje motri na sve u vidnom polju. A još je neobičnije pomisliti da smo i Hal i ja doživeli isto iskustvo vaskrsenja iz mrtvih...) Na jednom od monitora pojavila se poruka i Flojd tromo uzvratil: "U redu, Hale. Ko zove?"

NEMA IDENTIFIKACIJE.

Flojd se malo namrštilo:

"Dobro. Molim te, prenesi poruku."

OPASNO JE OSTATI OVDE. MORATE OTIĆI KROZ NAJVIŠE PETNAEST DANA.

"Potpuno isključeno. Naš lansirni prozor otvoriće se tek kroz dvadeset šest dana. Nemamo dovoljno goriva da bismo mogli ranije da krenemo."

SVESTAN SAM TIH ČINJENICA. PA IPAK, MORATE KRENUTI KROZ NAJVIŠE PETNAEST DANA.

"Ne mogu da ozbiljno prihvatim ovo upozorenje ako ne znam ko stoji iza njega... ko mi se to obraća?"

JA SAM BIO DEJVID BOUMEN. VAŽNO JE DA MI VERUJETE. OSVRNITE SE IZA SEBE.

Hejvud Flojd stade lagano da se okreće na pokretnoj stolici; iza njega su ostali iskošeni paneli i prekidači kompjuterskog displeja, a ispred se pojavljivala uska staza sa zastirkom 'velkro'.

("Sad pažljivo gledajte", reče doktor Kim.

Hvala na upozorenju, pomisli Pul.)

Bestežinska sredina osmatračke palube 'Otkrića' izgledala je znatno prašnjavija nego što je se on sećao: pretpostavio je da uređaj za filtriranje vazduha još nije stavljen u dejstvo. Uporedni zraci dalekog, ali još blistavog Sunca, koji su se slivali kroz velike prozore, osvetljavali su mnoštvo razigranih čestica u klasičnoj predstavi Braunovog kretanja.

Sada je nešto neobično počelo da se zbiva sa tim česticama prašine; kao da je neka sila stala da upravlja njima, poterujući ih iz jedne središnje tačke, ali i nagoneći druge ka njoj, sve dok se sve zajedno nisu srele na površini jedne šuplje kugle. Ta kugla, koja je u prečniku imala oko metar, na trenutak je lebdela u vazduhu poput kakvog džinovskog mehura od sapunice. Onda se izdužila u elipsoid,

a površina je počela da se mreška, da obrazuje nabore i useke. Pul zapravo nije bio iznenađen kada je stala da poprima ljudsko obličje.

On je imao prilike da vidi takve figure, izduvane u staklu, u muzejima i na naučnim izložbama. Ali ova prašinasta utvara nije se čak ni približila anatomskoj tačnosti; prilika je ličila na grubu figuru od gline, ili na neko primitivno umetničko delo pronađeno u kakvoj zabiti pećine iz kamenog doba. Jedino je oblikovanje glave izvedeno donekle verodostojno; nije bilo nikakve sumnje da je posredi lice zapovednika Dejvida Boumena.

ZDRAVO, DOKTORE FLOJD. SADA MI VERUJETE?

Usne figure uopšte se nisu micale: Pul je shvatio da glas - da, svakako Boumenov glas - dolazi iz zvučnika.

OVO MI PADA VEOMA TEŠKO, A I IMAM MALO VREMENA. DOBIO SAM... DOPUŠTENJE DA VAM SAOPŠTIM OVO UPOZORENJE. IMATE JOŠ SAMO PETNAEST DANA.

"Ali zašto - i šta si ti?"

Ali avetinjska figura već je čilela: zrnasta opna počela je da se rastače na sastavne čestice prašine.

ZBOGOM, DOKTORE FLOJD. NEĆEMO MOĆI DA IMAMO VIŠE KONTAKATA. ALI MOŽDA ĆE BITI JOŠ JEDNA PORUKA, AKO SVE BUDE U REDU.

Dok se prikaza rastakala, Pul nije mogao da se ne osmehne na taj stari kliše svemirske ere. 'Ako sve bude u redu.' Koliko je samo puta čuo kako se ta rečenica značajno izgovara pre početka pohoda u kosmos!

Utvare je nestalo; preostale su samo čestice razigrane prašine, koje su ponovo zadobijale svoje nasumično ustrojstvo u vazduhu. Uz izvestan napor volje, Pul se vratio u sadašnjost.

"Pa, zapovedniče - kako vam sve ovo izgleda?" upita Kim.

Pul je još bio uzdrman, tako da je proteklo više sekundi pre no što je uspeo da odgovori:

"Lice i glas bili su Boumenovi - zakleo bih se da je tako. Ali šta je to bilo?"

"O tome se još vode rasprave. Moglo bi se nazvati hologram, projekcija - razume se, postoji mnoštvo načina na koji se stvar mogla prikazati da tako izgleda, da je to neko želeo - ali ne pod tim okolnostima! A tu je, naravno, i ono što se potom dogodilo."

"Lucifer?"

"Da. Zahvaljujući upozorenju, imali su taman dovoljno vremena da se sklone pre detonacije Jupitera."

"Dakle, ma šta da je bilo to što je ličilo na Boumena, držalo se predusretljivo i pokušalo je da pomogne."

"Reklo bi se. A to nije bio poslednji put kada se pojavilo. Ono je verovatno odgovorno i za onu 'još jednu poruku', kojom smo upozoreni da ne pokušavamo spuštanje na Evropu."

"I nismo pokušali?"

"Samo jednom, slučajno - kada je 'Galaksija' oteta i bila prinuđena da se spusti tamo, trideset šest godina kasnije, a njen sestrinski brod 'Vaseljena' morao da joj pritekne u pomoć. Sve je to ovde - zajedno sa ono malo podataka koje su nam robotski monitori otkrili o žiteljima Evrope."

"Nestrpljiv sam da ih vidim."

"Posredi su amfibijska stvorenja i javljaju se u svim oblicima i veličinama. Čim je Lucifer počeo da otapa led koji je prekrivao ceo njihov svet, stali su da napuštaju more. Od tada se razvijaju takvom brzinom koja izgleda biološki nemoguća."

"Iz onoga što se sećam o Evropi, tamo je bilo puno pukotina u ledu. Možda su već ranije izmyleli napolje da malo bace pogled unaokolo."

"Bila je to široko prihvaćena pretpostavka. No, postoji još jedna, znatno spekulativnija. Tu je umešan monolit, ali na način koji ne razumemo. Ono što nas je navelo na tu pomisao bilo je otkriće MNT-0, ovde na Zemlji, skoro pet stotina godina posle vašeg vremena. Pretpostavljam da su vam to kazali?"

"Samo u opštim crtama - bilo je premnogo stvari u koje sam morao da budem upućen! Pomislio sam kako je naziv besmislen. Posredi uopšte nije bila magnetna nepravilnost, a i stvar je nađena u Africi, a ne u Tihou!"

"Sasvim ste u pravu, naravno, ali prvobitni naziv se zadržao. A što više doznajemo o monolitima, to se naša zbunjenost samo povećava. Naročito stoga što su oni i dalje jedini stvarni artefakti razvijene vanzemaljske tehnologije."

"To me iznenađuje. Očekivao sam da ćemo do sada uhvatiti radio-sigale odnekuda. Astronomi su počeli da tragaju za njima u

vreme kada sam ja bio dečak!"

"Postoji jedan nagoveštaj - ali on je tako strašan da uopšte rado ne razgovaramo o njemu. Da li ste čuli za novu iz Škorpije?"

"Mislim da nisam."

"Zvezde se svaki čas pretvaraju u nove, razume se - a ova nije bila ni naročito upečatljiva. Ali za novu u Škorpiji znalo se da je, pre no što je eksplodirala, imala više planeta."

"Nastanjenih?"

"To nikako nismo mogli ustanoviti; radio-traganje nije urodilo nikakvim plodom. A evo i noćne more..."

Srećom, automatska patrola koja beleži nove uhvatila je događaj od samog početka. Stvar, međutim, uopšte nije krenula od zvezde. Najpre je detonirala jedna planeta, koja je onda potpalila i vlastito sunce."

"Moj Bo... oprostite. Nastavite, molim vas."

"Shvatili ste. Nemoguće je da neka planeta postane nova - osim na jedan način."

"Pročitao sam jednom uvrnuti vic u nekom naučnofantastičnom romanu - 'supernove su industrijski nesrećni slučajevi'."

"Nije posredi bila supernova - ali izgleda da nije u pitanju vic. Najprihvaćenija teorija jeste da je to neko petljao oko vakuumske energije - i izgubio kontrolu."

"Ili je možda posredi bio rat."

"Svejedno; verovatno nikada nećemo doznati. Ali kako naša civilizacija zavisi od istog energetskeg izvora, jasno vam je zašto nam nova iz Škorpije povremeno zadaje noćne more."

"A u moje vreme morali smo da brinemo jedino o otapanju nuklearnih reaktora!"

"Nema te brige više, hvala Deusu. Ali hteo sam da vam detaljnije ispričam o otkriću MNT-0, zato što je ono označilo prekretnicu u ljudskoj istoriji."

Kada smo našli MNT-1 na Mesecu, već je i to bio šok, ali pet stotina godina kasnije usledio je još teži. A i stvar se nalazila znatno bliže kući - u doslovnom smislu. U srcu Afrike."

8. POVRATAK U OLDUVAI

Doktor Stiven Del Marko često je govorio sebi da Likijevi nikada ne bi prepoznali ovo mesto, iako je ono svega desetak kilometara od lokaliteta gde su Luis i Meri, pet stoleća ranije, iskopali ostatke naših najstarijih predaka. Globalno otopljavanje i 'malo ledeno doba' (oslabljeno čudesima moderne tehnologije) preobrazili su predeo i potpuno promenili njegovu biotu. Hrastovi i jelke još su se borili da vide ko će preživeti čudi klimatskih promena.

Bilo je, takođe, teško poverovati da je do 2513. preostalo bilo šta što u Olduvaiju već nisu iskopali poletni antropolozi. No, skorašnje bujice - koje više ne bi trebalo da se događaju - preoblikovale su ovo područje, odnevši sa sobom nekoliko gornjih metara tla. Del Marko je iskoristio priliku koja mu se ukazala: i tu, na samom rubu dometa dubinskog skenera, nalazilo se nešto u šta on nije mogao da poveruje.

Bilo je potrebno više od godinu dana sporog i brižljivog iskopavanja da bi se stiglo do utvarne slike, kao i da bi se doznalo da je stvarnost čudesnija od svega što se on odvažio da zamisli. Robotske mašine za kopanje brzo su uklonile prvih nekoliko metara, a onda je tradicionalna robovska radna snaga oličena u postdiplomcima preuzela stvar u svoje ruke. Njima je pomagao - ili ih ometao - tim od četiri konga, za koje je Del Marko smatrao da od njih ima više štete nego koristi. Studenti su, međutim, obožavali genetski ojačane gorile prema kojima su se ophodili kao prema zaostaloj, ali veoma voljenoj deci. Mogle su se čak čuti i glasine o tome da ovi odnosi nisu uvek bili potpuno platonski.

Poslednji metri pripali su, međutim, isključivo ljudskim rukama, koje su poglavito koristile četkice za zube - i to meke dlake. Posao je najzad okončan: Hauard Karter, koji je spazio prvi sjaj zlata iz Tutankamonove grobnice, ni izdaleka nije otkrio ovakvo blago. Od tog trenutka, Del Marko je znao, verovanja i filosofije čoveka pretrpeće neopozive promene.

Pokazalo se da monolit predstavlja pravog brata-blizanca onoga koji je otkriven na Mesecu pet stoleća ranije: čak je i iskopina koja ga

je okružavala bila gotovo istovetne veličine. I poput MNT-1, bio je potpuno nerefleksan, upijajući u sebe podjednako ravnodušno žestoko afričko sunce i blagi sjaj Lucifera.

Dok je predvodio svoje kolege - upravnike pet-šest najznačajnijih muzeja na svetu, tri ugledna antropologa, šefove dva medijska carstva - u rupu, Del Marko se zapitao da li je ikada jedna ovako ugledna skupina žena i muškaraca bila u toj meri tiha, tako dugo. Ali to je bilo dejstvo ovog pravougaonika od ebanovine na sve posetioce, koji bi upravo tog časa uvideli implikacije koje njegovo prisustvo ima na hiljade artefakata što su ga okruživali.

Ovde se nalazila prava arheološka riznica: grubo oblikovano oruđe od kremena i nebrojene kosti - kako životinjske tako i ljudske - a gotovo sve to razmešteno u pravilnom rasporedu. Stolećima - ne, milenijumima - te uboge darove donosila su ovamo stvorenja sa tek prvom iskrom inteligencije, kao danak jednom čudu što je ležalo izvan njihove moći poimanja.

Baš kao i naše, često bi pomislio Del Marko. Pa ipak, bio je siguran u dve stvari, iako je sumnjao da će se one ikada moći dokazati.

Ovo je bilo mesto - u prostoru i vremenu - gde je ljudska vrsta uistinu počela.

Takođe, ovaj monolit bio je prvi od njenih bezbrojnih bogova.

9. NEBESKA ZEMLJA

"Bilo je miševa u mojoj spavaćoj sobi sinoć", požali se Pul, napola ozbiljno. "Ima li izgleda da mi nekako nađete jednu mačku."

Doktor Volis je u prvom trenutku izgledala zbunjeno, a onda poče da se smeje.

"Mora da ste čuli nekog od mikrota za čišćenje - naložiću da se promeni program kako vas više ne bi uznemiravali. Nastojte da ne zgazite na nekoga, ako ih zateknete pri radu; ako se to dogodi, on će potražiti pomoć, a onda će se sjuriti svi njegovi prijatelji da pokupe ostatke."

Toliko toga ima da se nauči - za tako malo vremena! Ne, to nije tačno, podseti se Pul. Imao je još dobro stoleće pred sobom, zahvaljujući medicinskoj nauci ovog doba. Ova pomisao već je počela da ga ispunjava pre zebnjom nego zadovoljstvom.

No, sada je već bio u stanju da bar lako prati najveći deo razgovora, a i naučio je da izgovara reči, tako da Indra više nije bila jedina osoba koja je mogla da ga razume. Bilo mu je veoma mило što je engleski sada postao svetski jezik, premda su se francuski, ruski i kineski još zadržali u upotrebi.

"Imam još jedan problem, Indra - a čini mi se da ste vi jedina osoba koja mi može pomoći. Kada kažem 'Bog', zašto je ljudima neprijatno?"

Indri nimalo nije bilo neprijatno; štaviše, nasmejala se.

"Posredi je veoma zapetljana priča. Žao mi je što moj stari prijatelj, doktor Kan, nije ovde da vam objasni - ali on se nalazi na Ganimeđu, gde opslužuje ostatke 'pravovernika' kojih još tamo ima. Pošto su sve stare religije obesnažene - podsetite me da vam ispričam o papi Piju XX, jednom od najvećih ljudi u istoriji! - i dalje nam je bila potrebna reč za Prauzrok ili Tvorca Vaseljene - ako ga uopšte ima..."

Javilo se mnoštvo predloga - Deo, Teo, Jove, Brama; svi su oni bili u upotrebi, neki su to još i sada, naročito Ajnštajnov omiljeni naziv 'Stari'. Ali ovih dana je, kako izgleda, u modi Deus."

"Pokušaću da upamtim, ali i dalje mi izgleda šašavo."

"Navići ćete se. Naučiću vas još nekoliko prilično učtivih usklika koje možete koristiti da biste izrazili osećanja..."

"Kazali ste da su sve stare religije bile obesnažene. U šta onda ljudi danas veruju?"

"Ne veruju baš mnogo. Mi smo ili deisti ili teisti."

"Izgubio sam se. Molim definicije."

"Neznatno su se razlikovale u vaše vreme, ali evo najnovijih verzija. Teisti veruju da nema više od jednog Boga, a deisti da nema manje od jednog Boga."

"Bojim se da je ta razlika odveć tanana za mene."

"Ali ne i za sve ostale; iznenadili biste se kakva je samo ona žestoka sučeljavanja izazvala. Pre pet stotina godina, neko je primenio ono što se naziva nadrealna matematika da bi dokazao kako postoji beskonačan broj stepeni između teista i deista. Naravno, poput većine onih što su petljali sa beskonačnošću, na kraju je skrenuo pameću. Uzgred, najpoznatiji deisti bili su Amerikanci - Vašington, Frenklin, Džeferson."

"Nešto malo pre mog vremena - premda biste se iznenadili koliko ljudi to ne shvata."

"Imam sad neke dobre vesti. Džoe... profesor Anderson... konačno je rekao - kako ono beše? - O.K. U dovoljno ste dobrom stanju da pređete u stalno stanište."

"Vest je stvarno dobra. Svi su se ovde ophodili prema meni veoma lepo, ali ipak će mi biti drago da najzad imam vlastiti kutak."

"Biće vam potrebna nova odeća, kao i neko ko će vam pokazati kako da je nosite. A i da vam pomogne oko stotinu svakodnevnih sitnica na koje može otići premnogo vremena. Uzeli smo, stoga, slobodu da vam obezbedimo ličnog ađutanta. Uđi, Denile..."

Denil je bio oniži, svetlosmeđi muškarac u sredini tridesetih godina, koji je iznenadio Pula time što ga nije pozdravio na uobičajeni način, dodirom dlanova, uz automatsku razmenu informacija. Štaviše, ubrzo se ispostavilo da Denil uopšte ne poseduje Ident: kada bi se za tim ukazala potreba, on bi izvadio mali plastični pravougaonik koji je, kako izgleda, služio istoj svrsi kao i 'pametne kartice' iz dvadeset prvog veka.

"Denil će vam takođe biti vodič i - kako se ono kaže, nikako ne uspevam da upamtim? - rimuje se sa 'grobar'. Naročito je obučen za

taj posao. Uverena sam da ćete biti potpuno zadovoljni njime."

Iako je Pul cenio ovaj gest pažnje, ipak se zbog njega osetio pomalo nelagodno. Sobar, svašta! Koliko se sećao, nikada nije video nekog takvog; još su u njegove vreme oni bili retka i ugrožena vrsta. Javio mu se utisak da je postao lik iz nekog engleskog romana sa početka dvadesetog veka.

"A dok se Denil bude postarao oko selidbe, poći ćemo na malo putovanje gore... do Lunarnog nivoa."

"Divno. Koliko je to daleko?"

"Oh, oko dvanaest hiljada kilometara."

"Dvanaest hiljada! Putovanje će potrajati satima!"

Indra ga iznenađeno pogleda, a onda se osmehnu.

"Neće baš toliko. Ne, još ne raspolažemo trenutnim prevozom iz 'Zvezdanih staza' - premda verujem da još rade na tome! U svakom slučaju, na raspolaganju vam stoji izbor - premda znam za šta ćete se opredeliti. Možemo da pođemo gore spoljnjim liftom, i da uživamo u pogledu - ili unutrašnjim, i da uživamo u obedu i lakoj zabavi."

"Ne mogu da zamislim da bi iko poželeo da ostane unutra."

"Iznenađili biste se. Nekim ljudima napolju deluje odveć vrtoglavo - naročito posetiocima odozdo. Čak i planinari koji nimalo ne prezaju od visina pozelene u licu kada visine počnu da se mere u hiljadama kilometara, a ne više metara."

"Rizikovaću", uzvratil Pul uz osmeh. "Bio sam i na većoj visini."

Pošto su prošli kroz dve vazdušne komore na spoljnjem zidu Tornja (da li je to samo uobrazio ili ga je pri tom uistinu obuzela neobična dezorijentisanost?), ušli su u nešto što je nalikovalo sali nekog veoma malog pozorišta. Postojao je niz od pet redova sa po deset sedišta koja su sva gledala ka jednom od onih velikih panoramskih prozora koji su na Pula i dalje delovali uznemirujuće, budući da nikako nije mogao sasvim smetnuti s uma stotine tona vazdušnog pritiska koji je silno težio da pokulja u svemir.

Desetak drugih putnika, kojima to verovatno uopšte nije palo na pamet, izgledali su sasvim opušteno. Svi su mu se osmehnuli kada su ga prepoznali, ljubazno mu klimnuvši glavom, a zatim se posvetili uživanju u pogledu.

"Dobro došli u nebeski salon", reče neizbežni autoglas. "Uspon počinje za pet minuta. Osveženje i toalete možete naći na donjem

nivou."

Koliko će potrajati putovanje, zapita se Pul. Treba da prevalimo preko dvadeset hiljada kilometara, tamo i nazad: ni izdaleka nije bilo ovakvih vožnji liftom na Zemlji iz mog vremena...

Dok je čekao da počne uspon, divio se očaravajućoj panorami što se pružala dve hiljade kilometara ispod. Na severnoj polulopti bila je zima, ali klima se uistinu drastično promenila, budući da se videlo tek malo snega južno od arktičkog kruga.

Iznad Evrope gotovo da nije bilo oblaka, a pojedinosti su se tako dobro mogle razabrati da su oči samo upijale prizor. Prepoznavao je jedan za drugim velike gradove čija su imena poput odjeka stizala kroz vekove; oni su se smanjivali još u njegovo doba, kako je komunikaciona revolucija menjala lice sveta, a sada su postali još manji. Postojale su i neke vodene površine na nemogućim mestima: jezero Saladin na severu Sahare predstavljalo je gotovo malo more.

Pul je toliko bio zaokupljen pogledom da je potpuno izgubio iz vida protok vremena. Najednom je shvatio da je proteklo znatno više od pet minuta - ali lift je i dalje bio nepomičan. Da li nešto nije bilo kako treba ili su možda čekali neke zadocene putnike?

A onda je zapazio nešto tako izuzetno da je u prvi mah odbio da poveruje vlastitim očima. Panorama se proširila, kao da su se već uspeli stotinama kilometara! Lepo je mogao da vidi kako u okvir prozora lagano ulaze nove pojedinosti planete pod njima.

A onda se Pul nasmeja, kada mu najzad sinu očigledno objašnjenje.

"Umalo da vam uspe obmana, Indra! Pomislio sam da je ovo stvarno - a ne samo video projekcija!"

Indra mu uputi zbunjen osmeh.

"Pogrešan zaključak, Frenk. Počeli smo da se krećemo pre desetak minuta. U ovom trenutku mora da se uspinjemo brzinom od, oh, najmanje hiljadu kilometara na sat. Iako su mi kazali da ovi liftovi mogu da ostvare ubrzanje od čak stotinu gravitacija, na ovoj kratkoj deonici nećemo dostići ni deset."

"To je nemoguće! Najveće ubrzanje kojim su me izložili u centrifugi bilo je šest 'g', a uopšte mi nije prijalo da težim pola tone. Siguran sam da se nismo ni pomerili od kako smo ušli unutra."

Pul je malo povisio glas, postavši najednom svestan da se ostali putnici pretvaraju da to nisu primetili.

"Ne razumem kako to radi, Frenk, ali naziva se inerciono polje. Ponekad se koristi i akronim 'Sharp' - početno 'S' odnosi se na čuvenog ruskog naučnika Saharova, ali ne znam ko su ostali."

Pulu najednom sinu u svesti - a uporedo sa tim obuze ga osećanje strahopoštovanja i čuđenja. Ovde je na delu uistinu bila 'tehnologija koja se ne može razlikovati od čarobnjaštva'.

"Neki moji prijatelji maštali su o 'svemirskom pogonu' - energetskim poljima koja bi zamenila rakete i omogućila kretanje bez ikakvog osećaja ubrzanja. Većina nas smatrala je da su oni ljudi, ali izgleda da su bili u pravu! I dalje mi je teško da u to poverujem - a ako me utisak ne vara, počinjemo da gubimo težinu."

"Tačno - prilagođava se lunarnoj vrednosti. Kada iziđemo napolje, imaćete osećaj da smo na Mesecu. Ali, tako vam svega, Frenk - zaboravite na to da ste inženjer i naprosto uživajte u pogledu."

Bio je to mudar savet, ali dok je posmatrao kako mu cela Afrika, Evropa i dobar deo Azije ispunjavaju vidno polje, Pul nije uspeo da odagna iz misli ovo zapanjujuće otkrovenje. Nije, ipak, trebalo da bude sasvim iznenađen: znao je da je od njegovog vremena došlo do velikog napretka u svemirskim pogonskim sistemima, ali nije slutio da će biti ovako dramatičnih primena u svakodnevnom životu - ako se ovaj pojam mogao primeniti na obitavanje u oblakoderu visokom trideset šest hiljada kilometara.

A doba raketa mora da se okončalo pre više stoleća. Svo njegovo znanje o pogonskim sistemima i komorama za sagorevanje, jonskim potisnicima i fuzionim reaktorima, bilo je potpuno zastarelo. Naravno, sve to više nije bilo važno - ali sada je razumeo tugu koja je morala obuzeti kapetana jedrenjaka kada su jedra ustupila mesto pari.

Raspoloženje mu se naglo promenilo i on nije mogao da obuzda smešak kada je autoglas objavio: "Dolazak kroz dva minuta. Molimo vas da povedete računa o tome da ne zaboravite ništa od ličnih stvari."

Koliko je puta samo čuo istu objavu na putničkim letovima! Bacio je pogled na ručni časovnik i sa iznenađenjem ustanovio da su

se uspinjali manje od pola sata. To je značilo da je prosečna brzina iznosila najmanje dvadeset hiljada kilometara na čas, ali kao da se uopšte nisu micali. No, postojalo je nešto još neobičnije - poslednjih desetak minuta mora da su, u stvari, usporavali tako brzo da je, ako ćemo po pravu, trebalo da svi stoje na tavanici, okrenuti glavama nadole.

Vrata se bešumno otvoriše; dok je Pul izlazio napolje, ponovo je iskusio laku dezorijentisanost kao i prilikom ulaska u salon lifta. Ovoga puta, međutim, znao je šta to znači: prolazio je kroz prelaznu zonu gde se inerciono polje preklapalo sa silom teže - na ovom nivou ravnom Mesečevoj.

Iako je prizor Zemlje koja se udaljava delovao zadivljujuće, čak i očima jednog astronauta, nije tu bilo ničeg neočekivanog ili iznenađujućeg. Ali ko je mogao da zamisli jednu džinovsku komoru poput ove, koja naizgled zaposeda čitavu širinu Tornja, tako da se naspramni zid nalazi na udaljenosti od preko pet kilometara? Možda u ovo vreme postoje još veći zatvoreni prostori na Mesecu i Marsu, ali ovo svakako mora da je jedan od najvećih u svemiru.

Nalazili su se na osmatračkoj platformi, pedeset metara iznad, na spoljnjem zidu, gledajući ka očaravajuće šarolikoj panorami. Očigledno, bio je preduzet pokušaj da se reprodukuje ceo raspon zemaljske biosfere. Neposredno ispod njih nalazila se skupina vitkih stabala koja Pul nije uspeo u prvi mah da prepozna: a onda je shvatio da su posredi hrastovi, prilagođeni na jednu šestinu normalne gravitacije. Kako bi ovde izgledale palme, zapita se on. Poput džinovskih trski, verovatno...

Negde na sredini stajalo je malo jezero, napajano rekom koja je krivudala travnatom ravnicom, a onda nestajala u nečemu što je ličilo na jedan divovski banjan. Šta je bio izvor vode? Pul je postao svestan slabašne tutnjave i dok je klizio očima duž blago zakrivljenog zida, uočio je minijaturnu Nijagaru, iznad koje je, u kapljicama, počivala savršena duga.

Mogao je da ostane ovde satima, diveći se pogledu, a da ne iscrpe sva čudesa ove složene i blistavo sazdane simulacije planete što se pružala dole. Šireći se u nove, neprijateljski nastrojene sredine, ljudska rasa je možda osećala sve jaču potrebu da upamti svoje poreklo. Razume se, čak je i u njegovo vreme svaki grad imao

svoje parkove kao - često slabašne - podsetnike na Prirodu. Isti poriv morao je biti na delu i ovde, samo u znatno većim razmerama. Centralni Park, afrički Toranj.

"Hajdemo dole", reče Indra. "Ima toliko toga da se vidi, a ja ne dolazim ovde onoliko često koliko bih to želela."

Iako se moglo koračati gotovo bez napora pri ovoj niskoj gravitaciji, s vremena na vreme su koristili pogodnosti male jednotračne železnice, a jednom su zastali da se osveže u kafeu, vešto skrivenom u deblu sekvoje koja mora da je bila visoka najmanje četvrt kilometra.

Bilo je sasvim malo ljudi unaokolo - njihovi saputnici odavno su se izgubili u prostranom predelu - tako da je izgledalo da imaju celu ovu zemlju čuda samo za sebe. Sve je bilo tako predivno održavano - to su verovatno činile vojske robota - da se Pul povremeno prisećao Diznijevog Sveta koji je posetio kao dečkić. Ali ovo je bilo još bolje: nije bilo gužve, pa čak ni mnogo toga što je podsećalo na ljudsku rasu i njene artefakte.

Upravo su uživali u sjajnoj zbirci orhideja, među kojima je bilo i onih ogromne veličine, kada je Pul iskusio jedan od najsnažnijih šokova u životu. Dok su prolazili pored jedne tipične baštovanske kućice, vrata su se otvorila - i pojavio se baštovan.

Frenk Pul se oduvek dičio samokontrolom i nikada nije pomislio da će se kao odrastao čovek naći u situaciji da mu se otme krik čistog užasa. Ali kao i svaki dečak njegovog pokolenja, video je sve filmove iz serije 'Jurski park' - tako da je lako mogao prepoznati neman kada se sretne sa njom oči u oči.

"Strašno mi je žao", reče Indra, našavši se očito u neprilici. "Nije mi uopšte palo na pamet da vas upozorim."

Pulovi uzburkani živci lagano se vratiše u normalu. Naravno, nije moglo biti opasnosti, u ovom možda prekomerno sređenom svetu, ali ipak...!

Dinosaurus mu uzvрати pogled potpuno ravnodušno, a zatim se vrati u kućicu, pa iziđe ponovo sa grabuljama i parom baštenskim makaza koje stavi u vreću što ju je nosio preko ramena. Udaljio se od njih ptičijim hodom, uopšte se ne osvrnuvši dok je nestajao iza nekih suncokreta visokih desetak metara.

"Trebalo da objasnim", reče Indra pokajnički. "Volimo da koristimo bio-organizme kad možemo, pre nego robote - pretpostavljam da je to ugljeni šovinizam! No, postoji samo nekoliko životinja koje umeju da se služe rukama, i mi ih sve koristimo u raznim prilikama.

Postoji tu jedna tajna koju još niko nije uspeo da reši. Očekivalo bi se da ojačani biljojedi kao šimpanze i gorile budu dobre u ovoj vrsti posla. To, međutim, nije slučaj; oni, naprosto, nemaju strpljenja za to.

Ali zato su mesožderi kao naš prijatelj ovde izvrsni i lako ih je obučiti. Štaviše - eto novog paradoksa! - pošto su preoblikovani, postali su poslušni i dobroćudni. Razume se, iza njih stoji skoro hiljadu godina genetskog inženjerstva, a setite se samo šta je primitivan čovek učinio sa vukom jedino tako što je pokušavao i grešio."

Indra se nasmeja, pa nastavi: "Možda u to nećete poverovati, Frenk, ali oni su takođe izvrsni bebi-siteri - deca ih naprosto obožavaju! Ima jedna šala stara pet stotina godina: 'Da li biste poverili svoje dete dinosaurusu? Šta - da rizikujem da sirota životinja bude povređena!'"

Pul joj se pridruži u smehu, delimično i zato što se postideo svoje prestravljene reakcije. Da bi promenio temu, on postavi Indri pitanje koje ga je još kopkalo.

"Sve je ovo", reče on, "čarobno - ali čemu toliki trud, kada se do prave stvari može stići podjednako brzo?"

Indra ga pogleda zamišljeno, odmeravajući ono što će uzvratiti.

"To nije sasvim tačno. Neudobno je - čak i opasno - za svakoga ko živi iznad nivoa od pola gravitacije da se spusti na Zemlju, čak i u stolici na lebdenje."

"Ja svakako ne spadam među takve! Rođen sam i odrastao pri jednoj gravitaciji - i nikada nisam zanemarivao fizičko vežbanje gore na 'Otkriću'."

"Moraćete to da vidite sa profesorom Andersonom. Možda ne bi trebalo da vam ovo kažem, ali vodi se žučna rasprava o trenutnom stanju vašeg biološkog časovnika. Kako izgleda, on se nikada nije potpuno zaustavio, a procene vašeg ekvivalentnog doba kreću se od pedeset do sedamdeset godina. Iako dobro napredujete, ipak ne možete očekivati da povratite punu snagu - posle hiljadu godina!"

Sad počinjem da shvatam, pomisli smrknuto Pul. To objašnjava Andrsenovu neodređenost i sve one testove mišićnih reakcija koje su obavili.

Prevalio sam ceo put od Jupitera dovdde, na samo dve hiljade kilometara od Zemlje - ali ma koliko je često posećivao u virtuelnoj stvarnosti, verovatno više nikada neću kročiti nogom na matičnu planetu.

Uopšte nisam siguran kako ću da iziđem na kraj sa tim...

10. POČAST IKARU

Potištenost je brzo minula: postojalo je premnogo toga da se učini i vidi. Hiljadu života ne bi bilo dovoljno, a problem se ogledao u tome šta odabrati od mnoštva atrakcija koje je ovo doba moglo da ponudi. Pokušavao je, ne uvek uspešno, da izbegne trivijalnosti i da se usredsredi na značajne stvari - a ponajpre na svoje obrazovanje.

Moždana kapa - kao i plejer veličine knjige koji je išao uz nju, neizbežno nazvan moždana kutija - ovde se pokazala od ogromne važnosti. Ubrzo je stekao malu biblioteku pločica 'instant znanja', od kojih je svaka sadržala celokupno gradivo neophodno za sticanje fakultetske diplome. Kada bi stavio neku od njih u moždanu kutiju i podesio brzinu i jačinu onako kako mu je to najviše odgovaralo, usledio bi najpre blesak, a potom razdoblje nesvesti koje je moglo potrajati i puni sat. Pošto bi se probudio, izgledalo bi mu da su otvorena čitava nova područja njegovog uma, iako bi znao da su tu jedino ako bi ih potražio. Ličio je samome sebi na vlasnika biblioteke koji je iznenada otkrio police sa knjigama za koje uopšte nije znao da ih poseduje.

U velikoj meri bio je gospodar vlastitog vremena. Iz osećanja dužnosti - i zahvalnosti - udovoljavao je što je mogao većem broju zahteva naučnika, istoričara, pisaca i umetnika koji su radili u medijumima što su mu često bili neshvatljivi. Takođe je dobijao nebrojene pozive od drugih žitelja četiri Tornja, ali je doslovno sve njih bio prinuđen da odbije.

Najizazovnijih pozivi - a ujedno i oni kojima se najteže moglo doleteti - poticali su sa predivne planete što se pružala dole. "Razume se", kazao mu je profesor Anderson, "preživeli biste ako biste otišli dole na kratko vreme uz odgovarajući sistem za održanje života, ali ne biste uživali. A to bi moglo da vam još više oslabi neuromišićni sistem. On se nikada nije sasvim oporavio od hiljadugodišnjeg spavanja."

Njegov drugi čuvar, Indra Volis, štitila ga je od nepotrebnih ometanja i savetovala ga koje zahteve treba da prihvati - a koje učtivo da odbije. On sam nikada ne bi shvatio sociopolitičko ustrojstvo ove neverovatno složene kulture, ali je ubrzo uvideo da je, iako su, u teoriji, sve klasne razlike iščezle, ipak postojalo nekoliko

hiljada supergrađana. Džordž Orvel bio je u pravu; uvek će biti onih koji su ravnopravniji od drugih.

Bilo je trenutaka kada se Pul, uslovljen iskustvima iz dvadeset prvog veka, pitao ko plaća ovo gostoprimstvo - da li će mu možda, jednoga dana, ispostaviti ekvivalent ogromnog hotelskog računa? Ali Indra ga je brzo razuverila: on je bio jedinstven i neprocenjiv muzejski eksponat, tako da uopšte ne treba da ga brinu takve sitnice. Sve što bi poželeo - u razumnim okvirima - bilo bi mu omogućeno; Pul je bio u nedoumici gde su granice tih 'razumnih okvira', uopšte ne pretpostavljajući da će se jednoga dana naći u prilici da to proveriti.

Sve najznačajnije stvari u životu događaju se slučajno; podesio je listač zidnih displeja na nasumično skeniranje, bez zvuka, kada mu jedna upadljiva slika privuče pažnju.

"Obustavi skeniranje! Uključi zvuk!" uzviknu on, sasvim nepotrebno preglasno.

Muzika mu je zvučala poznato, ali proteklo je nekoliko minuta pre no što ju je prepoznao; okolnost da mu je zid postao ispunjen krilatim ljudima koji su graciozno obletali jedan oko drugog bila je tu nesumnjivo od pomoći. Ali Čajkovski bi bio krajnje začuđen kada bi video ovu postavku 'Labudovog jezera' - sa igračima koji doslovno lete...

Pul je posmatrao, kao u zanosu, nekoliko minuta, sve dok se nije sasvim uverio da je posredi stvarnost, a ne simulacija: čak i u njegovim danima, nije se uvek moglo biti baš načisto u ovom pogledu. Balet je po svoj prilici izvođen u nekoj od mnoštva sredina sa niskom gravitacijom - veoma velikoj, ako je suditi po nekim kadrovima. Možda je čak stvar snimljena ovde, u afričkom Tornju.

Želim ovo da probam, odluči Pul. Nikada nije sasvim oprostio Svemirskoj agenciji što je zabranila jedno od njegovih najvećih zadovoljstava, grupno pravljenje figura padobranaca u slobodnom padu, iako je mogao da shvati koji su razlozi na to uticali: vredna investicija nije se smela izlagati nepotrebnom riziku. Doktori nisu bili nimalo srećni zbog pada koji je kao mladić doživeo sa deltaplanom; srećom, njegove mlade kosti potpuno su zarasle.

'Pa', pomisli on, 'sada nema više nikoga ko bi me sprečio... ako se izuzme profesor Anderson...'

Na Pulovo olakšanje, lekar je smatrao da je to izvrsna zamisao; izvestio ga je uz to da svaki Toranj ima svoj avijarijum, gore na nivou od jedne desetine gravitacije.

Nekoliko dana kasnije uzeta mu je mera za krila, koja ni izdaleka nisu predstavljala elegantnu verziju kakvu su nosili izvođači 'Labudovog jezera'. Umesto pera tu je bila fleksibilna membrana, a kada je uhvatio drške povezane sa nosećim rebrima, Pul je shvatio da znatno više liči na slepog miša nego na pticu. Kada je, međutim, uzviknuo pred svojim instruktorom 'Napred, Drakula!', ovaj ga je samo belo pogledao, nemajući očitno nikakve predstave o vampirima.

Na prvim časovima bio je vezan lakim kaiševima, kako se ne bi nekontrolisano kretao dok uči osnovne pokrete - i, još važnije, upravljanje i održavanje stabilnosti. Kao i mnoge naučene veštine, ova takođe nije bila laka kao što je izgledala.

Osećao se smešno ovako sapet bezbednosnim kaiševima - kako se bilo ko mogao povrediti pri jednoj desetini gravitacije? - i bilo mu je milo što je obuka potrajala samo nekoliko časova; njegova astronautska uvežbanost ovde je svakako bila od pomoći. Prema rečima učitelja letenja, on je bio njegov dosad najbolji učenik; ali možda je to svima govorio.

Posle desetak slobodnih letova u kvadratnoj komori osnovice četrdeset metara, ispresecanoj raznim preprekama koje je on lako izbegavao, Pul je najzad dobio dopuštenje za prvi solo nastup - i ponovo se osetio kao devetnaestogodišnjak koji se sprema da uzleti u starinskoj 'cesni' pri aeroklubu 'Flagstag'.

Neočekivani naziv 'avijarijum' nije ga pripremio za poprište ovog prvog leta. Iako je izgledao još veći od prostora u kome su bile smeštene šume i vrtovi dole na nivou sa lunarnom gravitacijom, bio je gotovo iste veličine, budući da je takođe zauzimao ceo sprat blago konusnog Tornja. Kružna praznina, pola kilometra visoka i preko četiri kilometra široka, uistinu je delovala ogromno, budući da nije bilo nikakvih pojedinosti za koje se oko moglo vezati. Zidovi su bili jednoobrazno bledoplavi, što je takođe doprinosilo utisku beskrajnog prostora.

Pul nije stvarno poverovao hvalisavoj izjavi učitelja letenja: 'Možete da dobijete bilo kakvu scenografiju koju biste poželeli', i nameravao je da mu uputi ono što mu je izgledalo kao nemogući

izazov. Ali na ovom prvom letu, na vrtoglavoj visini od pedeset metara, nisu postojale stvari koje bi mu odvrćale pogled. Razume se, pri padu sa odgovarajuće visine od pet metara u desetostruko jačoj Zemljinoj gravitaciji lako se mogao slomiti vrat; ovde je, međutim, i manja ugruvanost bila neverovatna, zato što je ceo pod bio prekriven mrežom fleksibilnih kablova. Čitava komora predstavljala je džinovsku trambulinu; ovde se, pomisli Pul, silno moglo zabavljati - čak i bez krila.

Uz čvrste zamahe, upravljene nadole, Pul se otisnu u vazduh. Bezmalog istog časa, izgledalo je da je već dostigao visinu od sto metara i da se i dalje uspinje.

"Usporite!" reče mu učitelj letenja, "ne mogu da vas pratim!"

Pul opruži ruke, a onda pokuša da se lagano okrene. Osećao se lakog duha i lakog tela (manje od deset kilograma!) i zapitao se da li mu je to povećana koncentracija kiseonika.

Ovo je bilo čudesno - sasvim različito od nulte gravitacije, budući da je postavljalo više fizičke izazove. Najpribližnije iskustvo bilo je ronjenje sa opremom: poželeo je da ovde ima ptica, kao zamena za podjednako šarolike koralne ribe koje su ga često pratile pri pohodima povrh tropskih sprudova.

Učitelj letenja proveo ga je kroz niz manevara - okretanje, lupinzi, prevrtanje, lebdenje... Konačno, on reče: "Ničemu vas više ne mogu naučiti. Uživajmo sada u pogledu."

Pul gotovo izgubi kontrolu na trenutak - što se verovatno i očekivalo. Jer, bez ikakvog upozorenja, našao se okružen planinama snežnih vrhova, a leteo je jednim uskim prolazom, samo nekoliko metara od neke neprijatno krzave stene.

Naravno, to nije moglo biti stvarno: ove planine bile su podjednako nesusťastvene kao i oblaci, i on je mogao proleteti pravo kroz njih ako bi to poželeo. Pa ipak, odmakao se od pročelja litice (postojalo je orlovsko gnezdo na jednom ispustu, sa dva jajeta u njemu, za koja je imao utisak da bi ih mogao dodirnuti ako bi im prišao bliže) i zaputio ka otvorenijem prostoru.

Planine najednom iščezoše i spusti se noć. A onda se pojaviše zvezde - ne onih pukih nekoliko hiljada na siromašnom nebu Zemlje, već legije kojima nije bilo broja. I ne samo zvezde, nego i spiralni

kovitlaci dalekih galaksija, gusti, zbijeni rojevi sunaca iz globularnih jata.

Ovo nikako nije moglo biti stvarno, čak i da se čarobnim načinom prebacio u neki svet gde je ovakvo nebo postojalo. Jer galaksije su se udaljavale na njegove oči; zvezde su bledele, rasprskavale se, rađale u stelarnim porodilištima blistave plamene magle. Svake sekunde mora da je proticalo po milion godina...

Prizor od koga je zastajao dah nestao je podjednako brzo kao što se i pojavio: vratio se na prazno nebo, sam sa instruktorom, sred bezobličnog plavog valjka avijarijuma.

"Mislim da je ovo dovoljno za jedan dan", reče učitelj letenja, lebdeći nekoliko metara iznad Pula. "Kakvu biste scenografiju voleli kada naredni put dođete ovamo?"

Pul nije oklevao. Osmehnuvši se, on odgovori.

11. EVO ZMAJEVA

Nikada ne bi poverovao da je to moguće, čak ni uz tehnologiju ovoga doba. Koliko je samo terabajta - petabajta; postoji li dovoljno velika reč? - informacija moralo biti sakupljeno tokom stoleća i u kakvoj vrsti medijuma za skladištenje? Bolje ne razmišljati o tome i držati se Indrinog saveta: 'Zaboravite na to da ste inženjer - i naprosto uživajte.'

On je svakako uživao sada, iako mu je zadovoljstvo bilo pomešano sva snažnim osećanjem nostalgije. Leteo je, ili je tako izgledalo, na visini od oko dva kilometra iznad spektakularnog i nezaboravnog predela svog detinjstva. Razume se, perspektiva je bila pogrešna, budući da je avijarijum bio visok samo pola kilometra, ali opsena je bila savršena.

Kružio je iznad Meteorskog kratera, sećajući se kako se verao njegovim obroncima tokom nekadašnje astronautske obuke. Kako neverovatno zvuči da je bilo ko ikada sumnjao u poreklo ovog mesta, odnosno u tačnost njegovog naziva! Pa ipak, sve do duboko u dvadeseto stoleće bilo je uvaženih geologa koji su tvrdili da je posredi vulkanska formacija: tek sa osvitom svemirske ere bilo je najzad - nevoljno - prihvaćeno da se sve planete i dalje nalaze izložene stalnom bombardovanju.

Pul je bio sasvim siguran u to da je ova udobna brzina krstarenja bila bliža dvadeset nego dve stotine kilometara na čas, pa ipak uspeo je da stigne do Flagstafa za manje od petnaest minuta. A tu su se uzdizale blistavobeke kupole Louelove opservatorije, koju je tako često posećivao kao dečak i čije je predusretljivo osoblje nesumnjivo bilo odgovorno za njegov izbor budućeg zanimanja. Često bi se pitao čime bi se bavio u životu, da nije rođen u Arizoni, blizu mesta gde je nastala najdugotrajnija i najuticajnija fantazija vezana za Mars. Možda je samo uobražavao, ali učinilo mu se da može da razabere sam Louelov jedinstveni grob nedaleko od velikog teleskopa koji je podstakao njegove snove.

Iz koje godine i kog godišnjeg doba potiče ova slika? Pretpostavljao je da je načinjena iz špijunskih satelita koje je

posmatrao povrh sveta ranog dvadeset prvog stoleća. Nije moglo biti znatno kasnije od njegovog vremena, jer je plan grada bio upravo onakav kakvog ga se sećao. Možda će, ako se dovoljno spusti, ugledati i samoga sebe...

Ali znao je da je to besmisleno; već je ustanovio da je ovo najveće približenje koje može da ostvari. Ako bi još malo sleteo, slika bi stala da se rastače, pokazujući piksele iz kojih je sazdana. Bilo je bolje ostati na ovoj razdaljini i ne razarati predivnu opsenu.

A eno ga - neverovatno! - i mali park u kome se igrao sa svojim drugovima iz osnovne škole. Gradski oci stalno su se raspravljali o njegovom održavanju, kako su zalihe vode postajale sve kritičnije. Srećom, preživio je do ovog vremena - ma koje ono bilo.

A onda mu jedan drugi spomen izmami suze na oči. Tim uskim puteljcima, kad god bi se vratio iz Hjustona ili sa Meseca, šetao se sa svojim rodezijskim grbavcem, bacajući mu štap koji je ovaj poslušno donosio natrag, kako su to već čovek i pas činili od pamtiveka.

Pul se svim srcem nadao da će ga Riki dočekati po povratku sa Jupitera; prepustio je mlađem bratu Martinu da vodi računa o njemu. Gotovo je izgubio kontrolu i propao više metara pre no što je povratio stabilnost, kada se ponovo suočio sa gorkom istinom da su i Riki i Martin već stolecima samo prah.

Kada je ponovo mogao valjano da vidi, primetio je da se tamna traka Velikog kanjona pomalja na dalekom obzorju. Upravo je razmišljao o tome da li da se uputi tamo - već ga je pomalo sustizao umor - kada je postao svestan da nije sam na nebu. Nešto mu se približavalo, a to svakako nije bio ljudski letač. Iako je ovde bilo teško procenjivati razdaljine, izgledalo je znatno većih razmera.

'Pa', pomisli on, 'nisam naročito iznenađen što ovde srećem pterodaktila - štaviše, upravo sam tako nešto očekivao. Nadam se da je prijateljski nastrojen - ili bar da brže letim od njega, ako nije. Oh, ne!'

Pterodaktil nije bio rđava pretpostavka: mogla bi se oceniti osmicom na lestvici od deset. Ono što mu se sad približavalo, uz spore zamahe velikih kožnatih krila, bio je zmaj koji je poticao pravo iz sveta bajki. A da bi slika bila potpuna, na njegovim leđima jahala je jedna prelepa gospa.

Bar je Pul pretpostavljao da je prelepa. Tradicionalnu sliku prilično je narušila jedna beznačajna pojedinost: pretežan deo njenog lica skrivao je veliki par avijatičarskih naočara koje kao da su tu stigle iz otvorene pilotske kabine dvokrilca iz Prvog svetskog rata.

Pul stade da lebdi u mestu, kao plivač što pluta po površini, sve dok se čudovište nije dovoljno približilo, tako da je mogao čuti lepete velikih krila. Čak i kada se primakao na razdaljinu manju od dvadeset metara, nije uspeo da razabere da li je posredi mašina ili bio-konstrukt; verovatno je u pitanju bilo i jedno i drugo.

A onda potpuno zaboravi na zmaja, jer je jahačica skinula zaštitne naočari.

Nevolja sa klišeima, kako je primetio neki filosof, verovatno zevnuvši pri tom, ogleda se u tome što su oni tako zamorno istiniti.

Ali 'ljubav na prvi pogled' nikada nije zamorna.

Denil nije mogao da mu pruži nikakve informacije, ali Pul to nije ni očekivao od njega. Njegov sveprisutni pratilac - on svakako ne bi prošao test kao klasičan sobar - izgledao je tako ograničen da se Pul ponekad pitao da li je možda mentalno zaostao, ma koliko to delovalo neverovatno. Razumeo se u rad svih kućnih aparata, izvršavao je jednostavne naloge brzo i delotvorno, i snalazio se u Tornju. Ali to je bilo sve; sa njim se nije mogao voditi suvisli razgovor, a na svako učtivo raspitivanje o njegovoj porodici uzvrćao je pogledom tupog nerazumevanja. Pul je čak pomislio da je i on možda bio-robot.

Indra mu je, međutim, odmah pružila odgovor za kojim je tragao.

"Oh, sreli ste gospu na zmaju!"

"Tako je, znači, zovete? Koje joj je pravo ime - i možete li mi nabaviti njen Ident? Nismo baš bili u prilici da se dodirnemo dlanovima."

"Razume se - no problemo."

"Odakle vam to?"

Na Indrinom licu pojavi se netipičan izraz zbunjenosti.

"Nemam pojma - iz neke stare knjige ili filma. Je li to dobra govorna figura?"

"Nije, ako vam je više od petnaest godina."

"Upamtiću to. Kažite mi sada šta se dogodilo - osim ako ne želite da me napravite ljubomornom."

Postali su u međuvremenu dobri prijatelji, tako da su o svakom predmetu mogli da razgovaraju potpuno iskreno. Štaviše, uz smeh su jadikovali zbog potpunog odsustva romantičnog zanimanja jedno za drugo - premda je Indra jednom prilikom primetila: "Pretpostavljam da ako bismo se zatekli nasukani na nekom pustom asteroidu, bez nade u spas, verovatno bismo uspostavili nekakav aranžman."

"Najpre mi vi recite ko je ona."

"Zove se Orora MekOli; među mnogim drugim stvarima, ona je predsednik Društva za kreativne anahronizme. A ako vam se učinilo da zmaj deluje upečatljivo, sačekajte samo da vidite njene ostale... ovaj... tvorevine. Poput Mabi Dika - ili čitave menažerije dinosaurususa o kojima Majka Priroda nikada nije ni sanjala."

Ovo je predobro da bi bilo istinito, pomisli Pul.

Ja sam najveći anahronizam na planeti Zemlji.

12. OSUJEĆENJE

Sve do sada, on je gotovo zaboravio na razgovor sa psihologom iz Svemirske agencije.

"Bićeš odsutan sa Zemlje najmanje tri godine. Ako želiš, mogu da ti dam sasvim bezbedan anafrodizijački implant čije će dejstvo potrajati koliko i misija. Obećavam ti da ćemo ti stvar više nego nadoknaditi po povratku."

"Ne, hvala", odgovorio je Pul, nastojeći da ne promeni izraz lica. "Mislim da ću se snaći i bez toga."

No, posle treće ili četvrte nedelje javilo mu se podozrenje - baš kao i Dejvidu Boumenu.

"I ja sam primetio", reče Dejv. "Kladim se da su nam vražiji doktori stavili nešto u hranu."

Šta god to nešto bilo - ako je uopšte bilo - svakako mu je već davno prošlo dejstvo. Sve do sada, Pul je bio odveć zauzet da bi imao vremena za emotivne veze i učtivo je odbio velikodušne ponude nekoliko mladih (i ne tako mladih) dama. Nije bio siguran u to da li je ono što ga je činilo privlačnim bio njegov fizički izgled ili njegova slava; a možda je posredi bila samo jednostavna radoznalost vezana za muškarca koji im je, po svemu što su znale, mogao biti predak od pre dvadeset ili trideset pokolenja.

Na Pulovo oduševljenje, Ident gospe MekOli saopštio mu je podatak da je ona trenutno bez ljubavnika, tako da on nije oklevao da stupi sa njom u vezu. Samo dvadeset četiri časa kasnije, nalazio se u sedlu iza nje, držeći se prijatno oko njenog pasa. Doznao je tom prilikom zašto su pilotske naočari zgodna zamisao; zmaj je potpuno bio robotski i lako je mogao da krstari brzinom od sto kilometara na sat. Pul je sumnjao da su se pravi zmajevi ikada kretali tako brzo.

Nije ga iznenadilo to što su neprekidno promenljivi predeli pod njima poticali iz legendi. Ali Baba im je ljutito mahnuo, pošto su prestigli njegov leteći ćilim, uzviknuvši: "Čemu tolika jurnjava!" Morao se, međutim, nalaziti poprilično daleko od Bagdada, budući da su sneni šiljci tornjeva oko kojih su trenutno kružili mogli biti jedino Oksford.

Orora je potvrdila njegovu pretpostavku kada je pokazala nadole: "Eno paba - kafane - gde su se Luis i Tolkin sastajali sa

svojim prijateljima, Inklingzima. A pogledajte reku - onaj čamac koji se upravo odvaja od mosta - vidite li dve devojčice i sveštenika u njemu?"

"Da", uzviknu on spram blagog šuma zmajeve vazdušne struje. "Čini mi se da je jedna od njih Alisa."

Orora se okrenu i uputi mu osmeh preko ramena: izgledala je iskreno obradovana.

"Sasvim tačno: posredi je verna replika, zasnovana na fotografijama prečasnog. Pobjala sam se da nećete znati. Previše je ljudi prestalo da čita ubrzo posle vašeg vremena."

Pul se ozari.

'Pretpostavljam da sam prošao još jedan test', pomisli on samozadovoljno. 'Jahanje na zmaju mora da je bio prvi. Koliko će ih još biti, pitam se? Da se ne očekuje možda i borba mačevima?'

Ali nije ih bilo više, a odgovor na besmrtno pitanje 'kod tebe ili kod mene?' glasio je - kod Pula.

Narednog jutra, ponižen i uvređen, stupio je u vezu sa profesorom Andersonom.

"Sve je išlo kako se samo poželeti može", požali se on, "kada je ona najednom dobila napad histerije i odgurnula me. Pobjao sam se da sam je nekako povredio..."

Onda je pozvala sobnu rasvetu - bili smo u mraku - i skočila iz kreveta. Pretpostavljam da sam samo zurio u nju kao budala..." On se pokajnički nasmeja. "Svakako je vredna netremičnog gledanja."

"Svakako. Nastavite."

"Posle nekoliko minuta se primirila i kazala nešto što nikada neću moći da zaboravim."

Anderson je strpljivo sačekao da se Pul malo pribere.

"Rekla je: 'Stvarno mi je žao, Frenk. Baš nam je moglo biti lepo. Ali nisam ni slutila da si - osakaćen.'"

Profesor je delovao zbunjeno, ali samo na trenutak.

"Oh - shvatam. Žao mi je, Frenk - možda je trebalo da vas upozorim. Tokom moje tridesetogodišnje prakse, video sam samo pet-šest slučajeva - svi su se zasnivali na valjanim medicinskim razlozima, koji sigurno ne važe u vašem slučaju..."

Obrezivanje je imalo smisla u primitivnim vremenima - pa čak i u vašem stoleću, kao odbrana od nekih neprijatnih, čak kobnih bolesti

u zaostalim zemljama sa slabom higijenom. Ali inače nije postojalo nikakvo opravdanje za to - a mnogo toga se protivilo, kao što ste upravo ustanovili!

Proverio sam dokumentaciju pošto sam vas pregledao prvi put i ustanovio sam da je sredinom dvadeset prvog veka bilo toliko optužbi zbog nesavesnog obavljanja dužnosti da je 'Američko medicinsko društvo' bilo prinuđeno da zabrani stvar. Rasprave među doktorima iz tog doba bile su veoma zabavne."

"Verujem vam", uzvratila Pul smrknuto.

"U nekim zemljama nastavilo se još jedno stoleće; a onda je neki neznani genije skovao slogan - oprostite mi zbog vulgarnosti - 'Bog nas je saznao po svom liku: obrezivanje je bogohuljenje'. To je manje-više okončalo stvar. Ali, ako želite, lako se može srediti da se obavi transplantacija - nipošto ne biste ušli u istoriju medicine u tom pogledu."

"Sumnjam da bi vredelo. Bojim se da bih počeo da se smejem svaki put."

"To se zove vedar duh - već ste prevazišli problem."

Na svoje nemalo iznenađenje, Pul je ustanovio da je Andersonova prognoza tačna. Gotovo da je već stao da se smeje.

"Šta je sad bilo, Frenk?"

"Ororino Društvo za kreativne anahronizme. Nadao sam se da će mi ono poboljšati izgled. Slučaj je hteo da imam jedan anahronizam koji kod nje nije na ceni."

13. STRANAC U STRANOM VREMENU

Indra se nije pokazala baš blagonaklona, kao što se nadao; možda je, ipak, postojala izvesna seksualna ljubomora u njihovom odnosu. No, znatno je ozbiljnija bila okolnost da je ono što su luckasto nazvali 'zmajski fijasko' dovelo do njihove prve ozbiljne rasprave.

Stvar je počela sasvim bezazleno, kada se Indra požalila:

"Ljudi me stalno pitaju zašto sam posvetila život jednom tako groznom razdoblju istorije, a nije baš neki odgovor kada im kažem da je bilo i groznijih."

"Zašto se, dakle, zimate za moje stoleće?"

"Zato što ono stoji na prelazu iz varvarstva u civilizaciju."

"Baš vam hvala. Možete me ubuduće zvati Konan."

"Konan? Jedina osoba koju znam pod tim imenom jeste ona što je izumela Šerloka Holmsa."

"Nema veze - izvinite što sam vas prekinuo. Naravno, mi iz takozvanih razvijenih vekova smatrali smo sebe civilizovanim. U najmanju ruku, rat više nije uvažavan, a Ujedinjene nacije nastojale su da primire sukobe koji bi ipak izbili."

"Ne baš uspešno; rekla bih, tek tri od deset. Ali ono što nama deluje neverovatno jeste način na koji su ljudi - sve do prve decenije dvadeset prvog veka - mirno prihvatili ponašanje za koje mi smatramo da je divljačko. I verovali su u najneotupavnije..."

"Nedotupavnije."

"...besmislice koje bi svaka razumna osoba smesta odbacila."

"Primere, molim."

"Pa, eto, vaš uistinu beznačajan gubitak naveo me je da preduzmem neka istraživanja, a ono što sam ustanovila uistinu me je zapanjilo. Da li ste znali da je svake godine u nekim zemljama na hiljade devojčica bivalo grozno unakaženo kako bi im se sačuvalo devičanstvo? Mnoge među njima su umrle - ali vlasti su se pravile lude."

"Slažem se da je to užasno - ali šta je moja vlada mogla da preduzme s tim u vezi?"

"Poprilično toga - samo da je htela. Ali to bi uvredilo ljude koji su je opskrbili naftom - i od nje kupovali oružje, kao što su mine koje su ubijale i sakatile na hiljade civila."

"Ne razumete, Indra. Često nismo imali izbora: nismo mogli da reformišemo ceo svet. Uostalom, nije li neko jednom kazao: 'Politika je veština mogućeg'?"

"Sasvim tačno - a to i jeste razlog što se njome bave samo drugorazredni umovi. Genijima se više dopada izazov nemogućeg."

"Drago mi je što vi raspolazete dovoljnim zalihama genija, tako da možete da dovedete stvari u red."

"Primećujem li to trag sarkastičnosti? Zahvaljujući našim kompjuterima, u prilici smo da vršimo političke opite u kiberprostoru pre no što ih iskušamo u stvarnosti. Lenjin nije imao sreće: rođen je stotinu godina prerano. Ruski komunizam je mogao uspeti - bar na neko vreme - da je raspolagao mikročipovima. I da je nekako izbegao Staljina."

Pula je neprekidno očaravala Indrina upućenost u njegovo doba - kao i neupućenost u toliko stvari koje je on uzimao zdravo za gotovo. Na izvestan način, on je imao obrnut problem. Čak i kada bi poživeo stotinu godina koje su mu u čvrstoj veri obećane, ipak ne bi naučio dovoljno da se uistinu oseća odomaćeno ovde. U svakom razgovoru, uvek je bilo referenci koje nije razumeo i šala u kojima se ne bi snašao. A još gore, uvek bi se osećao na ivici nekog faux pas - na pragu toga da izazove neku društvenu nezgodu koja bi dovela u nepritliku čak i najbolje među njegovim novim prijateljima...

Jednom se tako nešto zbilo prilikom ručka, srećom u njegovim odajama, sa Indrom i profesorom Andersonom. Jela koja je pripremao autokuvar uvek su bila savršeno prihvatljiva, budući da su pravljena tako da budu u skladu sa njegovim fiziološkim potrebama. Ali, s druge strane, ona nisu bila ništa izuzetno i nijedan gurman iz dvadeset prvog veka ne bi se osvrnuo na njih.

A onda, jednoga dana, pojavilo se neko neuobičajeno ukusno jelo koje ga je živo podsetilo na odlazak u lov na jelene i prigodan roštilj iz njegove mladosti. Postojalo je, međutim, nešto nepoznato kako u pogledu ukusa tako i same stvari, pa je Pul postavio očigledno pitanje.

Anderson se samo osmehnuo, ali nekoliko sekundi je izgledalo da će Indri pripasti muka. No, onda se pribrala i kazala: "Kažite mu - pošto završimo sa obedom."

U čemu sam sad pogrešio? - upita se Pul. Pola sata kasnije, dok je Indra bila prilično zaokupljena nekom video projekcijom na drugom kraju sobe, njegova upućenost u treći milenijum još jednom je značajno proširena.

"Hrana koja potiče od leševa povlačila se iz upotrebe još u vaše vreme", objasni mu Anderson. "Gajenje životinja da bi se one... ovaj... jele postalo je ekonomski nemoguće. Ne znam koliko je jutara zemljišta potrebno da bi se nahranila jedna krava, ali bar deset ljudi može da preživi na biljkama koje izrastu na istoj površini. A verovatno i stotinu, uz primenu hidroponskih tehnika.

Ali ono što je okončalo celu tu groznu stvar bila je ne ekonomija nego bolest. Počela je najpre sa stokom, a potom se proširila i na druge životinje koje su se koristile za ishranu - posredi je bio nekakav virus, kako mi se čini, koji je delovao na mozak, izazivajući naročito neprijatnu smrt. Iako je konačno pronađen lek, bilo je prekasno da se časovnik vrati unazad - a u svakom slučaju, sintetička hrana postala je u međuvremenu znatno jeftinija i mogla se dobiti u bilo kom željenom ukusu."

Prisetivši se sedmica zadovoljavajućih, ali ne i osobitih obroka, Pul je u ovom pogledu bio prilično uzdržan. Jer zašto je, pitao se, i dalje sanjao puste snove o svinjskim rebarcima i sočnim odrescima?

Drugi snovi još su ga više uznemiravali i bojao se da će uskoro morati od Andersona da zatraži medicinsku pomoć. Uprkos svemu što je preduzeto da se oseća kao kod kuće, neobičnost i složenost ovog novog sveta počeli su da ga obrvavaju. Tokom spavanja, kao u kakvom nesvesnom naporu da pobegne, često se vraćao u raniji život: ali kada bi se probudio, stvari su zbog toga postajale samo još teže.

Nije to bila baš dobra zamisao da otputuje do američkog Tornja i pogleda dole, u stvarnosti, a ne u simulaciji, na predele svoje mladosti. Uz optičku pomoć, kada bi atmosfera bila bistra, mogao se toliko približiti da je bio u stanju da razluči pojedinačna ljudska bića zadubljena u svoje poslove, ponekad na ulicama kojih se još sećao...

A uvek je, negde u zaleđu njegovog uma, počivalo saznanje da su dole jednom živeli svi one koje je ikada voleo. Majka, otac (pre no što je otišao sa onom drugom ženom), dragi čika Džordž i tetka Lil, brat Martin - i, nipošto na poslednjem mestu, niz pasa, počev od toplih štenaca iz njegovog najranijeg detinjstva, pa sve do Rikija.

A povrh svega, bio je tu spomen - i tajna - na Helenu...

Počelo je kao neobavezna veza, u ranim danima njegovog astrotreninga, ali postajalo je sve ozbiljnije kako su godine prolazile. Neposredno pre no što je krenuo put Jupitera, doneli su odluku da se vežu zauvek - po njegovom povratku.

A ako se ne bi vratio, Helena je želela da ima njegovo dete. Još se sećao mešavine svečanosti i razdraganosti uz koju je obavljena neophodna radnja...

Sada, hiljadu godina kasnije, i pored svih nastojanja, nije mogao da ustanovi da li je Helena održala obećanje. Baš kao što su postojale praznine u njegovom pamćenju, tako ih je bilo i u kolektivnim arhivama čovečanstva. Najgora je bila ona koju je izazvao razoran elektromagnetni impuls izazvan padom asteroida 2304. godine; tada je bilo obrisano više postotaka svetskih informacionih banaka, uprkos svim rezervnim kopijama i bezbednosnim sistemima. Pul nije mogao da se ne zapita da li su se podaci o njegovoj deci nalazili među svim onim eksabajtima koji su bili nepovratno izgubljeni. Možda njegovi potomci u trinaestom pokolenju sada koračaju Zemljom, ali on to nikada neće doznati.

Bilo je od izvesne pomoći otkriti da ga - za razliku od Orove - neke dame iz ove ere nisu smatrale oštećenom robom. Baš naprotiv: često su nalazile da je njegova različitost prilično uzbudljiva, ali ova pomalo bizarna reakcija onemogućavala je Pulu da uspostavi neki blizak odnos. On za tim, doduše, nije ni žudeo; sve što mu je uistinu bilo potrebno bilo je povremeno zdravo, nehajno vežbanje.

Nehajno - u tome je bila nevolja. Više nije imao nikakvu svrhu u životu. A na pleća mu se sručilo preteško breme sećanja; parafrazirajući naslov jedne čuvene knjige koju je pročitao u mladosti, često je govorio samome sebi: 'Ja sam stranac u stranom vremenu.'

Postojale su čak prilike kada bi posmatrao prelepu planetu, na koju - ako bi se držao doktorovog naloga - nikada više neće stupiti, i

pitao se kako bi bilo kada bi se po drugi put izložio vakuumu svemira. Iako ne bi bilo lako proći kroz vazdušne komore bez uključenja nekog alarma, to se ipak događalo: svakih nekoliko godina, neki odlučan samoubica nakratko bi meteorski blesnuo u Zemljinu atmosferu.

Možda je stoga bilo baš dobro što je izbjavljenje upravo bilo na putu, i to iz potpuno neočekivanog pravca.

"Drago mi je što se srećemo po drugi put, zapovedniče Pule."

"Žao mi je - ne sećam se - viđam premnogu ljude."

"Nema potrebe da se izvinjavate. Prvi put je to bilo oko Neptuna."

"Kapetane Čendler - milo mi je što vas vidim! Mogu li da vam donesem nešto od autokuvara?"

"Prijalo bi mi bilo šta što ima preko dvadeset odsto alkohola."

"Šta radite ovde na Zemlji? Kazali su mi da ne dolazite bliže od Marsove orbite."

"Gotovo da je to tačno - iako sam rođen ovde, mislim da je posredi prljavo, smradno mesto - sa premnogu ljude - ponovo se primiče brojki od jedne milijarde!"

"U moje vreme bilo ih je više od deset milijardi. Uzgred budi rečeno, da li ste dobili moju zahvalnicu?"

"Jesam - i znam da je trebalo da stupim s vama u vezu. Ali sačekao sam dok ponovo ne krenem u smeru Sunca. I tako, evo me. U vaše zdravlje!"

Dok je kapetan upečatljivo brzo ispijao piće, Pul je pokušao da analizira posetioca. Brade - čak i ovakve kratke, šiljate bradice poput Čendlerove - bile su veoma retke u ovom društvu, a on nikada nije upoznao nekog astronauta koji bi je nosio: one baš nisu išle ruku pod ruku sa kacigama skafandra. Razume se, jedan kapetan mogao je godinama ne izići iz broda, a i inače većinu spoljnjih poslova obavljali su roboti; ali uvek je postojao rizik od neočekivanog, kada bi se javila potreba da se skafander navuče u žurbi. Bilo je očigledno da Čendler predstavlja svojevrsnog ekscentrika, što se Pulu prilično dopalo.

"Niste odgovorili na moje pitanje. Ako ne volite Zemlju, šta onda radite ovde?"

"Oh, poglavito viđam stare prijatelje - predivno je zaboraviti na višesatna kašnjenja i voditi razgovor u stvarnom vremenu! Ali to, naravno, nije razlog. Moja dereglija je na generalnoj opravci gore u brodogradilištu. Treba promeniti oklop; kada se istanji samo na nekoliko centimetara, onda više nemam miran san!"

"Oklop?"

"Štitnik od prašine. To nije bio veliki problem u vaše vreme, zar ne? Ali oko Jupitera sredina je prilično prljava, a naša normalna brzina krstarenja iznosi nekoliko hiljada kilometara - u sekundi! Javlja se neprekidno blago dobovanje, poput pada kiše po krovu."

"Šalite se!"

"Naravno. Ako bismo stvarno čuli nešto, bili bismo mrtvi. Srećom, ovakva neprijatnost veoma je retka - poslednji ozbiljan incident zbio se pre dvadeset godina. Znamo tokove svih glavnih kometa, gde se nalazi najveći deo smeća, i vodimo računa o tome da ih izbegavamo - osim kada usklađujemo brzine da obavijemo led.

Ali zašto ne svratite na brod i malo ne pogledate sami pre no što krenemo put Jupitera?"

"Bilo bi mi drago... da li ste kazali 'Jupitera'?"

"Dobro, Ganimeda, u stvari - grada Anubisa. Imamo puno posla na tom mestu, a i mnogima među nama tamo se nalaze porodice koje mesecima nismo videli."

Pul ga gotovo nije čuo.

Iznenada - neočekivano - a možda nimalo prerano, ponovo je našao smisao života.

Zapovednik Frenk Pul spadao je među one ljude koji nikako nisu voleli da ostave neki posao neobavljen - a nekoliko čestica kosmičke prašine, čak i ako se kreću brzinom od hiljadu kilometara u sekundi, teško da su ga mogle obeshrabriti.

Imao je nezavršen posao na svetu koji se svojevremeno nazivao Jupiter.

Drugi deo: 'GOLIJAT'

14. OPROŠTAJ OD ZEMLJE

'Sve što bi poželeo - u razumnim okvirima', bilo mu je rečeno. Pul nije bio siguran da li bi njegovi domaćini smatrali povratak do Jupitera za razuman zahtev; štaviše, ni sam nije bio načisto oko toga, počevši da se premišlja.

Imao je zakazan čitav niz obaveza, sedmicama unapred. Većinu njih bilo bi mu drago da izbegne, ali bilo je i takvih koje bi mu bilo žao da propusti. Naročito mu se ne bi dopalo da razočara najstariji razred njegove nekadašnje gimnazije - neverovatno da je ona i dalje postojala! - koji je planirao da mu dođe u posetu narednog meseca.

Primio je, međutim, sa olakšanjem - i pomalo iznenađenjem - izjavu i Indre i doktora Andersona da je njegova zamisao izvrsna. Prvi put je shvatio da su oni zabrinuti za njegovu mentalno zdravlje; možda bi izlet izvan Zemlje bio najbolji mogući lek za to.

A ono što je bilo najvažnije, kapetan Čendler se oduševio. "Dobićete moju kabinu", obećao mu je. "Izbaciću prvog oficira iz njene." Postojali su trenuci kada se Pul pitao da li i Čendler, sa svojom bradicom i gizdavošću, takođe predstavlja anahronizam. Lako ga je mogao zamisliti na mostu otrcanog broda sa tri jarbola, dok mu se povrh glave vijori zastava sa ukrštenim kostima i lobanjom.

Pošto je jednom doneo odluku, stvari su stale da se odigravaju iznenađujuće brzo. Imao je sasvim malo ličnih stvari, a još manje onih koje bi poneo sa sobom. Najznačajnija među njima bila je gospođica Pringl, njegov elektronski alter ego i sekretarica, sada skladište oba njegova života, kao i malo spremište terabajta memorije koje je išlo uz nju.

Gospođica Pringl nije bila mnogo veća od džepnog kompjutera iz njegovog doba i obično se nalazila, poput kolta sa starog Divljeg zapada, u futrolji za pojasom odakle se lako mogla potegnuti. Mogla je da opšti sa njim kako zvukom tako i preko moždane kape, a osnovna dužnost bila joj je da deluje kao informacioni filter i tampon zona prema spoljnjem svetu. Poput svake dobre sekretarice, znala je kada šta treba da odgovori, na prikladan način: 'Daću vam vezu odmah', ili, znatno češće: 'Žao mi je - gospodin Pul je zauzet. Molim

vas da ostavite poruku i on će vam se javiti što mu pre bude moguće.' To je obično značilo - nikad.

Nije bilo mnogo opraštanja koja je trebalo obaviti: iako razgovor u stvarnom vremenu neće biti moguć zbog puževske brzine radio-talasa, ipak će ostati u stalnoj vezi sa Indrom i Džoeom, jedinim pravim prijateljima koje je stekao.

Pul se pomalo iznenadio kada je uvideo da će mu nedostajati zagonetni, ali korisni 'sobar', zato što je sada sam morao da obavlja niz sitnih poslova svakodnevnog života. Denil se lagano naklonio na rastanku, ali sem toga nije ispoljio nikakva osećanja, dok su kretali na dugo putovanje nagore, do spoljnjeg dela točka što je opasivao svet, trideset šest hiljada kilometara iznad središnje Afrike.

"Nisam siguran, Dime, da će ti se dopasti poređenje. Ali znaš li na šta me 'Golijat' podseća?"

Postali su u međuvremenu prisni prijatelji, tako da je Pul mogao da oslovljava kapetana po nadimku - ali samo kada nikoga ne bi bilo u blizini.

"Na nešto ne baš laskavo, pretpostavljam."

"Ne, zapravo. Ali kada sam bio dečak, kroz ruke mi je prošla čitava gomila starih naučnofantastičnih časopisa koje je moj čika Džordž nekada sakupljao - takozvani 'palpovi', nazvani tako po jeftinoj hartiji na kojoj su štampani... Većina njih već se raspadala. Imali su predivne, drečave naslovne strane koje su prikazivale neobične planete i čudovišta - kao i, naravno, svemirske brodove!

Kada sam porastao, postalo mi je jasno koliko su ti svemirski brodovi smešni. Obično su bili na raketni pogon - ali nikada nije bilo ni traga od nekakvih rezervoara za gorivo! Neki su imali nizove prozora od krme do pramca, baš kao prekookeanski brodovi. Jedan mi se naročito dopao: imao je ogromnu staklenu kupolu - pravi svemirski staklenik...

Pokazalo se da su ti stari umetnici bili u pravu; prava je šteta što to nisu doznali. 'Golijat' više nalikuje njihovim snovima nego leteći tankeri koje smo koristili za lansiranje sa Kejpa. Vaš inercioni pogon i dalje mi izgleda kao nešto što je predobro da bi bilo istinito - nema vidljivog pogona, neograničeni su mu domet i brzina... ponekad mi se čini da sam ja taj koji sanja!"

Čendler se nasmeja i pokaza na prizor koji se pružao napolju.

"Liči li ovo na san?"

Ovo je bio prvi put da je Pul video pravo obzorje od kako je došao u Zvezdani grad, a ono nije bilo tako daleko kao što je očekivao. Uostalom, nalazio se na spoljnoj ivici jednog točka čiji je prečnik bio sedam puta veći od Zemljinog, što je značilo da pogled preko krova ovog veštačkog sveta seže nekoliko stotina kilometara...

Umeo je dobro da u glavi obavlja aritmetičke proračune - što je bila retka nadarenost čak i u njegovo vreme, a sada verovatno još i ređa. Formula kojom se izračunavala udaljenost horizonta bila je jednostavna: kvadratni koren iz vaše dvostruke visine puta poluprečnik - to niste mogli zaboraviti, sve i da ste želeli...

Da vidimo - nalazimo se na visini od oko osam metara - dakle, koren iz šesnaest - pa to je lako! - recimo da je veliko R četrdeset hiljada - odbijemo tri nule da pretvorimo u kilometre - četiri puta koren iz četrdeset - hmm - nešto malo više od dvadeset pet...

Dvadeset pet kilometara bila je pristojna udaljenost: nijedan kosmodrom na Zemlji svakako nikada nije izgledao toliko veliki. Čak iako je savršeno znao šta da očekuje, ipak je bilo zadivljujuće posmatrati kako se plovila višestruko veća od davno iščezlog 'Otkrića' otiskuju u svemir, ne samo potpuno bešumno, već naizgled i bez ikakvog pogonskog sistema. Iako su Pulu nedostajali oganj i pomama starinskog odbrojavanja, morao je priznati da je ovo čišće, delotvornije - i daleko bezbednije.

No, još je najneobičnije bilo sedeti ovde na ivici, na samoj geostacionarnoj orbiti - i osećati težinu! Samo nekoliko metara dalje, sa druge strane prozora malog osmatračkog salona, servisni roboti i nekoliko ljudi u skafandrima lagano su plutali, zadubljeni u svoj posao; no, ovde, u 'Golijatu', inerciono polje održavalo je standardnu marsovsku gravitaciju.

"Siguran si da ne želiš da se predomisliš, Frenk?" upitao je šaljivo kapetan Čendler, krenuvši ka mostu. "Ima još punih deset minuta do poletanja."

"Ne bi bilo baš popularno kada bih to učinio, zar ne? Ne - kako bi se to kazalo u starim danima - opredelili smo se. Spreman ili ne, tu sam."

Pul je osetio potrebu da bude sam kada se pogon uključi, i mala posada - samo četiri muškarca i tri žene - uvažila je njegovu želju.

Verovatno su pretpostavili kako mu mora biti u času kada napušta Zemlju po drugi put za hiljadu godina - da bi se, ponovo, suočio sa nepoznatom sudbinom.

Jupiter-Lucifer nalazio se sa suprotne strane Sunca, a gotovo pravolinijska 'Golijatova' orbita odvešće ih u blizinu Venere. Pul je sa nestrpljenjem očekivao da vidi, golim okom, da li je Zemljina sestra-planeta počela da zavređuje tu titulu posle više stoleća teraformiranja.

Sa udaljenosti od hiljadu kilometara, Zvezdani grad ličio je na džinovsku metalnu traku oko Zemljinog polutara, prošaranu postoljima, kupolama pod pritiskom, skelama oko napola završenih brodova, antenama i drugim, zagonetnijim ustrojstvima. Traka se brzo smanjivala kako je 'Golijat' hitao put Sunca, i Pul je najzad mogao da vidi koliko je nepotpuna: postojale su velike praznine koje je ispunjavala samo paučina skela što možda nikada neće biti potpuno optočene.

A onda su se spustili ispod ravni prstena; na severnoj polulopti zima je bila u punom jeku, tako da je tanki oreol Zvezdanog grada stajao nagnut pod uglom od dvadeset stepeni u odnosu na Sunce. Pul je već mogao da vidi američki i azijski Toranj, blistave niti koje sežu uvis, izvan plave izmaglice atmosfere.

Gotovo da nije bio svestan protoka vremena dok je 'Golijat' dobijao na brzini, krećući se hitrije od bilo koje komete što se ikada zaputila ka Suncu iz međuzvezdanog prostora. Zemlja, bezmalo puna, još je ispunjavala njegovo vidno polje, a sada je mogao da jednim pogledom obuhvati punu dužinu afričkog Tornja koji mu je bio dom u životu što ga je sada napuštao - možda, neodoljivo je pomislio, zauvek.

Kada su stigli do udaljenosti od pedeset hiljada kilometara, najzad je došao u priliku da vidi ceo Zvezdani grad, kao usku elipsu što opasuje Zemlju. Iako se suprotna strana jedva mogla razlučiti, kao vlas svetlosti spram zvezda, bilo je zadivljujuće pomisliti da je to znamenje što ga je ljudska rasa ispisala preko nebeskog svoda.

A onda se Pul priseti Saturnovih prstenova, nesravnjivo veličanstvenijih. Astronautskim inženjerima predstojao je još dug, dug put pre no što budu uspeli da domaše postignuća Prirode.

Ili, ako je to bila prava reč, Deusa.

15. PROLAZAK PORED VENERE

Kada se probudio sledećeg jutra, već su bili blizu Venere. Ali ogroman, zaslepljujući srp planete još prekrivene oblacima nije bio najupadljivije nebesko telo: 'Golijat' je leteo povrh beskrajnog prostranstva naborane srebrne folije sa koje se Sunce bleštavo odražavalo, tvoreći neprekidno promenljive šare.

Pul se prisetio da je u njegovom vremenu postojao jedan umetnik koji je obavijao čitave zgrade plastičnim omotačima: kako bi mu se samo dopala ova prilika da zapakuje milijarde tona leda u blistavu opnu! Jedino se na ovaj način jezgro komete moglo zaštititi od isparavanja na putovanju ka Suncu koje traje decenijama.

"Imaš sreće, Frenk", kazao mu je Čendler. "Ovo je nešto što ni ja nikada nisam video. Prizor bi trebalo da bude spektakularan. Udar se očekuje za nešto više od jednog časa. Malo smo ga pogurnuli, kako bismo bili sigurni da će doći na pravo mesto. Ne želimo da iko strada."

Pul ga zapanjeno pogleda.

"Hoćeš da kažeš - da na Veneri već ima ljudi?"

"Pedesetak ludih naučnika blizu Južnog pola. Naravno, oni su tamo ispod površine, ali ipak ćemo ih malo uzdrmati - iako je tačka udara na suprotnoj strani planete. Ona, doduše, nije na tlu nego u atmosferi - proteći će dani pre no što bilo šta osim udarnog talasa stigne do površine."

Dok se kosmički ledeni breg, iskričući se i odbleskujući na zaštitnom omotu, udaljavao prema Veneri, postajući sve manji, Pulu se iznenada javio jedan živi spomen. Božićnje jelke iz njegovog detinjstva bile su iskićene upravo ovakvim ukrasima, tanušnim mehurovima od šarenog stakla. Poređenje nije bilo sasvim neumesno; za mnoge porodice na Zemlji, ovo je još bilo pravo doba za darove, a 'Golijat' je upravo donosio jednom drugom svetu poklon od neprocenjive vrednosti.

Radarska slika namučenog reljefa Venere - njeni divlji vulkani, spljoštene kupole i uski, vijugavi kanjoni - zauzimala je pretežan deo glavnog ekrana kontrolnog centra 'Golijata', ali Pul je više voleo da

se osloni na vlastite oči. Iako neprekidno more oblaka koje je prekrivalo planetu nije dopuštalo da se prozre do pakla pod njim, on je ipak želeo da vidi šta će se dogoditi kada udari ukradena kometa. Za samo nekoliko sekundi, nebrojene tone smrznutih hidrata, koje su decenijama dobijale na brzini na putu od Neptuna, izručiće svu svoju energiju...

Prvobitni blesak bio je jarkiji nego što je on očekivao. Baš neobično da jedan projektil sazdan od leda stvori temperaturu od mnogo desetina hiljada stepeni! Iako će filtri na osmatračnici apsorbovati svo opasno kratkotalasno zračenje, žestoka plavet ognjene lopte obznanila je da je ona vrelija od Sunca.

Brzo se hladila kako se širila - idući od žutog, preko narandžastog, do crvenog... Udarni talas sada se prostirao brzinom zvuka - i to kakvog zvuka! - tako da će kroz nekoliko minuta biti i vidljivih pokazatelja njegovog prolaska licem Venere.

Evo ga! Samo tanušan crni prsten - kao beznačajan kolut dima, koji ničim ne nagoveštava ciklonsku pomamu koja mora da krči sebi put na sve strane od mesta udara. Pul je posmatrao kako se lagano širi, premda, s obzirom na razmere, nije, zapravo, bilo vidljivog kretanja: morao je da sačeka puni minut pre no što se uverio da se krug uistinu povećao.

Posle četvrt časa, međutim, to je bilo najupadljivije obeležje na planeti. Iako znatno slabiji - prljavosiv pre nego crn - udarni talas predstavljao je sada krzavi krug prečnika većeg od hiljadu kilometara. Pul je pretpostavio da je izgubio svoju prvobitnu simetričnost dok je prolazio preko velikih planinskih lanaca što su ležali ispod.

Glas kapetana Čendlera oštro odjeknu preko razglasnog sistema broda.

"Imamo vezu sa bazom 'Afrodita'. Drago mi je što panično ne traže pomoć..."

"...malo nas je uzdrmao, ali baš kao što smo i očekivali. Monitori pokazuju da nešto kiše već pada na planinama Nikomis - uskoro će ispariti, ali to je početak. A u klisuri Hekata kao da imamo bujicu - predobro da bi bilo istinito, ali još proveravamo. Posle poslednje isporuke tamo smo imali privremeno jezero ključale vode..."

Ne zavidim im, reče Pul u sebi, ali im se svakako divim. Oni dokazuju da pustolovni duh još postoji u ovom možda odveć udobnom i dobro prilagođenom društvu.

"...i hvala još jednom što ste ovaj mali tovar spustili na pravo mesto. Uz malo sreće - i ako možemo da dobijemo taj suncobran na sinhronu orbitu - uskoro ćemo imati nekoliko stalnih mora. A onda možemo da postavimo koralne grebene kako bismo pravili kreč i izvlačili pretek CO 2 iz atmosfere... nadam se da ću dovoljno dugo poživeti da to vidim!"

I ja se nadam, pomisli Pul u nemom divljenju. On je često ronio u tropskim morima Zemlje, uživajući u prizoru čudnovatih i šarolikih stvorenja, često tako bizarnih da se teško moglo poverovati da postoji nešto neobičnije, čak i na planetama drugih sunaca.

"Isporuka izvršena na vreme i prijem potvrđen", reče kapetan Čendler uz očigledno zadovoljstvo. "Zbogom, Venero - Ganimede, evo nas!"

GOSPOĐICA PRINGL

FAJL - VOLIS

Zdravo, Indra. Da, bila si sasvim u pravu. Nedostaju mi naše male rasprave. Čendler i ja se dobro slažemo, a posada se prema meni ophodila - ovo će ti izgledati smešno - kao prema kakvoj svetoj relikviji. Ali počinju da me prihvataju, pa se čak više ne libe ni da teraju šegu sa mnom (jesi li znala za ovaj izraz?).

Baš me nervira to što ne možemo da vodimo stvaran razgovor - prešli smo Marsovu orbitu, tako da dvosmerna radio-poruka putuje već više od jednog sata. No, ima tu i jedna povoljna okolnost - ovako nisi u prilici da me prekidaš...

Iako će nam biti potrebna samo jedna sedmica da stignemo do Jupitera, pomislio sam da ću imati malo vremena za odmor. Ali ni govora: prsti su stali da me svrbe i nisam mogao da odolim iskušenju da se ne vratim u školu. Počeo sam sa osnovnim treningom, i ovo nanovo, u jednom od 'Ganimedovih' minišatlova. Možda će me Dim jednom pustiti solo...

Nije mnogo veći od kapsula sa 'Otkrića' - ali kakva razlika. Pre svega, naravno, on ne koristi raketni pogon: nikako da se naviknem na luksuz inercionog pogona i neograničenog dometa. Mogao bih njime da se vratim na Zemlju, ako bih to morao; premda bih

verovatno - sećaš li se izraza koji sam jednom upotrebio, a ti ga razumela - 'dobio pundravce'.

Najveća razlika je, međutim, u sistemu kontrola. Bio je to veliki izazov za mene da se naviknem na upravljanje bez korišćenja ruku - a i kompjuter je morao da nauči da prepozna moje glasovne komande. U prvo vreme je zapitkivao svakih pet minuta: 'Da li stvarno to mislite?' Znam da bi bilo bolje da koristim moždanu kapu - ali još se ne pouzdajem potpuno u tu napravu. Nisam siguran da ću se ikada navići na nešto što mi čita um...

Uzgred, naziv šatla je 'Soko'. Lepo ime - samo, razočaralo me je kada sam ustanovio da niko na brodu ne zna da ono vodi poreklo još od misija 'Apolo', kada smo se prvi put spustili na Mesec...

Nažalost, još mnogo toga sam hteo da ti kažem, ali kapetan zove. Vraćam se u učionicu. Volim te. Zdravo.

USKLADIŠTITI

POSLATI

Zdravo, Frenk - Indra zove - ako je to prava reč! - na novom pisaču misli - stari je doživeo nervni slom ha ha - tako da će biti puno grešaka - nemam vremena da ih ispravljam pre slanja. Nadam se da ćeš shvatiti.

KOMSET! Kanal jedan oh tri-snimak od dvanaest i trideset - ispravka - trinaest i trideset. Izvini...

Nadam se da ću opraviti stari uređaj - znala sam sve prečice i skraćenice - možda bi trebalo da se podvrgnem psihoanalizi kao u tvoje vreme - nikako da shvatim kako su te fraudijske - ne: frejdovske ha ha - besmislice toliko potrajale...

To me podseti - naišla sam onomad na definiciju iz poznog dvadesetog veka - dopašće ti se - ide nekako ovako - navodim - Psihoanaliza - zarazna bolest koja vodi poreklo iz Beča oko 1900. - sada iskorenjena u Evropi, ali povremene epidemije među bogatim Amerikancima. Kraj navoda. Smešno?

Izvini ponovo - problemi sa pisačem misli - teško je usredsrediti se...

xy 12L w888 8***** js9812yebdc DO VRAGA... STOP...
REZERVNA KOPIJA

Jesam li nešto pogrešno uradila? Pokušaću ponovo.

Pomenuo si Denila... izvini što smo uvek izbegavali da ti odgovorimo na pitanja o njemu - znala sam da si bio radoznao, ali imali smo odlične razloge - sećaš se kako si ga jednom nazvao neosobom... nije bilo loše...!

Svojevremeno si me pitao o kriminalu danas - kazala sam da je svaki takav interes patološki - možda podstaknut beskrajnim bolesnim televizijskim emisijama iz tvog vremena - nikad nisam mogla da ih gledam duže od nekoliko minuta... odvratno!

VRATA - POTVRDI! - OH, ZDRAVO, MELINDA - IZVINI - SEDI - JOŠ MALO PA SAM GOTOVA...

Da - kriminal. Uvek neki... Nesmanjiv nivo šuma društva. Šta da se radi?

Vaše rešenje - zatvor. Fabrike perverzности o trošku države - izdržavanje jednog zatvorenika staje desetostruki prosečni porodični prihod! Potpuno blesavo... Očigledno je nešto bilo vrlo loše sa ljudima koji su najglasnije tražili nove zatvore - njih je trebalo podvrći psihoanalizi! Ali budimo poštteni - nije stvarno bilo alternative dok nisu usavršeni elektronski monitoring i kontrola - samo da si video veselu gomilu koja je onda srušila zatvorske zidine - prva takva stvar od Berlina pedeset godina ranije!

Da - Denil. Ne znam koji je zločin počinio - ne bih ti rekla ni da znam - ali mislim da je njegov psihološki profil nagovestio da bi bio dobar - kako ono beše? - grobar - ne, sobar. Vrlo je teško pridobiti ljude za neke poslove - ne znam naprosto šta ćemo ako nivo zločina padne na nulu! U svakom slučaju, nadam se da će mu uskoro skinuti kontrolu i vratiti ga u normalno društvo.

IZVINI, MELINDA - ODMAH ĆU.

To bi bilo sve, Frenk - pozdravi Dimitrija - do sada mora da si već na pola puta do Ganimeda - pitam se da li će ikada obesnažiti Ajnštajna, tako da možemo da razgovaramo preko svemirskih razdaljina u stvarnom vremenu!

Nadam se da će se ova mašina uskoro navići na mene. Inače ću morati da potražim okolo neki starinski tekst-procesor iz dvadesetog veka... Da li bi poverovao - jednom sam se čak snalazila u onoj QWERTYUIOP besmislici, za koju je vama trebalo dve stotine godina da je se oslobodite?

Volim te. Zdravo.

Zdravo, Frenk - evo me ponovo. Još čekam potvrdu moje poslednje...

Baš neobično da ideš na Ganimed, gde se nalazi i moj stari prijatelj Ted Kan. Ali možda to nije samo slučajnost: privukla ga je ista zakonitka kao i tebe...

No, da ti najpre kažem nešto o njemu. Roditelji su mu izveli prljav trik, davši mu ime Teodor. To se skratilo - nemoj da bi ga ikada tako nazvao - u Teo. Sad ti je, valjda, jasno?

Stalno se pitam da li je to ono što ga nagoni. Ne znam nikog drugog ko je pokazao takvo zanimanje za religiju - ne, pravu opsednutost. Moram da te upozorim: ume da bude prava davež.

Uzgred, kako napredujem? Nedostaje mi stari pisač misli, ali izgleda da uspevam da ovladam ovom mašinom. Nisam napravila nikakav težak - kako ste ih ono zvali? - zez - gaf - kiks - bar za sada...

Nisam sigurna da l' treba ovo da ti kažem, jer bi mogao da se izbrbljaš, ali ja sam Tedu dala nadimak 'Poslednji Jezuita'. Sigurno znaš nešto o njima - red je još bio veoma aktivan u tvoje vreme.

Neverovatan svet - često veliki naučnici - izvrsni umovi - učinili su toliko dobrog, kao i lošeg. Jedna od najvećih ironija istorije - iskreni i blistavi tragači za znanjem i istinom, ali im je čitavu filosofiju izobličilo sujeverje...

Xuedn2k3jn deer 21 eidj dwpp

Do vraga. Uzbudila sam se i izgubila kontrolu. Jedan, dva, tri, četiri... sada je trenutak da svi dobri ljudi pruže pomoć partiji... tako je bolje.

U svakom slučaju, Ted ima istu vrstu visokumne odlučnosti; ne zapodevaj nikakvu raspravu sa njim - pregaziće te kao parni valjak.

Uzgred, šta je to parni valjak? Nešto što se koristilo za presovanje tkanina? Mogu da zamislim kako je to bilo neudobno...

Nevolja sa pisačem misli... vrlo lako odlutaš u svim pravcima, ma koliko se upinjao da se disciplinuješ... tastature su ipak bile bolje... ali to sam već kazala...

Ted Kan... Ted Kan... Ted Kan

Još je čuven na Zemlji zbog najmanje dve svoje izjave: 'Civilizacija i religija ne idu jedna sa drugom' i 'Vera je uverenje da ono što znaš nije istina'. Mislim da ova poslednja nije originalna; ako

jeste, onda se njome najviše približio nekom vicu. Nisam uspela da mu izmamim ni smešak kada sam mu ispričala jedan od mojih najomiljenijih - nadam se da ga nisi već čuo... očitno potiče iz tvog vremena...

Elem, dekan se požali osoblju svog fakulteta: 'Zašto je vama, naučnicima, potrebna tako skupa oprema? Zašto ne možete da budete kao oni sa matematičkog odseka, kojima su dovoljni samo tabla i korpa za otpatke? Ili, još bolje, kao odsek za filosofiju. Njima čak nije potrebna ni korpa za otpatke...' Pa, možda ga je Ted već čuo... mislim da većina filosa jeste...

U svakom slučaju, prenesi mu moje pozdrave i nemoj - ponavljam: nemoj! - da se upuštaš u bilo kakvu raspravu sa njim!

Volim te i najlepše želje sa afričkog Tornja.

TRANSKRIBOVATI. USKLADIŠTITI.

POSLATI - PUL

16. KAPETANOV STO

Prisustvo ovako uvaženog putnika dovelo je do izvesnog poremećaja na stešnjenom, malom svetu 'Golijata', ali posada se vedro privikla na to. Svakoga dana, u 18,00 časova, svo osoblje sakupilo bi se na večeru u oficirskoj trpezariji, koja je u bestežinskom stanju mogla udobno da ugosti najmanje trideset ljudi, ako bi se ravnomerno razmestili po zidovima. Međutim, pretežan deo vremena radni prostori broda držani su na lunarnoj gravitaciji, tako da je postojao nesumnjivi pod - te je više od osam tela već predstavljalo gužvu.

Za polukružni sto koji se rasklapao oko autokuvara u vreme obeda mogla je taman da se smesti sedmočlana posada, sa kapetanom na počasnom mestu. Pojava gosta stvorila je tako nerešive poteškoće da je neko sada morao da obeduje sam pri svakoj večeri. Posle opsežne dobroćudne rasprave, odlučeno je da se izbor pravi abecednim redom - ali ne pravih imena, koja su i inače retko bila u upotrebi, nego nadimaka. Pulu je bilo potrebno izvesno vreme da se navikne na njih. 'Šraf' (konstrukcioni inženjering); 'Čip' (kompjuteri i komunikacije); 'Prva' (prvi oficir); 'Živka' (medicina i sistemi za održanje života); 'Gas' (pogon i energija); i 'Zvezdana' (orbite i navigacija).

Tokom desetodnevnog putovanja, dok je slušao priče, šale i pritužbe svojih saputnika, Pul je više doznao o Sunčevom sistemu nego tokom svih onih meseci na Zemlji. Svi su na brodu očito bili očarani time što imaju novog i možda prostodušnog slušaoca kao pažljivu jednočlanu publiku, ali Pul je samo retko nasedao na njihove maštovitije priče.

Ponekad je, međutim, bilo teško razgraničiti stvari. Niko nije stvarno verovao u 'zlatni asteroid', koji je obično smatran za podvalu iz dvadeset četvrtog veka. Ali šta je sa merkurskim plazmoidima, o kojima je izvestilo bar deset pouzdanih svedoka tokom poslednjih pet stotina godina?

Najjednostavnije objašnjenje bilo je da oni stoje u vezi sa loptastim munjama, odgovornim za tolike izveštaje o

'neidentifikovanim letećim objektima' na Zemlji i na Marsu. Ali neki posmatrači zaklinjali su se da su plazmoidi ispoljili svrhovitost - čak radoznalost - prilikom susreta na malom rastojanju. Besmislice, uzvraćali su skeptici - posredi je puko elektrostatičko privlačenje!

To je neminovno otvorilo raspravu o životu u Vaseljeni, i Pul se - ne prvi put - našao u položaju da brani svoju eru od krajnosti koje su je obeležile: lakovernosti i skeptičnosti. Iako je manija 'tuđini su među nama' splasnula još u vreme kada je on bio dečak, sve tamo do dvadesetih godina dvadeset prvog veka Svemirsku agenciju opsedali su ludaci koji su tvrdili da su sa njima stupili u vezu - pa ih čak i seksualno zlostavljali - posetioци sa drugih svetova. Njihove opsene samo su podsticane senzacionalističkim medijskim eksploatacijom, a cela stvar kasnije je ušla u medicinsku literaturu kao 'sindrom Adamskog'.

Otkriće MNT-1 okončalo je, paradoksalno, ove žalosne besmislice, pokazavši da iako postoji inteligencija drugde, nju čovečanstvo nije, kako izgleda, zanimalo poslednjih nekoliko miliona godina. MNT-1 takođe je uverljivo pobio tvrdnje nekolicine naučnika da je život iznad bakterijskog nivoa u toj meri neverovatna pojava da ljudska rasa mora biti sama u Galaksiji - ako ne i u Kosmosu.

Posada 'Golijata' više se zanimala za tehnologiju nego za politiku i ekonomiju Pulovog doba, a naročito ju je očaravala revolucija koja se zbilila upravo za njegovog veka: kraj ere fosilnih goriva, podstaknut zauzdavanjem vakuumske energije. Teško im je bilo da zamisle gradove dvadesetog stoleća koji su se davili u smogu, kao i traćenje, pohlepu i strašne ekološke katastrofe naftnog doba.

"Nemojte mene kriviti", reče Pul, srčano se braneći posle pravog hora kritika. "Uostalom, setite se samo kakav je haos napravilo dvadeset prvo stoleće."

Svi oko stola zagrajaše: "Na šta mislite?"

"Pa, čim je nastupilo takozvano doba neograničene energije i čim su se svi domogli na hiljade jeftinih, čistih kilovata - dobro znate šta se dogodilo!"

"Oh, imate na umu termalnu krizu. Ali to je sređeno."

"Na kraju - pošto ste pola Zemlje prekrili reflektorima kako biste odrazili Sunčevu toplotu natrag u svemir. Inače bi do sada već

proključala kao Venera."

Upućenost posade u treći milenijum bila je tako iznenađujuće ograničena da ih je Pul - zahvaljujući obimnom obrazovanju koje je stekao u Zvezdanom gradu - često mogao očarati pojedinostima vezanim za događaje što su se zbili stolecima posle njegovog vremena. Bio je, međutim, polaskan kada se ispostavilo da odlično poznaju priču o 'Otkriću'; ona je bila jedan od klasika svemirske ere. Gledali su na nju kao što bi on gledao na neku vikinšku sagu; često je morao sebe da podseća na okolnost da potiče negde sa sredokraće između 'Golijata' i prvih brodova koji su preplovili zapadni okean.

"Osamdeset šestoga dana", podsetila ga je Zvezdana, prilikom zajedničkog obeda pete večeri, "prošli ste na udaljenosti od samo dve hiljade kilometara od asteroida 7794 - i ispalili ste sondu na njega. Sećate li se toga?"

"Naravno", uzvratila Pul prilično nabusito. "Za mene se to dogodilo pre manje od godinu dana."

"Da, izvinite. Pa, sutra ćemo se naći na još manjoj razdaljini od 13.445. Da li biste ga pogledali? Uz autonavođenje i zamrznutu sliku, trebalo bi da imamo prozor širok čitavih deset milisekundi."

Stotinka sekunde! Onih nekoliko minuta na 'Otkriću' već je izgledalo dovoljno sumanuto, ali sada će se sve zbiti pedeset puta brže...

"Koliko je veliki?" upitala Pul.

"Trideset sa dvadeset sa petnaest metara", uzvratila Zvezdana. "Liči na okrnjenu ciglu."

"Žao nam je što nemamo neko tane da ispalimo na njega", reče Gas. "Da li vam je uopšte palo na um da bi 7794 mogao da uzvratila vatru?"

"Nije. Ali ipak je pružio astronomima obilje korisnih podataka, tako da se isplatilo rizikovati... U svakom slučaju, stotinka sekunde teško da je vredna truda. Ipak, hvala."

"Shvatam. Kad vidite jedan asteroid, videli ste ih..."

"Nije tačno, Čipe. Kada sam bila na Erosu..."

"O čemu si nam pričala bar deset puta..."

Pulove misli skrenuše sa razgovora, tako da se priča oko njega pretvorila u besmisleni šum u pozadini. Vratio se hiljadu godina u

prošlost, prisativši se jedinog uzbuđenja tokom pohoda 'Otkrića', pre završne nesreće. Iako su Boumen i on bili savršeno svesni da je 7794 samo jedna beživotna, bezvazдушna gromada, to saznanje nije mnogo uticalo na njihova osećanja. Bio je to jedini čvrsti predmet koji će sresti sa ove strane Jupitera, i oni su ga posmatrali očima moreplovaca na dugom putovanju, koji prolaze pored obale na koju neće stupiti nogom.

Lagano se okretao, a površina mu je nepravilno bila prošarana mrljama svetlosti i senke. Ponekad bi zasvetlucao poput dalekog prozora, kada bi ravni ili izbočine kristalnog materijala odrazile zrake dalekog Sunca...

Takođe se setio rastuće napetosti dok su čekali da se uvere da li su dobro nanišani. Nije bilo lako pogoditi tako malu metu, na razdaljini od dve hiljade kilometara, koja se kretala relativnom brzinom od dvadeset kilometara u sekundi.

A onda, na zatamnjenom delu asteroida, najednom je došlo do zaslepljujućeg rasprskavanja svetlosti. Majušno tane - čisti uran 238 - udarilo je meteorskom brzinom: u deliću sekunde, njegova celokupna kinetička energija pretvorila se u toplotu. Oblačić usijanog gasa nakratko je pokuljao u svemir, a kamere na 'Otkriću' snimale su spektralne linije koje su brzo čilele, tragajući za osobenim potpisima blistavih atoma. Nekoliko časova kasnije, astronomi na Zemlji prvi put su ustanovili sastav jedne asteroidne kore. Nije bilo velikih iznenađenja, ali nekoliko boca šampanjca promenilo je ruke.

Kapetan Čendler nije uzimao mnogo udela u demokratskim raspravama za polukružnim stolom: izgledao je zadovoljan time što mu se posada opušta i ispoljava osećanja u ovoj neformalnoj atmosferi. Postojalo je samo jedno prećutno pravilo: prilikom obeda ne govori se o ozbiljnim stvarima. Ako bi bilo tehničkih ili operativnih problema, o njima se valjalo drugde postarati.

Pul je sa iznenađenjem - pa čak i malim šokom - otkrio da je znanje posade o sistemima 'Golijata' veoma površno. Često je postavljao pitanja na koja je trebalo lako odgovoriti, ali su ga umesto toga upućivali na brodske banke podataka. Posle izvesnog vremena, međutim, shvatio je da sveobuhvatan trening koji se podrazumevao u njegovim danima nije više moguć: ovde je na delu bilo premnogo složenih sistema da bi ih bilo koji muškarac ili žena mogli držati u

glavi. Razni stručnjaci naprosto su morali da znaju šta njihovi uređaji rade, a ne kako. Pouzdanost se zasnivala na redundantnosti i automatskim proverama, a čovekovo petljanje tu bi znatno verovatnije donelo više štete nego koristi.

Srećom, za tim uopšte nije bilo potrebe na ovom putovanju: ono je, po jednodušnosti, predstavljalo nešto što bi svaki kapetan mogao samo poželeti, dok je novo sunce, Lucifer, sve više preovlađivalo nebom pred njima.

Treći deo: GALILEJEVI SVETOVİ

(Izvod, samo tekst, Turistički vodič kroz spoljašnji Sunčev sistem, v. 219.3)

Čak i danas, džinovski sateliti onoga što je nekada bilo Jupiter predstavljaju za nas veliku nepoznanicu. Zašto se ta četiri sveta, koja orbitiraju oko istog tela i veoma su slične veličine, toliko razlikuju u mnogo drugih pogleda?

Samo u slučaju Ioa, krajnjeg unutrašnjeg satelita, postoji uverljivo objašnjenje. On je tako blizu Jupitera da gravitacione plime koje neprekidno gnječe njegovu utrobu stvaraju kolosalne količine toplote - tolike, zapravo, da je površina Ioa napola rastopljena. To je u vulkanskom pogledu najaktivniji svet u Sunčevom sistemu; karte Ioa imaju poluvreme važnosti od samo nekoliko decenija.

Iako nikada nisu vaspostavljene stalne ljudske baze u tako nepostojanoj sredini, bilo je mnogo spuštanja, a preduzima se i stalno robotsko nadgledanje. (O tragičnom usudu pohoda 2571 videti 'Bigl 5'.) Evropa, druga po redu od Jupitera, prvobitno je bila potpuno prekrivena ledom i imala je malo površinskih pojedinosti osim složene mreže pukotina. Plimske sile koje upravljaju loom tu su znatno slabije, ali ipak proizvode dovoljno toplote zahvaljujući kojoj Evropa raspolaže globalnim okeanom tečne vode, u kome su se razvili mnogi neobični oblici života. (Videti svemirske brodove 'Cijen', 'Galaksija', 'Vaseljena'.) Od pretvaranja Jupitera u minisunce Lucifer, doslovno celokupan površinski led Evrope se otopio, a izrazita vulkanska aktivnost stvorila je više malih ostrva.

Kao što je dobro poznato, nije bilo spuštanja na Evropu već skoro hiljadu godina, ali satelit se nalazi pod stalnim nadzorom.

Ganimed, najveći mesec u Sunčevom sistemu (prečnik 5260 kilometara), takođe je pretrpeo uticaj prilikom nastanka novog sunca; njegovi polutarni predeli dovoljno su topli da u njima opstanu zemaljski oblici života, premda se tamošnja atmosfera još ne može disati. Najveći deo njegovih žitelja zaokupljen je teraformiranjem i naučnim istraživanjima; glavna naseobina je grad Anubis (41.000 stan.), blizu Južnog pola.

Kalisto je, opet, potpuno različit. Njegova cela površina prošarana je udarnim kraterima svih veličina, kojih ima toliko da se preklapaju. Bombardovanje mora da je trajalo milionima godina,

budući da su noviji krateri potpuno potrli one ranije. Na Kalistu nema stalne baze, već je podignuto samo nekoliko automatskih stanica.

17. GANIMED

Bilo je neobično što se Frenk Pul toliko uspavao, ali prethodno nije mogao dugo da zaspi, uznemiren neobičnim prikazama. Prošlost i sadašnjost bile su nerazmrsivo povezane; čas se nalazio na 'Otkriću', čas na afričkom Tornju - a čas je, opet, bio dečak, među drugovima za koje je mislio da ih je davno zaboravio.

Gde sam ja? - zapitao se dok se s mukom rasanjivao, poput plivača koji se upinje da izroni na površinu. Iznad njegovog ležaja nalazio se mali prozor, prekriven zavesicom nedovoljno debelom da potpuno zapreči ulazak spoljnje svetlosti. Postojalo je vreme, negde sredinom dvadesetog stoleća, kada su avioni još bili toliko spori da su nudili pogodnost spavanja u prvoj klasi: Pul nikada nije probao ovaj nostalgični luksuz, koje su neke turističke agencije još oglašavale u njegovo doba, ali lako je mogao zamisliti da mu se upravo sada pružila prilika za to.

Pomerio je zavesicu i pogledao napolje. Ne, nije se probudio na nebu Zemlje, premda se predeo koji je promicao ispod nije mnogo razlikovao od Antarktika. Ali Južni pol se nikada nije dičio dvama suncima koja su istovremeno izlazila dok je 'Golijat' hitao ka njima.

Brod je orbitirao na manje od sto kilometara iznad nečega što je ličilo na ogromnu uzoranu leđinu, lako prekrivenu snegom. Ali ratar za raonikom mora da je bio pijan - ili je sistem upravljanja sasvim otkazao - budući da su brazde krivudale u svim pravcima, ponekad presecajući jedna preko druge ili se vraćajući unazad istim putem kojim su već prošle. Tu i tamo, teren je bio prošaran slabašnim krugovima - utvarnim kraterima nastalim udarima meteora pre mnogo eona.

To je, dakle, Ganimed, pomisli Pul sanjivo. Najudaljenija ispostava Čovečanstva od matičnog sveta! Zašto bi bilo ko zdrave pameti poželeo da živi ovde? Doduše, često sam se to isto pitao dok sam leteo preko Grenlanda ili Islanda tokom zime...

Na vratima se začu kucanje. "Slobodno?" upita kapetan Čendler i uđe, ne sačekavši na dopuštenje.

"Pomislio sam da te pustimo da spavaš dok se ne spustimo - zabava povodom kraja putovanja potrajala je duže nego što sam nameravao, ali rizikovao bih pobunu da sam pokušao da je skratim."

Pul se nasmeja.

"Da li je ikada došlo do pobune u svemiru?"

"Oh, samo u nekoliko navrata - ali ne u moje vreme. Kad smo već kod toga, moglo bi se reći da je Hal bio taj koji je udario temelje tradiciji... izvini - možda ne bi trebalo da... hej, pogledaj... evo grada Ganimeda!"

Iza obzorja je stalo da se pomalja nešto što je nalikovalo na izukrštanu šaru ulica i avenija koje su se sekle gotovo pod pravim uglom, ali uz malu nepravilnost osobenu za svaku naseobinu nastalu sraščivanjem, bez središnjeg planiranja. Grad je presećala široka reka - Pul se prisetio da su polutarna područja Ganimeda sada dovoljno topla da tu postoji topla voda - što ga je podsetilo na jedan stari duborez srednjevekovnog Londona koji je davno video.

Tada je primetio da ga Čandra posmatra sa osmehom na licu... i opsena je iščezla kada je uvideo koje su razmere 'grada'.

"Ganimedžani", reče on oporo, "mora da su prilično veliki kada su napravili puteve široke između pet i deset kilometara."

"Čak dvadeset na nekim mestima. Upečatljivo, zar ne? A sve je to posledica dejstva razvlačenja i sabijanja leda. Majka Priroda je domišljata... mogu da ti pokažem šare koje još više izgledaju veštačke, premda nisu ovalike."

"Kada sam bio mali, bilo je mnogo gužve oko jednog lica na Marsu. Razume se, ispostavilo se da je posredi brdo koje su uobličile peščane oluje... ima mnoštvo takvih u pustinjama Zemlje."

"Nije li neko kazao da se istorija ponavlja? Sa gradom Ganimedom dogodila se nekakva besmislica - neki pametnjakovići su tvrdili da su ga podigli vanzemaljci. Ali bojim se da neće još dugo opstati."

"Zašto?" upita Pul iznenađeno.

"Već je počeo da propada, kako Lucifer otapa večiti led. Ne bi prepoznao Ganimed za sto godina... eno ruba jezera Gilgameš... ako pažljivo pogledaš... tamo, desno..."

"Vidim. Šta se događa - voda svakako ne ključa, čak ni pri ovom niskom pritisku?"

"Postrojenje za elektrolizu. Ne znam koliko skiliona kilograma kiseonika dnevno. Naravno, vodonik odlazi gore i nestaje - bar se nadamo."

Čendlerov glas zamuknu. A onda on nastavi, neuobičajeno obazrivim tonom: "Sva ta predivna voda dole - Ganimedu nije potrebno ni pola toga! Nemoj to nikome reći, ali razradio sam planove kako da deo tih zaliha prebacim na Veneru."

"Je li to lakše nego da terate komete?"

"U energetsom pogledu, jeste - druga kosmička brzina kod Ganimeda iznosi samo tri kilometra u sekundi. A i daleko je brže - merilo bi se godinama, a ne decenijama. No, tu je nekoliko praktičnih poteškoća..."

"Mogu da zamislim. Da li biste je izbacivali lanserima mase?"

"Oh, ne - koristio bih tornjeve koji se uzdižu kroz atmosferu, poput onih na Zemlji, ali znatno manje. Pumpali bismo vodu sve do vrha, zamrzli je tu blizu apsolutne nule i pustili da je Ganimed izbaci kao iz pračke prilikom rotiranja, u odgovarajućem pravcu. Nešto bi se u prevozu izgubilo isparavanjem, ali glavina bi stigla... šta je toliko smešno?"

"Izvini - ne smejem se tvojoj zamisli - zvuči sasvim suvislo. Ali veoma si me živo podsetio na nešto. Imali smo baštensku prskalicu koju su mlazevi vode pokretali u krug. Ono što ti planiraš potpuno je isto - samo u malo većim razmerama... koristićeš ceo jedan svet..."

Iznenada, jedna druga slika iz prošlosti potre sve ostalo. Pul se setio kako su, u onim vrelin arizonskim danima, on i Riki voleli da se jure kroz oblake pokretne magle sazdane od kapi iz baštenske prskalice koja se lagano vrtela.

Kapetan Čendler bio je znatno uviđavniji čovek nego što se pravio: znao je kada je trenutak da ode.

"Moram da se vratim na most", reče on zlovoljno. "Vidimo se pošto se spustimo u Anubis."

18. GRAND HOTEL

Grand Ganimed Hotel - neizbežno poznat širom Sunčevog sistema kao hotel 'Granimed' - svakako nije bio grandiozan, a mogao bi se smatrati srećnim ako bi na Zemlji dobio jednu i po zvezdicu. Kako se najbliža konkurencija nalazila na udaljenosti od više stotina miliona kilometara, uprava baš nije nalazila za shodno da se prekomerno zalaže.

Pul, međutim, nije imao primedbi, premda bi često poželio da je Denil još u blizini, kako bi mu se našao pri ruci oko tehničkih vidova života i kako bi delotvornije opštio sa poluinteligentnim napravama kojima je bio okružen. Iskusio je kratak trenutak panike kada su se vrata zatvorila za hotelskim poslužiteljem (ljudskim bićem), koji je, izgleda, u toj meri bio pometen pojavom slavnog gosta da je potpuno smetnuo s uma da mu objasni kako bilo šta u sobi dejstvuje. Pošto je proveo pet minuta u beskorisnom obraćanju zidovima koji nikako nisu reagovali, Pul je konačno uspeo da uspostavi vezu sa jednim sistemom koji je razumeo i njegov naglasak i njegove naloge. Kakav bi to samo bio udarni naslov u emisiji vesti 'Svi svetovi': ISTORIJSKI ASTRONAUT UMRO OD GLADI, ZAROBLJEN U HOTELSKOJ SOBI NA GANIMEDU!

A postojala je i dvostruka ironija. Možda je bilo neizbežno da jedini luksuzni apartman na Ganimedu dobije neko ime, ali on je doživeo pravi šok kada se suočio sa holoom u prirodnoj veličini svog starog sadruga, u punoj paradnoj uniformi, prilikom ulaska u - 'Boumenov apartman'. Pul je čak i prepoznao sliku: i njegov zvanični portret načinjen je istom prilikom, nekoliko dana pre početka misije.

Ubrzo je otkrio da većina članova posade 'Golijata' ima u Anubisu domaći smeštaj, kao i da sa nestrpljenjem očekuje da mu predstavi svoju 'drugu polovinu' tokom planiranog zadržavanja od dvadeset dana na velikom mesecu. Gotovo odmah se našao upleten u društveni i profesionalni život ove granične naseobine, tako da mu je čak i afrički Toranj sada izgledao kao daleki san.

Poput mnogih Amerikanaca, duboko u duši, Pul je gajio nostalgičnu naklonost prema malim zajednicama gde se svi

međusobno poznaju - u stvarnom svetu, a ne u virtuelnom iz kiberprostora. Anubis, koji je po broju stanovnika bio manji čak i od Flagstafa iz njegovih sećanja, u priličnoj meri je odgovarao ovom idealu.

Tri glavne kupole pod pritiskom, svaka sa prečnikom od dva kilometra, nalazile su se na visoravni koja je gledala ka ledenom polju što se prostiralo bez prekida do obzorja. Ganimedovo drugo sunce - svojevremeno poznato kao Jupiter - nikada neće pružiti dovoljno toplote da se otope polarne kape. Bio je to glavni razlog za podizanje Anubisa na ovako negostoljubivom mestu: nije bilo verovatno da će se gradski temelji srušiti još najmanje nekoliko stoleća.

A unutar kupola, lako se moglo postati potpuno ravnodušan prema spoljnjem svetu. Čim je Pul ovladao tehnikom 'Boumenovog apartmana', ustanovio je da mu na raspolaganju stoji ograničen, ali upečatljiv izbor okruženja. Mogao je da sedi ispod palmi na nekoj obali Tihog okeana i da sluša blago mrmorenje talasa ili, ako bi mu se to prohtelo, urlik tropskog uragana. Mogao je lagano da leti iznad vrhova Himalaja ili niz ogromne kanjone doline Mariner. Mogao je da se šeta kroz vrtove Versaja ili ulicama nekoliko velikih gradova, u više međusobno udaljenih istorijskih razdoblja. Čak i da hotel 'Granimed' nije bio jedno od najznamenitijih mesta za odmor u Sunčevom sistemu, ipak se dičio pogodnostima koje bi pomračile slavu svih njegovih slavni prethodnika na Zemlji.

Ali bilo je smešno prepustiti se zemaljskoj nostalgiji, kada je prevalio pola Sunčevog sistema da bi posetio jedan neobičan novi svet. Vršeći malo opite, Pul je došao do kompromisa u pogledu uživanja - i nadahnuća - tokom sve ređih trenutaka dokolice.

Na svoje veliko žaljenje, nikada nije bio u Egiptu, tako da se sada sa radošću opustio pod budnim motrenjem sfinge - kakva je bila pre protivurečne 'restauracije' - i zaludno posmatrao turiste kako se s naporom uspinju uz masivne blokove Velike piramide. Opsena je bila savršena, ako se izuzme ničija zemlja na kojoj se pustinja sudarala sa (pomalo pohabanim) tepihom 'Boumenovog apartmana'.

Nebo je, međutim, bilo takvo kakvo nijedno ljudsko oko nije videlo sve do pet hiljada godina pošto je poslednji kameni blok

postavljen u Gizi. Ali tu je posredi bio ne privid nego neprekidno promenljiva stvarnost Ganimeda.

Budući da je ovom svetu - baš kao i njegovim sadruzima - plimski uticaj Jupitera obustavio okretanje oko vlastite ose pre mnogo eona, novo sunce rođeno iz džinovske planete počivalo je nepomično na nebu. Jedna strana Ganimeda bila je stalno obasjana Luciferovom svetlošću, a iako se druga polulopta često označavala kao 'noćna zemlja', taj naziv bio je pogrešan, baš kao i znatno raniji termin 'tamna strana Meseca'. Poput lunarne udaljenije strane, Ganimedova 'noćna zemlja' bila je tokom polovine svog dugog dana osvetljena blistavim sjajem starog Sola.

Postojala je jedna podudarnost, više zbunjujuća nego korisna: Ganimedu je bila potrebna gotovo tačno jedna sedmica - sedam dana i tri časa - da načini pun krug oko svoje matične zvezde. Pokušaji da se načini kalendar, u okviru koga bi jedan lokalni dan bio ravan jednoj zemaljskoj sedmici, stvorili su takav kaos da su odbačeni pre više stoleća. Kao i svi ostali žitelji Sunčevog sistema, Ganimedani su takođe koristili univerzalno vreme, pri čemu su standardne dane od po dvadeset četiri časa obeležavali brojevima, a ne nazivima.

Kako je novorođena atmosfera Ganimeda bila još sasvim retka i gotovo bez oblaka, parada nebeskih tela predstavljala je neprekidan spektakl. Kada bi se našli na najmanjoj udaljenosti, lo i Kalisto izgledali su poput pola Meseca viđenog sa Zemlje - ali to im je ujedno bilo jedino zajedničko svojstvo. Io je bio tako blizu Luciferu, da je za nepuna dva dana prevaljivao punu orbitu, a kretanje mu se moglo zapaziti u razmaku od svega nekoliko minuta. Kalistu, na četiri puta većoj razdaljini, bila su potrebna dva lokalna dana - odnosno, šesnaest Zemljinih - da natenane obiđe svoj krug.

Fizički kontrast između dva sveta bio je još izrazitiji. Na duboku zamrznutost Kalista gotovo da nije uticalo Jupiterovo pretvaranje u minisunce: on je i dalje predstavljao pustoš plitkih ledenih kratera, tako gusto zbijenih da nije bilo nijedne tačke na čitavom satelitu koja nije višekratno pogodena u danima kada se Jupiterovo džinovsko gravitaciono polje nadmetalo sa Saturnovim u prikupljanju rasutih ostataka spoljnog Sunčevog sistema. Posle toga, ako se izuzme

nekoliko zalutalih hitaca, ništa se nije zbivalo nekoliko milijardi godina.

Na Iou, nešto se događalo svake sedmice. Kako je jedan duhoviti meštani primetio, pre nastanka Lucifera, on je predstavljao pakao - a sada je postao zagrejeni pakao.

Pul bi često zumirao taj ognjeni predeo i posmatrao sumporna ždrela vulkana koji su neprekidno preobličavali jedno područje veće od Afrike. Povremeno bi usijani vodoskoci nakratko suknulli stotinu kilometara u svemir, slični džinovskim plamenim stablima koja rastu na beživotnom svetu.

Kako su se bujice rastopljenog sumpora širile iz vulkana i drugih otvora, ovaj raznoliki element menjao se kroz uzan spektar, od crvenog, preko narandžastog, do zelenog, pri čemu se, poput kameleona, preobražavao u raznobojne alotrope. Pre osvita svemirske ere, niko nije ni slutio da bi takav svet mogao postojati. Iako je bio očaran dok ga je gledao sa svoje udobne osmatračnice, Pul je teško mogao poverovati u to da su se ljudi ikada odvažili da se spuste tamo gde su se čak i roboti bojali da stupe...

Njegovo glavno zanimanje, međutim, bilo je vezano za Evropu, koja je, kada bi bila najbliža, izgledala gotovo iste veličine kao i Zemljin jedini satelit, premda je prolazila kroz sve svoje mene za samo četiri dana. Iako Pul uopšte nije bio svestan simboličnosti kada je odabrao svoje privatno okruženje, sada je delovala sasvim prikladno okolnost da Evropa počiva na nebu iznad druge velike zagonetke - sfinge.

Čak i bez uvećanja, kada bi posmatrao golim okom, Pul je mogao da razabere koliko se Evropa promenila tokom hiljadu godina od kako se 'Otkriće' uputilo ka Jupiteru. Paučinasta mreža uskih traka i linija, koja je svojevremeno potpuno prekrivala najmanji od četiri Galilejeva satelita, sada je nestala, osim oko polova. Toplota Evropinog novog sunca nije tu otopila globalnu ledenu koru debelu jedan kilometar: drugde, pak, devičanski okeani ključali su i vreli u retkoj atmosferi, pri temperaturi koja je na Zemlji važila za udobnu sobnu.

Bila je to udobna temperatura i za stvorenja koja su izronila, posle otapanja neprekidne ledene ploče koja ih je kako držala u zamci tako i štitila. Špijunski sateliti na orbiti, koji su prikazivali

pojednosti veličine samo nekoliko centimetara, posmatrali su kako jedna vrsta sa Evrope počinje da se razvija u amfibijski oblik: iako su i dalje glavninu vremena provodili pod vodom, 'Evropljani' su stali da preduzimaju podizanje jednostavnih nastambi.

Okolnost da se to zbilo za ciglih hiljadu godina bila je zapanjujuća, ali niko nije sumnjao da se objašnjenje krije u poslednjem i najvećem monolitu - mnogo kilometara dugačkom Velikom zidu koji se uzdizao na obali Galilejevog mora.

Niko takođe nije sumnjao u to da on, na svoj tajanstveni način, nadzire opit koji je otpočeo na tom svetu - baš kao što je činio i na Zemlji, pre četiri miliona godina.

19. LUDILO ČOVEČANSTVA

GOSPOĐICA PRINGL

FAJL - INDRA

Draga moja Indra, izvini što ti se nisam ranije javio bar glasovnom porukom: uobičajeni razlozi, tako da ih neću ni pominjati.

Evo odgovora na tvoje pitanje: da, sada se osećam sasvim odomaćeno u 'Granimedu', ali provodim sve manje i manje vremena tu, premda sam silno uživao u prizoru neba koji ukrašava moj apartman. Sinoć je fluksna elektronka loa priredila odličnu predstavu - posredi je svojevrsna razmena munja između loa i Jupitera, odnosno Lucifera. Nalikuje na Zemljinu auroru, ali je znatno spektakularnija. Otkrili su je radio-astronomi još pre mog rođenja.

A kad je već reč o drevnim vremenima - da li si znala da je Anubis imao šerifa? Meni to liči na prekomerno forsiranje graničarskog duha. Podsetilo me je na priče koje mi je deda pričao o nekadašnjoj Arizoni... Moram da oprobam neke na ovdašnjem življu...

Ovo može zvučati smešno - ali još se nisam sasvim privikao boravku u 'Boumenovom apartmanu'. Stalno se osvrćem preko ramena...

Kako provodim vreme? Uglavnom kao i u afričkom Tornju. Srećem se sa mesnom inteligencijom, premda, kao što bi se i moglo očekivati, ona nije Bog zna kakva (nadam se da ovo niko ne prisluškuje). Takođe sam stupio u međudejstvo - stvarno i virtuelno - sa sistemom obrazovanja; veoma je dobar, kako izgleda, premda više tehnički usmeren nego što bi tebi prijalo. To je, naravno, neizbežno u ovom neprijateljskom okruženju.

Zahvaljujući tome, uspeo sam da shvatim zašto ljudi žive ovde. Postoji izazov - osećanje svrhe, ako hoćeš - što sam retko sretao na Zemlji.

Tačno je da je većina lokalnih žitelja rođena ovde, tako da uopšte ne znaju za neki drugačiji dom. Iako su - obično - odveć ljubazni da to kažu, ipak smatraju da matična planeta postaje dekadentna. Je li to istina? Ako jeste, šta onda vi, Teriji - kako vas ovdašnji svet naziva - nameravate da preduzmete oko toga? U jednom od razreda osnovne škole koju sam posetio imaju želju da

vas malo razbude. U tu svrhu, počeli su da kuju tajne planove vezane za invaziju na Zemlju. Nemoj posle reći da te nisam upozorio...

Bio sam na jednom izletu izvan Anubisa, u takozvanoj 'noćnoj zemlji', gde nikada ne vide Lucifera. Nas desetero - Čendler, dva člana posade 'Golijata' i šest ovdašnjih žitelja - zašli smo u udaljeniju stranu sve dok se Sunce nije spustilo ispod obzorja, tako da je uistinu bila noć. Čudesno - uglavnom nalik na polarne zime na Zemlji, ali sa potpuno crnim nebom... gotovo sam imao utisak da se nalazim u svemiru.

Mogli smo odlično da vidimo Galilejeve mesece i posmatrali smo kako Evropa pomračuje - izvini, zaklanja - lo. Razume se, izlet je bio tako podešen da prisustvujemo baš tom prizoru...

Nekoliko manjih satelita takođe se moglo razabrati, ali dvostruka zvezda Zemlja-Mesec bila je znatno upadljivija. Da li me to obuzima nostalgija? Iskreno govoreći, ne - premda mi nedostaju novi prijatelji koje sam tamo stekao...

Da, žao mi je, ali još se nisam sreo sa doktorom Kanom, iako mi je ostavio nekoliko poruka. Obećavam da ću to učiniti narednih dana - zemaljskih, ne lokalnih!

Puno pozdrava Džoeu - kao i Denilu, ako znaš šta je bilo s njim... je li ponovo stvarna osoba? Tebe puno volim...

USKLADIŠTITI

POSLATI

U Pulovom stoleću, ime neke osobe često je nagoveštavalo njen izgled, ali to više nije važno trideset pokolenja kasnije. Za doktora Teodora Kana ispostavilo se da je plavi Nordijac čija bi pojava bila znatno pristalija na nekoj vikinškoj lađi nego u pohodu kroz stepe srednje Azije; no, on ne bi ostavio naročiti utisak ni u jednoj od te dve uloge, budući da nije bio visok ni sto pedeset centimetara. Pul nije mogao da se uzdrži od malo amaterske psihoanalize: niski ljudi često su bili agresivno prepotentni - za šta se, već i po Indrinim nagoveštajima, pokazalo da je dobar opis jedinog stalno nastanjenog filozofa na Ganimedu. Kanu je verovatno bilo neophodno ovo zvanje da bi uopšte opstao u ovom društvu praktičnih ljudi.

Anubis je bio premali grad da bi mogao da ima univerzitetski kampus - luksuz koji je još postojao na drugim svetovima, premda su mnogi bili uverenja da je telekomunikaciona revolucija učinila kampuse zastarelim. Umesto toga, raspolagao je nečim znatno pristalijim - Akademijom, sa malim maslinjakom koji bi obmanuo i samog Platona, sve dok ne bi pokušao da se prošeta kroz njega. Indrina šala o odsecima za filosofiju kojima je od opreme bila potrebna jedino školska tabla svakako se nije mogla primeniti u ovom profinjenom okružju.

"Podignuta je da primi sedmoro ljudi", reče doktor Kan ponosno, pošto su se smestili na stolice očito tako napravljene da ne budu odveć udobne, "zato što je to najveći broj pohađača sa kojima se može delotvorno raditi. A ako se računa Sokratov duh, bio je to ujedno broj prisutnih kada je Fedon održao svoj znameniti govor..."

"Onaj o besmrtnosti duše?"

Kan je bio tako upadljivo iznenađen da Pul nije uspeo da obuzda osmeh.

"Prošao sam kroz ekspres-kurs iz filozofije neposredno pre no što sam diplomirao - kada je pripreman nastavni plan, neko je odlučio da i nas sirove inženjere treba malo uputiti u kulturu."

"Milo mi je što to čujem. To znatno olakšava stvari. Znete, još ne mogu da poverujem da me je zadesila tolika sreća. Vaš dolazak ovde gotovo me je doveo u iskušenje da poverujem u čuda! Čak sam pomišljao na to da odem na Zemlju kako bih se tamo sreo sa vama - da li vam je draga Indra nešto kazala o mojoj... ovaj... opsednutosti?"

"Ne", odvrati Pul, ne sasvim iskreno.

Doktor Kan je izgledao veoma zadovoljan; očigledno mu je bilo milo što je našao novog slušaoca.

"Možda ste čuli da me nazivaju ateistom, ali to nije sasvim tačno. Ateizam je nedokaziv, pa, dakle, i nezanimljiv. Ma koliko to izgledalo neverovatno, nikada ne možemo biti sigurni u to da je Bog jednom postojao - a onda se povukao u beskonačnost, gde ga niko nikada ne može naći... Poput Gotame Bude, ja nemam stav o ovoj stvari. Moje područje interesovanja jeste psihopatologija poznata kao religija."

"Psihopatologija? Teška reč."

"Istorija je i te kako opravdava. Zamislite da ste inteligentan vanzemaljac, koga zanimaju jedino dokazive istine. Otkrivete vrstu koja ja podeljena u hiljade - ne, sada već milione - plemenskih grupa među kojima postoji ogromna raznovrsnost verovanja o nastanku Vaseljene i načinima ponašanja u njoj. Iako mnoga sadrže zajedničke zamisli, čak i kad dođe do poklapanja od devedeset devet odsto, preostalih jedan odsto dovoljno je da ih navede da počnu da se međusobno ubijaju i muče, oko beznačajnih vidova učenja, potpuno besmislenih nekom spolja.

Kako objasniti takvo iracionalno ponašanje? Lukrecije je pogodio u sredu kada je kazao da je religija nusproizvod straha - reakcija na tajanstvenu i često neprijateljski nastrojenu Vaseljenu. Tokom najvećeg dela ljudske preistorije, ona je bila nužno zlo - ali zašto je bila znatno više zlo nego nužno, i zašto je opstala i onda kada više nije bila nužna?

Kažem zlo - i to doslovno mislim, zato što strah vodi okrutnosti. I najmanja upućenost u inkviziciju nagoni nas da se postidimo što pripadamo ljudskoj vrsti... Jedna od najodvratnijih knjiga ikada objavljenih bila je 'Čekić veštica', iz pera dvojice nastranih sadista, u kojoj su se opisivala mučenja što ih je crkva odobravalala - pa čak i podsticala! - da bi se izmamila 'priznanja' od hiljada bezopasnih starica pre no što bi bile žive spaljene... Sam papa je napisao pohvalan predgovor!

Ali i većina ostalih religija, uz nekoliko časnih izuzetaka, bila je podjednako rđava kao i hrišćanstvo... Čak i u vašem veku, dečaci su bivali vezivani lancima i bičevani sve dok ne bi napamet naučili čitave tomove pobožnih budalaština, kao i lišavani detinjstva i normalnog života odraslog muškarca da bi postali monasi...

Možda je najneverovatniji vid cele stvari okolnost da su očigledni ludaci, iz stoleća u stoleće, tvrdili da su oni - i samo oni! - primali poruke od Boga! Da su sve te poruke bile saglasne, ni po jada. Ali one su bile visoko nesaglasne jedna sa drugom - što, međutim, nipošto nije osujetilo samoprolašene mesije u tome da okupljaju na stotine, a ponekad i milione, sledbenika, spremnih da se bore na smrt sa podjednako zaluđenim privrženicima neke mikroskopski različite vere."

Pulu se učinilo da je kucnuo čas da i on nešto kaže.

"Podsetili ste me na nešto što se dogodilo u mom rodnom gradu kada sam bio dečak. Jedan sveti čovek - pod znacima navoda - dao se na posao, objavio je da je u stanju da pravi čuda i za tili čas sakupio mnoštvo poklonika. Nisu to bili neuki ili nepismeni ljudi; često su poticali iz uglednih porodica. Svake nedelje viđao sam skupa kola parkirana oko njegovog... ovaj... hrama."

"'Sindrom Raspućina' - tako se naziva: postoje na milioni takvih slučajeva, tokom cele istorije, u svakoj zemlji. A jednom u hiljadu slučajeva, kult bi poživio dva pokolenja. Šta se dogodilo kod vas?"

"Pa, konkurencija nije bila baš oduševljena i preduzela je sve da ga raskrinka. Ne mogu da se setim njegovog imena... koristio je neko od onih dugih indijanskih... Svami... ili već tako nekako... ali ispostavilo se da je iz Alabame. Jedan od njegovih trikova bio je da naizgled niotkuda vadi svete predmete i deli ih svojim poklonicima. Slučaj je, međutim, hteo da naš mesni rabin bude amater-mađioničar, pa je objasnio publici kako ovaj izvodi svoje opsenarstvo. No, to ništa nije promenilo; vernici su uzvratili da je čarobnjaštvo njihovog čoveka stvarno i da je rabin naprosto ljubomorani.

Žao mi je što moram da kažem da je moja majka jednom ozbiljno shvatila tog varalicu - bilo je to ubrzo pošto nas je otac napustio, što je verovatno imalo neke veze sa celom stvari - i odvela me na njegovu seansu. Bilo mi je tada samo desetak godina, ali pomislio sam kako još nikada nisam video nikoga tako neprijatnog izgleda. Imao je bradu u koju se moglo smestiti više ptičjih gnezda, a po svoj prilici i jeste."

"Liči mi na standardni model. Koliko mu je stvar uspevala?"

"Tri ili četiri godine. A onda je morao u žurbi da napusti grad; uhvaćen je u orgijanju sa maloletnicama. Razume se, tvrdio je da upražnjava mistične postupke spasavanja duše. A ne biste poverovali..."

"Možda i bih."

"Čak i tada, mnoštvo lakovernika i dalje mu je verovalo. Njihov bog nije mogao da učini ništa loše, što znači da su mu smestili."

"Smestili?"

"Oprostite - da su ga optužili lažnim dokazima - čemu je povremeno pribegavala policija da bi se domogla zločinaca, kada bi

sve ostalo zakazalo."

"Hmm. Pa, vaš svami bio je savršeno tipičan: prilično sam razočaran. Ali ipak je dovoljan kao potvrda mog stava - glavnina čovečanstva oduvek je bila luda, bar neko vreme."

"Prilično nereprezentativan uzorak - jedno malo predgrađe Flagstafa."

"Slažem se, ali mogao bih da ga pomnožim sa hiljadama - ne samo u vašem veku nego u svim dobima. Nije postojala dovoljno besmislena stvar u koju mnoštvo ljudi nije bilo spremno da poveruje, često tako strasno da su se radije borili na smrt pre nego što bi se odrekli svoje zablude. Za mene je to valjana operativna definicija ludila."

"Da li smatrate da je svako sa jakim religijskim uverenjima lud?"

"U strogo tehničkom smislu, da - ako je dotična osoba uistinu iskrena, a ne licemer. Kao što pretpostavljam da je bilo devedeset odsto njih."

"Siguran sam da je rabin Berenstajn bio iskren - a on je predstavljao jednog od ljudi najzdravije pameti koje sam ikada upoznao, kao i jednog od najfinijih. A kako biste ovo objasnili? Jedini pravi genije koga sam sreo bio je doktor Čandra, upravnik projekta HAL. Morao sam jednom prilikom da odem do njegove kancelarije - niko nije odgovorio kada sam pokucao, pa sam pomislio da unutra nema nikoga."

Molio se pred skupinom fantastičnih, malih, bronzanih kipova, ukrašenih cvećem. Jedna od statuica ličila je na slona... druga je imala više ruku nego što je to normalno... Našao sam se u grdnoj neprilici, ali on me, srećom, nije čuo, i ja sam se tiho povukao. Da li biste rekli da je i on bio lud?"

"Odabrali ste loš primer: geniji to često jesu! Recimo, stoga: ne lud nego mentalno oštećen, usled uslovljenosti u detinjstvu. Jezuiti su tvrdili: dajte nam šestogodišnjeg dečaka i on je naš doživotno. Da su se na vreme domogli malog Čandre, on bi postao predani hrišćanin - a ne hinduista."

"Moguće. Ali zbunjuje me nešto - zašto ste toliko želeli da se sretnemo? Bojim se da ja nikada nisam bio nimalo pobožan. Kakve ja veze imam sa svim tim?"

Lagano i sa očitim uživanjem čoveka koji skida sa sebe breme teške, dugo skrivane tajne, doktor Kan mu odgovori.

20. OTPADNIK

SNIMITI - PUL

Zdravo, Frenk... Dakle, sreo si se najzad sa Tedom. Da, mogao bi da ga nazoveš čudakom - ako pod tim podrazumevaš entuzijastu lišenog smisla za humor. Ali čudaci obično to postaju zato što znaju neku Veliku Istinu - nadam se da čuješ kako to izgovaram sa velikim početnim slovima - a niko neće da ih sasluša... Drago mi je što si ti to učinio - a preporučujem ti da ga shvatiš sasvim ozbiljno.

Kazao si da te je iznenadilo to što si video papin portret na istaknutom mestu u Tedovom apartmanu. To je njegov junak, Pije XX - sigurna sam da sam ti ga već pominjala. Gledaj ga s poštovanjem - obično ga nazivaju 'bezbožnik'. Posredi je očaravajuća priča koja se potpuno podudara sa nečim što se zbilo malo pre tvog rođenja. Zacelo znaš kako je Mihail Gorbačov, predsednik sovjetskog carstva, doveo do njegovog raspada pri kraju dvadesetog veka, na taj način što je obznanio zločine i ogrešenja koji su u njemu počinjeni.

Nije imao nameru da ide toliko daleko - želeo je da reformiše sistem, ali to više nije bilo moguće. Nikada nećemo doznati da li je Pije XX imao istu zamisao, zato što ga je ubio jedan poludeli kardinal ubrzo pošto je papa užasnulo svet obelodanjenjem tajne arhive inkvizicije...

Religiozan svet još je bio uzdrman otkrićem MNT-0 samo nekoliko decenija ranije - što je snažno delovalo na Pija XX i svakako uticalo na njegove postupke...

Ali još mi nisi rekao kako to Ted, stari kriptodeista, misli da mu ti možeš biti od pomoći u njegovom traganju za Bogom. Čini mi se da je još besan na njega što se tako uspešno krije. Bolje mu ne pominji da sam ti to kazala.

Ali, kad bolje razmislim, zašto da ne?

Volim te. Indra.

USKLADIŠTITI

POSLATI

GOSPOĐICA PRINGL SNIMITI

Zdravo, Indra. Ponovo sam se sastao sa doktorom Tedom, premda mu još nisam rekao zašto ti misliš da je on ljut na Boga!

Ali bila je to veoma zanimljiva prepirka - ne, dijalog - sa njim, premda je on taj koji uglavnom govori. Nisam ni slutio da ću se ponovo baviti filosofijom posle svih godina provedenih u inženjeringu. Možda je baš trebalo da najpre sve njih proživim, kako bih ovo uvažavao. Pitam se kako bi me ocenio kao studenta.

Juče sam pokušao sledeći pristup, da bih video kakva će mu biti reakcija. Možda je originalna, premda sumnjam. Pomislio sam da bi te zanimalo da čuješ stvar - voleo bih da doznam tvoje komentare. Evo našeg razgovora: GOSPOĐICA PRINGL - AUDIO KOPIJA 94.

"Svakako ne možete poreći, Tede, da je glavčina najvećih dela ljudske umetnosti bila nadahnuta pobožnošću. Zar to nešto ne dokazuje?"

"Da - ali ne u smislu koji bi prijao bilo kom verniku! S vremena na vreme, ljudi se zabavljaju time što prave spiskove 'najvećeg' i 'najboljeg' - uveren sam da je to bila popularna zabava i u vaše vreme."

"Svakako."

"Pa, postojali su neki znameniti pokušaji da se to učini i sa umetnošću. Takvi spiskovi, razume se, ne mogu da vaspostave apsolutne - večne - vrednosti, ali su ipak zanimljivi i pokazuju kako se ukus menja iz epohe u epohu..."

Poslednji spisak koji sam video - prikazan je na Zemljinoj 'Umetničkoj mreži' pre samo nekoliko godina - bio je razvrstan na arhitekturu, muziku, vizuelne umetnosti... Sećam se nekoliko primera: Partenon, Tadž Mahal... Bahova 'Tokata i fuga' bila je prva u muzici, a za njom Verdijev 'Rekvijem'. U slikarstvu - Mona Liza, naravno. Potom - nisam siguran za redosled - skupina Budinih kipova negde sa Cejlona i zlatna posmrtna maska mladog kralja Tutankamona.

Čak i kada bih se setio svih ostalih - što svakako nisam u stanju - ništa se ne bi promenilo: ono što je važno jeste njihovo kulturno i religijsko poreklo. Ukupno uzev, nije postojala jedna religija koja je preovlađivala - osim u muzici. A i to bi moglo da ima čisto tehnološko

objašnjenje: orgulje i drugi preelektronski muzički instrumenti usavršeni su u hrišćanskom svetu. Moglo je da ispadne sasvim drugačije... da su, na primer, Grci ili Kinezi smatrali mašine za bilo šta više od igračaka.

Ali ono što stvarno okončava raspravu, bar što se mene tiče, jeste opšta saglasnost oko najvećeg pojedinačnog dela ljudske umetnosti - posredi je, naravno, Angkor Vat. No, religija koja je nadahnula njegov nastanak davno je iščezla; niko ne zna tačno kako je izgledala, osim da je imala na stotine bogova, a ne samo jednog!"

"Šteta što to nisam bio u prilici da kažem dragom, starom rabinu Berenstajnu - uveren sam da bi imao dobar odgovor."

"Ne sumnjam. I meni je žao što ga nisam upoznao. A drago mi je što nije poživeo da vidi šta je bilo sa Izraelom."

KRAJ AUDIJA

Eto našeg razgovora, Indra. Bilo bi lepo da je Angkor Vat na repertoaru 'Granimeda' - nikada ga nisam video - ali ne možeš sve imati...

A sada, pitanje na koji si najviše želela odgovor: zašto je doktoru Tedu toliko milo što sam ja ovde?

Kao što znaš, on je uveren da ključ mnogih tajni leži na Evropi, gde nikome nije bilo dopušteno da se spusti hiljadu godina.

Smatra da bih ja mogao da budem izuzetak. Misli da tamo imam jednog prijatelja. Da - Dejva Boumena, ili šta je već on sada postao...

Poznato nam je da je preživeo ulazak u monolit nazvan Stariji brat - kao i da je na neki način potom ponovo posetio Zemlju. Ali ima tu i drugih stvari o kojima ništa nisam znao. Veoma malo ljudi zna za njih, zato što lokalni žitelji nerado pričaju o tome...

Ted Kan je proveo godine sakupljajući nalaze i sada je sasvim siguran u činjenice - iako ne ume da ih objasni. Najmanje u šest navrata, u razmacima od po otprilike jednog stoleća, pouzdani posmatrači ovde u Anubisu izvestili su da su videli jednu... prikazu... istovetnu sa onom koju je Hejvud Flojd sreo na 'Otkriću'. Iako nijedan od njih nije znao za taj incident, lako su prepoznali Dejva kada im je prikazan njegov hologram. Uz to, bilo je još jedno viđenje na izviđačkom brodu koji se sasvim približio Evropi, pre šest stotina godina...

Pojedinačno, niko ne bi ove slučajeve uzeo ozbiljno, ali svi zajedno već imaju neki smisao. Ted je sasvim siguran da je Dejv Boumen preživio u nekom obliku, verovatno u vezi sa monolitom poznatim kao Veliki zid. I još ga u izvesnoj meri zanimaju naši poslovi.

Iako nije preduzeo pokušaje da stupi u vezu, Ted se nada da bismo mogli da uspostavimo kontakt. Uveren je da sam ja jedino ljudsko biće koje je u stanju da to učini...

Ja se još premišljam. Sutra ću ponovo razgovarati sa kapetanom Čendlerom. Obavestićemo te o našoj odluci. Volim te. Frenk.

USKLADIŠTITI
POSLATI - INDRA

21. KARANTIN

"Veruješ li u duhove, Dime?"

"Svakako da ne verujem: ali kao svaki razuman čovek, ja ih se bojim. Zašto pitaš?"

"Ako posredi nije bio duh, onda je to najživopisniji san koji sam ikada sanjao. Prošle noći sam razgovarao sa Dejvom Boumenom."

Pul je znao da će ga kapetan Čendler ozbiljno shvatiti kada to okolnosti budu nalagale; zato sada nije bio razočaran.

"Zanimljivo - ali postoji očigledno objašnjenje. Živiš ovde u 'Boumenovom apartmanu', za Deusa miloga! Sam si mi kazao da ti deluje ukleto."

"Siguran sam - pa, devedeset devet odsto siguran - da si u pravu i da je celu stvar podstakla rasprava koju sam vodio sa profesorom Tedom. Jesi li čuo za izveštaje da se Dejv Boumen povremeno pojavljuje u Anubisu? Približno jednom u sto godina? Baš kao što je to učinio pred doktorom Flojdom na 'Otkriću', pošto je brod oživljen."

"Šta se dogodilo tamo? Čuo sam neodređena govorkanja, ali nikada nisam poverovao u njih."

"Doktor Kan jeste, a i ja sam - video sam originalan snimak. Flojd je sedeo na mom starom sedištu, kada se iza njega obrazovao svojevrsan oblak prašine, stekavši obličje Dejvove glave. Onda je saopštio onu čuvenu poruku, upozorivši ga da moraju da se udalje."

"Ko ne bi? Ali to je bilo pre hiljadu godina. Sasvim dovoljno vremena da se stvar krivotvori."

"Koja bi bila svrha toga? Kan i ja smo juče pogledali snimak. Opkladio bih se u život da je autentičan."

"U stvari, slažem se sa tobom. A i čuo sam te izveštaje..."

Čendlerov glas zamuknu, a na licu mu se pojavi izraz nelagodnosti.

"Pre mnogo vremena, imao sam devojkicu ovde u Anubisu. Kazala mi je da je njen deda video Boumena. Nasmejao sam se na to."

"Pitam se da li je to viđenje na Tedovom spisku. Možeš li ga povezati sa svojom prijateljicom?"

"Pa... ne, zapravo. Nismo se čuli već godinama. Koliko znam, ona bi mogla biti na Mesecu ili na Marsu... Ali zašto sve to zanima profesora Teda?"

"O tome sam upravo želeo da razgovaram sa tobom."

"Zvuči zloslutno. Da čujem."

"Ted smatra da je Dejv Boumen, ili šta je već postao, možda gore, na Evropi."

"Posle hiljadu godina?"

"Šta se čudiš - pa, pogledaj mene."

"Jedan primer nije dovoljan za statistiku, običavao je da kaže moj nastavnik matematike. Ali nastavi."

"Posredi je zapetljana priča - ili možda slagalica kojoj nedostaje mnogo delova. Ali postoji opšta saglasnost oko toga da se nešto veoma značajno zbilo sa našim precima kada se onaj monolit pojavio u Africi, pre četiri miliona godina. Bila je to prekretnica u preistoriji - prva pojava oruđa... oružja... i religije... Nije mogla posredi biti puka podudarnost. Monolit nam je morao nešto učiniti - svakako nije mogao samo stajati tamo, pasivno prihvatajući odavanje počasti..."

Ted obožava da navodi reči jednog znamenitog paleontologa koji je kazao da nas je MNT-0 evoluciono pogurnuo. On smatra da od tog udarca nogom u zadnjicu nismo odleteli baš sasvim u željenom pravcu. Da li je stvarno trebalo da postanemo tako zli i opaki da bismo opstali? Možda jeste... Koliko sam ga razumeo, Ted veruje da postoji nešto suštinski pogrešno sa vezama u našem mozgu, što nas čini nesposobnim za suvislo logičko mišljenje. A ono što dodatno otežava stvari jeste okolnost da, iako je svim stvorenjima potreban izvestan stepen agresivnosti da bi preživela, mi je, kako izgleda, imamo daleko više nego što je krajnje neophodno. Uz to, nijedna druga životinja ne muči pripadnike vlastite vrste u onoj meri u kojoj mi to činimo. Je li to evolucionarna slučajnost - naprosto genetski peh?

Postoji takođe prilična saglasnost oko toga da je MNT-1 postavljen na Mesec da bi nadzirao projekat... opit... šta je već bilo... i da izvesti Jupiter, gde je očito bila kontrola misije u Sunčevom

sistemu. To je bio razlog što je treći monolit, Stariji brat, čekao ovde. Čekao je četiri miliona godina, sve dok 'Otkriće' nije najzad stiglo. Slažeš li se dovde?"

"Da; oduvek sam smatrao da je to najverovatnija teorija."

"A sada prelazimo na spekulativnije područje. Stariji brat je, po svemu sudeći, progutao Boumena, ali je jedan deo njegove ličnosti, izgleda, preživeo. Dvadeset godina posle onog susreta sa Hejvudom Flojdom prilikom drugog pohoda na Jupiter došlo je do novog kontakta na 'Vaseljeni', kada se Flojd pridružio misiji koja je 2061. krenula u susret Halejevoj kometi. Bar on to tvrdi u svojim memoarima - premda je već dobrano prešao stotu kada ih je diktirao."

"Možda je bio senilan."

"Ne, prema svim svedočanstvima iz tog vremena! Takođe - što je možda još značajnije - njegov unuk Kris doživeo je podjednako čudnovato iskustvo kada se 'Galaksija' prinudno spustila na Evropu. A, razume se, to je mesto gde se naš monolit - odnosno, neki monolit - trenutno nalazi! Okružen Evropljanima..."

"Počinjem da dokučujem šta doktor Ted ima na umu. Tako smo i mi stupili na poprište zbivanja - a sad ceo ciklus počinje ponovo. Evropljani bivaju pripremani za uspon do zvezda."

"Tačno - sve se uklapa. Jupiter je upaljen da bi oni dobili sunce, da bi im se otopio smrznuti svet. Uputili su nam upozorenje da se držimo podalje - verovatno da se ne bismo pačali u njihov razvoj..."

"Gde sam već čuo za tu zamisao? Naravno, Frenk - stara je već hiljadu godina - potiče iz tvog vremena! 'Osnovno uputstvo'! Još nas silno zabavljaju stare epizode 'Zvezdanih staza'."

"Jesam li ti kazao da sam upoznao dvojicu glumaca? Bili bi iznenađeni da me sada vide... A oduvek sam bio podozriv prema politici nemešanja. Monolit je se svakako nije pridržavao sa nama, tamo u Africi. Moglo bi se ustvrditi da je to imalo katastrofalne posledice..."

"Prema tome, više sreće naredni put - na Evropi!"

Pul se nasmeja, ne odveć veselo.

"Kan je baš to isto kazao."

"A šta misli da mi treba da uradimo tim povodom? I, iznad svega, gde se ti u to uklapaš?"

"Pre svega, moramo da ustanovimo šta se stvarno događa na Evropi - i zašto. Samo posmatranje iz svemira nije dovoljno."

"Šta nam drugo preostaje? Sve sonde koje su ovdašnji ljudi upućivali tamo bile su uništene neposredno pre spuštanja."

"A još od misije upućene da se izbavi 'Galaksija', brodovi sa ljudskom posadom odvrćani su nekakvim poljem sile, koje niko nije uspeo da dokuči. Veoma zanimljivo: to dokazuje da je ono što se nalazi dole zaštitničko, ali ne i zlonamerno. Takođe je značajno da raspolaže nekim načinom prepoznavanja šta je na putu. U stanju je da razlikuje robote i ljude."

"Bolje od mene, povremeno. Nastavi."

"Pa, Ted smatra da postoji jedno ljudsko biće koje bi moglo uspeti da se spusti do površine Evrope - zato što se dole nalazi njegov stari prijatelj, koji bi mogao imati izvestan uticaj na tamošnju silu."

Kapetanu Dimitriju Čendleru ote se dug, dug pisak.

"I ti si spreman da prihvatiš rizik?"

"Da: šta mogu da izgubim?"

"Jedan skup šatl, ako sam dobro shvatio šta si naumio. Jesi li zato učio da upravljaš 'Sokolom'?"

"Pa, kad si to već pomenuo... ne poričem da je bilo predumišljaja."

"Moram da razmislim - priznajem da mi deluje izazovno, ali postoji mnoštvo problema."

"Poznajući te, siguran sam da ti oni više neće stajati na putu - čim budeš odlučio da mi pomogneš."

22. PODUHVAT

GOSPOĐICA PRINGL - SPISAK PRIORITETNIH PORUKA SA
ZEMLJE

SNIMITI

Draga Indra, ne pokušavam da dramatizujem stvari, ali ovo je možda moja poslednja poruka sa Ganimeda. U vreme kada je budeš dobila, ja ću već biti na putu za Evropu.

Iako je posredi nagla odluka - i niko nije više iznenađen njome nego ja - ipak sam o celoj stvari veoma pomno razmislio. Kao što si verovatno pretpostavila, Ted Kan je u najvećoj meri odgovoran... neka ti on sve objasni, u slučaju da se ja ne vratim.

Molim te, nemoj me pogrešno shvatiti - ovo ni na koji način ne smatram samoubilačkom misijom! Ali Tedovi argumenti uverili su me devedeset odsto, a on je u toj meri podstakao moju radoznalost, da nikada ne bih oprostio sebi ako bih propustio ovu priliku koja se ukazuje jednom u životu. Možda bi trebalo da kažem jednom u dva života...

Letim u 'Golijatovom' malom, jednosedežnom šatlu 'Soko' - kako bih voleo kada bih mogao da ga pokažem mojim starim kolegama iz Uprave za svemir! Ako je suditi po prethodnim slučajevima, najverovatniji ishod jeste da ću biti odvrćen od Evrope pre no što uspem da se spustim. No, čak će me i to nečemu naučiti...

A ako ta stvar - verovatno lokalni monolit, Veliki zid - bude odlučila da postupi prema meni kao prema robotskim sondama koje je uništavao u prošlosti, uteha je da to bar nikada neću doznati. Tom riziku sam spreman da se izložim.

Hvala ti na svemu i puno pozdravi Džoea. Imaš moju ljubav sa Ganimeda - a uskoro, nadam se, i sa Evrope.

USKLADIŠTITI

POSLATI

Četvrti deo: KRALJEVSTVO SUMPORA

23. 'SOKO'

"Evropa je u ovom trenutku udaljena oko četiri stotine hiljada kilometara od Ganimeda", obavesti Pula kapetan Čendler. "Ako bi dodao gas - hvala što si me naučio tom izrazu! - 'Soko' bi te mogao prevesti tamo za jedan sat. Ali ja ti to ne bih preporučio: našeg tajanstvenog prijatelja mogao bi uznemiriti tako brzi dolazak."

"Slažem se - a i potrebno mi je vreme da razmislim. Provešću na putu bar nekoliko sati. A i još se nadam..." Pulov glas utihnu.

"Čemu se nadaš?"

"Da ću moći da ostvarim neki kontakt sa Dejvom, ili šta je već, pre no što pokušam da se spustim."

"Da, oduvek je smatrano neučtivim upasti bez poziva - čak i kod ljudi koje znaš, a da i ne pominjemo potpune strance kao što su Evropljani. Možda bi trebalo da poneseš neke poklone - šta su u tu svrhu nosili istraživači iz davnine? Čini mi se da su ogledalca i đinđuve bili svojevremeno popularni."

Čendlerov šaljivi ton nije uspeo da prikrije njegovu zabrinutost, kako za Pula, tako i za vredan komad opreme koji je ovaj želeo da pozajmi - i za koji je kapetan 'Golijata' bio u krajnjoj liniji odgovoran.

"I dalje nisam načisto oko toga kako da postavimo celu stvar. Ako se vratiš kao junak, prijalo bi mi da deo tvoje slave dopadne i meni. Ali ako i ti i 'Soko' stradate, šta onda da kažem? Da si ukrao šatl dok mi nismo gledali? Bojim se da niko ne bi u to poverovao. Kontrola saobraćaja sa Ganimeda veoma je delotvorna - a i mora da bude takva! Ako kreneš bez najave, biće ti za petama za samo nekoliko mikrosek... dobro, milisekundi. Nema načina da se uputiš tamo ako ja blagovremeno ne prijavim tvoj plan leta.

Evo šta ti stoga predlažem da učiniš, osim ako u međuvremenu ne smislim nešto bolje.

Poći ćeš u 'Sokolu' na poslednju probu pred ispit - svi znaju da se obučavaš za samostalnog pilota. Ući ćeš na orbitu dve hiljade kilometara iznad Evrope. Stvar nije nimalo neuobičajena; ljudi to stalno čine, a mesne vlasti nemaju ništa protiv, kako izgleda.

Predviđeno ukupno vreme leta iznosilo bi pet časova plus ili minus deset minuta. Ako se iznenada predomisliš u pogledu povratka u bazu, niko neće moći ništa da preduzme oko toga - bar ne niko na Ganimeđu. Razume se, ja ću delovati krajnje začuđeno, objaviću da sam veoma iznenađen tako velikim navigacionim greškama, i tome slično, šta već bude najbolje zvučalo pred potonjim istražnim sudom."

"Da li će doći do toga? Ne bih nipošto voleo da ti natovarim nevolju na vrat."

"Ne brini - kucnuo je čas da se ovde unese malo živosti i uzbuđenja. Ali samo ti i ja znamo za ovu urotu; nemoj nipošto da se izlaneš pred posadom: želim da im pružim priliku za - kako beše onaj drugi izraz kome si me naučio? - 'uverljivo poricanje'."

"Hvala ti, Dime - stvarno cenim to što činiš za mene. A i nadam se da nikada nećeš zažaliti što si me dovukao do 'Golijata', tamo kod Neptuna."

Pul je s naporom uspevao da ne izazove sumnjičavost svojim ponašanjem prema članovima posade 'Golijata', dok su ovi pripremali 'Sokola' za nešto što je izgledalo kao kratak, rutinski let. Jedino su on i Čendler znali da to uopšte ne mora tako ispasti.

No, Pul se nije zapućivao u potpunu nepoznanicu, kao što su on i Dejv Boumen činili pre hiljadu godina. Uskladištene u kompjuterskoj memoriji šatla, nalazile su se karte Evrope u visokoj rezoluciji, koje su prikazivale pojedinosti velike samo nekoliko metara. Znao je tačno gde želi da stigne; preostajalo je jedino da se vidi da li će mu biti dopušteno da prekrši stolicima dug karantin.

24. BEKSTVO

"Ručne kontrole, molim."

"Jesi li siguran, Frenk?"

"Sasvim siguran, 'Sokole'... Hvala."

Ma koliko to izgledalo nelogično, pretežan broj pripadnika ljudske vrste nije mogao da se ne ophodi učtivo prema svojoj veštačkoj deci, ma koliko ona bila prostodušna. Čitavi tomovi knjiga iz psihologije, kao i mnoštvo popularnih vodiča ('Kako da ne povredite osećanja svog kompjutera?'; 'Šta iritira veštačku inteligenciju?'), napisani su o delikatnom predmetu etikecije između Čoveka i Mašine. Odavno se došlo do zaključka da, ma koliko inače neuljudnost prema robotima mogla izgledati nebitna, od nje svakako treba odustati. Ona se, naime, sasvim lako mogla proširiti i na odnose među ljudima.

'Soko' se sada nalazio na orbiti, baš kao što je to plan leta obećavao, udaljenoj bezbednih dve hiljade kilometara od Evrope. Džinovski mesečev srp preovlađivao je nebom pred njim, a čak i područja koja nije osvetljavao Licifer bila su tako blistavo obasjana znatno udaljenijim Suncem da se svaka pojedinost jasno mogla razabrati. Pulu nije bila potrebna pomoć optičkih uređaja da bi uočio predviđeno odredište, na još ledenoj obali Galilejevog mora, nedaleko od kostura prve svemirske letelice koja se spustila na ovaj svet. Iako su Evropljani davno uklonili sve njegove metalne sastojke, zlosrećni kineski brod i dalje je služio kao spomenik svojoj posadi; bilo je stoga sasvim prikladno što je jedini 'grad' na celom ovom svetu - iako tuđinski - dobio naziv 'Cijenvil'.

Pul je odlučio da dođe preko mora, a onda da se veoma lagano spusti ka Cijenvilu - nadajući se da će njegov dolazak delovati prijateljski, ili bar neagresivno. Iako je uviđao da je ovo veoma naivno, nije uspeo da smisli ništa bolje.

A onda, iznanađa, upravo kada se spustio ispod nivoa od hiljadu kilometara, došlo je do prekida - ali ne do onoga kome se nadao, već do onoga koji je očekivao.

"Kontrola na Ganimedu poziva 'Sokola'. Odstupili ste od plana leta. Molimo, izvestite odmah šta je posredi."

Bilo je teško prenebreći ovako hitan zatev, ali s obzirom na okolnosti to je još bilo najbolje.

Tačno trideset sekundi kasnije i stotinu kilometara bliže Evropi, Ganimed je ponovio poruku. Pul ju je opet zanemario - ali ne i 'Soko'.

"Jesi li sasvim siguran da želiš to da učiniš, Frenk?" upita ga šatl. Iako je Pul savršeno dobro znao da mu se to samo čini, zakleo bi se da se u glasu javio prizvuk brižnosti.

"Sasvim siguran, 'Sokole'. Tačno znam šta radim."

To svakako nije bila istina, i svakog trenutka javiče se potreba za dodatnim laganjem, ali će ga tada slušati znatno istančanije uši.

Jedna svetiljkica koja se retko uključivala poče da žmirka blizu ruba kontrolne ploče. Pul se zadovoljno osmehnu: sve je išlo po planu.

"Ovde kontrola na Ganimedu! Da li me primete, 'Sokole'? Prešli ste na ručne kontrole, tako da vam ne mogu pomoći. Šta se događa? I dalje se spuštate ka Evropi. Molim, smesta se javite."

Pula poče blago da peče savest. Pomislio je da je prepoznao glas kontrolora; bio je gotovo siguran da je posredi jedna ljupka dama koju je upoznao na prijemu što ga je priredio gradonačelnik, ubrzo po njegovom dolasku u Anubis. Delovala je odista uznemireno.

Najednom mu je sinulo kako da je umiri - a ujedno i da pokuša nešto što je prethodno odbacio kao potpuno besmisleno. Možda je, na kraju krajeva, bilo vredno truda: od toga svakako nije moglo biti štete - a moglo bi čak da upali.

"Ovde Frenk Pul sa 'Sokola'. Sa mnom je sve savršeno u redu - ali nešto kao da je preuzelo kontrole i sada spušta šatl na Evropu. Nadam se da ovo primete - nastaviću da izveštavam što duže budem mogao."

Nije, u stvari, slagao zabrinutog kontrolora i nadao se da će jednoga dana moći da se suoči sa njom čiste savesti.

Nastavio je da priča, nastojeći da ostavi utisak kako je potpuno iskren, a ne da ide samim rubom istine.

"Ponavljam, ovde je Frenk Pul na šatlu 'Soko'. Spuštam se na Evropu. Pretpostavljam da je neka spoljnja sila preuzela upravljanje

mojom letelicom i da će je bezbedno spustiti.

Dejve - ovde je tvoj stari brodski sadrug Frenk. Je si li ti entitet koji me kontroliše? Imam razloga da smatram da se nalaziš na Evropi.

Ako je tako - drago mi je što ćemo se ponovo sresti, ma gde ili ma šta da si ti."

Ni na trenutak nije pomislio da će biti nekog odgovora: čak je i kontrola na Ganimedu ostala bez reči, u šoku.

Pa ipak, na izvestan način, postojao je odgovor. 'Sokolu' je bilo dopušteno da nastavi spuštanje ka Galilejevom moru.

Evropa se sada nalazila još samo pedeset kilometara ispod; Pul je i golim okom mogao sada da vidi usku crnu ploču na mestu gde je najveći monolit čuvao stražu - ako je to uopšte bilo ono što je činio - u predgrađu Cijenvila.

Nijednom ljudskom biću nije bilo dozvoljeno da se ovoliko približi punih hiljadu godina.

25. VATRA U DUBINI

Milionima godina bio je to okeanski svet čije je skrivene vode štitila od vakuuma svemira ledena kora. Na većini mesta debljina leda dostizala je više kilometara, ali postojala su i slabija područja gde je dolazilo do pucanja i otvaranja smrznutog pokrova. U takvim prilikama usledila bi kratkotrajna borba između dva nepomirljiva elementa koja ni na jednom drugom svetu u Sunčevom sistemu nisu stupala u neposredan dodir. Rat između Mora i Svemira uvek se okončavao istom pat-pozicijom; izložena voda stala bi da se istovremeno i smrzava i ključa, što je opravljalno ledeni oklop.

Mora Evrope sasvim bi se pretvorila u čvrsti led pre mnogo vremena da nije bilo uticaja obližnjeg Jupitera. Njegova gravitacija neprekidno je gnječila jezgro malog sveta; sile koje su izazivale grčenje lova deystvovala su i ovde, premda im je žestina bila znatno manja. Svuda u dubini bilo je tragova tog nadvlačenja između planete i satelita, oličenih u neprekidnoj tutnjavi i grmljavini podmorskih zemljotresa, u pištanju gasova što otiču iz unutrašnjosti, u podzvučnim talasima valjanja lavina preko provalijskih ravnica. U poređenju sa uskomešanim okeanom koji je prekrivao Evropu, čak i bučna mora Zemlje izgledala su tiha.

Tu i tamo, raštrkane po pustinjama dubine, nalazile su se oaze koje bi zapanjile i očarale svakog zemaljskog biologa. Pružale su se nekoliko kilometara oko zamršenih masa cevi i dimnjaka što su ih nataložili mineralni izvori koji su kuljali iz unutrašnjosti. Oni su često pravili prirodne paradije gotskih zamkova iz kojih su crne, prevruće tečnosti pulsirale sporim ritmom, kao da ih isumpavaju otkucaju nekog moćnog srca. A isto kao i krv, one su predstavljale istinsko znamenje samog života.

Ovi ključali fluidi odvrćali su pogubnu hladnoću što se slivala odozgo, tvoreći ostrva topline na morskom dnu. Podjednako važno, oni su donosili iz nedara Evrope sve hemikalije života. Takve plodne oaze, koje su u izobilju nudile hranu i energiju, otkrili su još u dvadesetom veku istraživači Zemljinih okeana. Ovde su one bile prisutne u nesravnjivo većim razmerama i u znatno širem raznovrsju.

Tanana, paukasta ustrojstva, naizgled srodna biljkama, uspevala su u 'tropskim' zonama sasvim uz izvore toplote. Među njima su gamizali neobični puževi i crvi, od koji su se neki hranili biljkama, dok su drugi pribavljali hranu neposredno iz okolnih voda bogatih mineralima. Na većoj udaljenosti od podmorske vatre, oko koje su se grejala sva ta stvorenja, bili su smešteni stameniji i jači organizmi, donekle slični krabama i paucima.

Čitave vojske biologa mogle bi provesti ceo svoj vek u izučavanju jedne male oaze. Za razliku od paleozojskih zemaljskih mora, bezdan Evrope nije bio postojana sredina, tako da je evolucija tu zapanjujuće brzo napredovala, tvoreći mnoštva fantastičnih oblika. A sva su se ona nalazila u uslovima neodređeno odloženog smaknuća; ranije ili kasnije, svako ovakvo vrelo života zanemoćaće i zgasnuće, kada sile koje ga pokreću budu negde drugde premestile svoje žiže.

Po celom morskom dnu Evrope bilo je tragova takvih tragedija; nebrojena kružna područja stajala su prekrivena kosturima i ostacima mrtvih stvorenja, optočenim mineralnom korom, gde su čitava poglavlja evolucije bila izbrisana iz knjige života. Iza nekih su kao jedini spomenik ostale ogromne, prazne ljuštore, u obliku izvijenih truba, veće od čoveka. Postojalo je čitavo raznovrsje školjki - sa dva, a ponekad čak i sa tri kapka - kao i zavojitih, kamenih sklopova, širokih više metara, koji su veoma nalikovali divnim amonitima što su tako tajanstveno nestali iz Zemljinih okeana krajem razdoblja krede.

Među najvećim čudima bezdana Evrope bile su reke usijane lave koja se slivala iz ždrela podmorskih vulkana. Pritisak na toj dubini bio je toliko veliki da se voda koja je stupala u neposredan dodir sa magmom u stanju crvenog usijanja nije mogla pretvarati u paru, tako da su dve tečne tvari uporedo obitavale u nepostojanom primirju.

Tu, na jednom drugom svetu i sa stranim sudeonicima, igrana je svojevrsna verzija priče o Egiptu znatno pre pojave Čoveka. Kao što je Nil darivao život uskom pojasu pustinje, tako je i ova reka toplote oživljavala dubine Evrope. Duž njenih obala, u okviru područja koje nigde nije bilo šire od nekoliko kilometra, razvijale su se, cvale i

iščezavale vrste za vrstama. A neke su ostavile za sobom trajne spomenike.

Često ih nije bilo lako razlikovati od prirodnih formacija oko termalnih izvora; čak i kada je bilo jasno da tu posredi nije učinak dejstva puke hemije, teško se moglo zaključiti da li je u pitanju proizvod nagona ili inteligencije. Na Zemlji, termiti su podizali staništa gotovo podjednako upečatljiva kao i ma koja što su se mogla pronaći u ovom jedinstvenom, ogromnom okeanu koji je optakao smrznuti svet.

Duž uskog pojasa plodnosti u pustinjama dubine čitave kulture i civilizacije mogle su doživeti uspon i pad, a vojske su mogle marširati - ili plivati - pod zapovedništvom nekog Evropinog Tamarlana ili Napoleona. No, za to nikada ne bi doznao ostatak njihovog sveta, budući da su sve te oaze toplote bile u podjednakoj meri međusobno razdvojene kao i same planete. Stvorenja koja su se baškarila u sjaju reke lave i hranila oko toplih izvora nisu bila kadra da prevale put preko negostoljubive divljine što se prostirala između njihovih samotnih ostrva. Da su tu bilo kada nastali istoričari ili filozofi, svaka kultura bila bi uverena da je jedina u Vaseljeni.

No, čak ni prostor među oazama nije bio u potpunosti lišen života; postojala su otpornija stvorenja koja su se uhvatila u koštac sa tamošnjim surovostima. Neka su predstavljala Evropine verzije riba - akvadinamična torpeda koja su se kretala snagom okomitih repova, kormilareći perajima što su im stajala duž tela. Sličnost sa najuspešnijim žiteljima Zemljinih okeana bila je upadljiva; kada se suoči sa istovetnim inženjerskim problemima, evolucija nužno daje veoma slične odgovore. O tome su svedočili delfini i ajkule - površno bezmalo jednaki, ali ipak sa međusobno veoma udaljenih grana drveta života.

No, postojala je jedna prilično uočljiva razlika između riba Evropinih mora i onih iz okeana Zemlje; prve nisu imale škrge, budući da se iz voda u kojima su plivale teško mogao izvući i tračak kiseonika. Slično stvorenjima oko Zemljinih geotermalnih izvora, njihov metabolizam temeljio se na sumpornim jedinjenjima kojih je bilo u izobilju u sredini oko vulkana.

Isto tako, samo su retki stvorovi imali oči. Ako se izuzmu treperavi sjaj retkih izvorišta lave i povremeni prasci

bioluminiscencije, što su ih stvarala bića u potrazi za pripadnicima vlastite vrste sa kojima bi se parila, bio je to svet bez svetlosti.

To je takođe bio svet osuđen na propast. Ne samo što su njegovi izvori energije bili sporadični i stalno menjali mesto, nego su i plimske sile što su ih pokretale neprekidno postajale sve slabije. Čak i ako bi tu došlo do razvoja prave inteligencije, Evropljani su se nalazili u zamci između vatre i leda.

Izuzme li se neko čudo, njima je bilo suđeno da nestanu kada im se mali svet konačno bude smrznuo.

A to čudo predstavljao je Lucifer.

26. CIJENVIL

U završnim trenucima, dok se spuštao preko obale lagodnom brzinom od stotinu kilometara na čas, Pul se zapitao postoji li još nešto što bi u poslednji čas mogao da učini. Ali ništa se nepovoljno nije dogodilo, čak ni dok je lagano prelazio duž crnog, odbojnog pročelja Velikog zida.

Bio je to neizbežan naziv monolita na Evropi, budući da je on, za razliku od svoje braće na Zemlji i na Mesecu, ležao vodoravno, dostižući dužinu od preko dvadeset kilometara. Iako je, u doslovnom smislu, imao milijardama puta veću zapreminu od MNT-0 i MNT-1, proporcije su mu bile u dlaku iste: i tu je postojao onaj zbunjujući odnos 1:4:9, koji je nadahnuo tolike numerološke besmislice tokom stoleća.

Kako je okomito pročelje bilo visoko gotovo deset kilometara, prema jednoj osnovanoj pretpostavci, Veliki zid je, pored ostalog, služio i kao vetrobran, štiteći Cijenvil od žestokih orkana koji bi povremeno stigli sa pučine Galilejevog mora. Oni su se, doduše, sada znatno proredili pošto se klima smirila, ali pre hiljadu godina predstavljali bi ozbiljnu pretnju po sve oblike života koji izlaze iz okeana.

Iako je svakako imao nameru da to učini, Pul naprosto nije našao vremena da poseti monolit u Tihou - koji je još predstavljao strogo čuvanu tajnu u vreme kada se on prvobitno otisnuo ka Jupiteru - a Zemljina gravitacija učinila mu je nedostupnim njegovog blizanca iz Olduvaija. Ali video je njihove snimke toliko puta da ih je poznavao bolje nego svoj poslovični džep (koliko bi ljudi, često se pitao, uistinu prepoznalo vlastiti džep?). Izuzme li se ogromna razlika u razmerama, Veliki zid nikako se nije mogao razlikovati od MNT-1 i MNT-0 - odnosno, od Starijeg brata koga je 'Leonov' zatekao kako orbitira oko Jupitera.

Prema nekim teorijama, možda dovoljno ludim da bi bile tačne, postojao je samo jedan arhetipski monolit, dok su svi ostali - ma kakva im veličina bila - samo njegove puke projekcije ili odrazi. Pul se prisetio tih zamisli dok je posmatrao besprekornu, neokaljanu

glatkoću uznosećeg abonosnog pročelja Velikog zida. Svakako, posle toliko stoleća u tako negostoljubivoj sredini, morao je da stekne bar neku mrljicu nečistoće! Izgledao je, međutim, tako savršeno kao da mu je čitava vojska čistača prozora upravo uglačala svaki kvadratni centimeter.

A onda mu je palo na um da, iako su svi koji su ikada došli da vide MNT-1 i MNT-0 osetili neodoljiv poriv da dodirnu njihovu naizgled neugrozivu površinu, niko u tome nije uspeo. Prsti, dijamantske bušilice, laserski noževi - ništa od toga nije uspelo čak ni da okrzne monolite, kao da ih je optakala neka neprobojna opna. Ili kao da se - bila je to još jedna popularna teorija - nisu sasvim nalazili u ovoj Vaseljeni, već su na neki način bili odvojeni od nje za jedan krajnje nepremostiv delić milimetra.

Načinio je jedan pun, spor krug oko Velikog zida, koji je ostao potpuno ravnodušan prema njegovom napredovanju. A onda je poveo šatl - i dalje pod ručnim komandama, za slučaj da kontroli na Ganimedu ponovo padne na pamet da ga 'spase' - ka spoljnjem obodu Cijenvila. Ostao je tu da lebdi, tragajući za najboljim mestom za spuštanje.

Prizor koji se pružao kroz 'Sokolov' mali panoramski prozor bio mu je potpuno poznat; veoma često ga je proučavao na snimcima sa Ganimeda, ne pomišljajući uopšte da će mu se jednoga dana naći neposredno pred očima. Izgledalo je da Evropljani ništa ne znaju o urbanizmu; na stotine poluloptastih zdanja bilo je raštrkano bez ikakvog reda na području prečnika oko jedan kilometar. Neka su bila tako mala da bi se u njima i ljudska deca osećala stešneno; iako je bilo i takvih u kojima se mogla smestiti velika porodica, nijedno nije bilo više od pet metara.

Sva su bila načinjena od iste građe, koja se sjajila utvarnom belinom na dvostrukom dnevnom svetlu. Na Zemlji, Eskimi su došli do istovetnog odgovora na izazov svoje ledene sredine, oskudne u materijalima za gradnju; cijenvilski igloi takođe su bili načinjeni od leda.

Umesto ulica, postojali su kanali - što je najviše pogodovalo stvorenjima koja su i dalje bila delimično amfibijska i koja su se, kako je izgledalo, povlačila u vodu na spavanje. Takođe se verovalo da se tu hrane i pare, premda ova pretpostavka nije bila dokazana.

Cijenvil je dobio nadimak 'Ledena Venecija', i Pul se morao složiti da mu sasvim pristaje. Nije, međutim, bilo Venecijanaca na vidiku; mesto je delovalo kao da je već godinama napušteno.

A postojala je još jedna tajna; uprkos činjenici da je Lucifer bio pedeset puta sjajnije od dalekog Sunca i da se neprekidno nalazio na nebu, Evropljani su, izgleda, i dalje bili vezani za drevni ritam noći i dana. Vraćali su se u okean sa zalaskom Sunca, a izlazili bi iz njega kada bi i ono izišlo - protivno okolnosti da se nivo osvetljenosti promenio samo za nekoliko postotaka. Možda je ovde postojala paralela sa Zemljom, gde se životni ciklus mnogih stvorenja nalazio pod upravom kako slabašnog Meseca tako i znatno blistavijeg Sunca.

Do izlaska Sunca preostao je još jedan čas, a onda će se stanovnici Cijenvila vratiti na kopno i posvetiti se svojim dokonim poslovima - kako su svakako delovali, prema ljudskim merilima. Biohemija zasnovana na sumporu, koja je opskrbljivala energijom Evropljane, nije bila delotvorna poput kiseoničke koja je pokretala veliku većinu zemaljskih životinja. Čak je i jedan lenjivac mogao da pretekne nekog Evropljanina, tako da je bilo teško smatrati ih potencijalno opasnim. Bila je to dobra strana stvari; postojala je, međutim, i ona druga, loša: čak i uz najbolje namere sa obe strane, pokušaji opštenja bili bi krajnje spori - možda nesnosno zamorni.

Kucnuo je čas, zaključio Pul, da se javi kontroli na Ganimedu. Mora da su već veoma zabrinuti. Kako li kapetan Čendler, zapita se on, izlazi na kraj sa situacijom?

"'Soko' zove Ganimed. Kao što nesumnjivo možete videti, ja sam se... ovaj... zaustavili su me tačno iznad Cijenvila. Nema nikakvih znakova neprijateljstva, a kako je ovde još solarna noć, svi Evropljani su pod vodom. Javiću vam se ponovo čim se spustim."

Dim bi se ponosio njime, pomisli Pul, zbog načina na koji je prizemio 'Sokola' na jedan gladak potez leda, lagano poput pahuljice. Nije želeo da se izlaže opasnosti u pogledu stabilnosti, pa je tako podesio inercioni pogon da potre sve drugo osim jednog majušnog dela težine šatla - što je taman bilo dovoljno, nadao se, da spreči da nalet vetra oduva malu letelicu.

Nalazio se na Evropi - prvo ljudsko biće u hiljadu godina. Da li su Armstrong i Oldrin osećali isti zanos kada je 'Orao' dodirnuo tle

Meseca? Verovatno su bili odveć zauzeti proveravanjem primitivnih i potpuno neinteligentnih sistema svog lunarnog modula.

'Soko' je, razume se, sve to radio automatski. U maloj kabini sada je bilo veoma tiho, izuzme li se neizbežno - i ospokojavajuće - mrmljanje znatno razvijenije elektronike. Pul se stoga prilično trgao kada mu Čendlerov glas, očigledno snimljen, prekide misli.

"Dakle, uspeo si! Čestitam! Kao što znaš, predviđeno je da krenemo natrag na Pojas kroz dve sedmice, ali to bi trebalo da bude sasvim dovoljno vremena.

Kroz pet dana, 'Soko' će znati šta mu valja činiti. Vratice se natrag, sa tobom ili bez tebe. Puno sreće!"

GOSPOĐICA PRINGL

AKTIVIRATI PROGRAM ZA ŠIFROVANJE
USKLADIŠTITI

Zdravo, Dime - hvala na onoj vedroj poruci! Osećam se prilično glupo što koristim ovaj program - kao da sam tajni agent u nekoj od onih špijunskih melodrama koje su bile popularne pre no što sam rođen. S druge strane, ovako će naša privatnost biti zaštićena, što se može pokazati kao korisno. Nadam se da je gospođica Pringl valjano napunjena... samo se šalim, gospođice Pringl, naravno.

Uzgred budi rečeno, zasut sam zahtevima svih medija u Sunčevom sistemu. Molim te, pokušaj da ih nekako odvратиš od mene - ili da ih preusmeriš na doktora Teda. On će se sa uživanjem pozabaviti njima...

Kako me Ganimed ima na kameri sve vreme, neću trošiti reči na opisivanje onoga što vidim. Ako sve bude išlo dobro, kroz nekoliko minuta biće akcije - i tada ćemo doznati da li je bilo pametno što smo pustili da me Evropljani zateknu kako ovde već mirno sedim i čekam ih da im uputim pozdrave kada dođu do površine...

Ma šta se dogodilo, ja neću doživeti tako veliko iznenađenje kao što je to bilo sa doktorom Čangom i njegovim kolegama, kada su se spustili ovde pre hiljadu godina! Ponovo sam preslušao snimak njegove znamenite poslednje poruke, neposredno pre no što sam krenuo sa Ganimedom. Moram priznati da su me podišli žmarci - nisam uspeo da odagnam pomisao na to da bi se nešto slično moglo ponovo desiti... ne bi mi se baš dopalo da steknem besmrtnost kao siroti Čang...

Razume se, mogu uvek da uzletim ako nešto pođe naopako... a jedna zanimljiva stvar upravo mi je pala na pamet: pitam se da li Evropljani uopšte imaju istoriju - bilo kakve tragove... makar sećanje na ono što se zbilo samo nekoliko kilometara odavde, pre hiljadu godina?"

27. LED I VAKUUM

...Ovde doktor Čang, zovem sa Evrope. Nadam se da me možete čuti, naročito doktor Flojd - znam da ste na 'Leonovu'... možda neću imati mnogo vremena... upravivši antenu na mom skafandru ka mestu gde smatram... molim vas da prenesete ovu informaciju na Zemlju.

'Cijen' je uništen pre tri časa. Ja sam jedini preživeli. Koristim radio na skafandru - nemam predstavu o tome da li mu je dovoljan domet, ali to je jedina prilika. Molim vas, slušajte pažljivo...

NA EVROPI IMA ŽIVOTA. Ponavljam. NA EVROPI IMA ŽIVOTA...

Bezbedno smo se spustili, proverili sve sisteme i izbacili creva kako bismo odmah mogli početi da upumpavamo vodu u naše rezervoare za gorivo... za slučaj da hitno moramo da se povučemo odavde.

Sve je išlo po planu... izgledalo je gotovo predobro da bi bilo istinito. Rezervoari su bili već gotovo dopola puni kada smo doktor Li i ja izišli napolje da proverimo izolaciju cevovoda. 'Cijen' se nalazi - odnosno, nalazio se - na oko trideset metara od Velikog Kanala. Cevi vode pravo iz broda, pa kroz led. Veoma je tanak - ne može se bezbedno ni hodati po njemu.

Jedna četvrtina Jupitera je sijala, a imali smo i rasvetu od pet kilovata iskićenu po brodu. Izgledao je poput Božićnje jelke - predivan, odražavajući se sa leda...

Li ju je prvi ugledao - ogromnu tamnu masu koja navire iz dubine. U prvi mah smo pomislili da je posredi jato riba - izgledalo je preveliko za jedan organizam - a onda je stala da se kreće ka nama.

Prilično je nalikovala ogromnim vlatima mokre morske trave, koje gamižu po tlu. Li je odjurio natrag na brod da donese kameru - dok sam ja ostao da posmatram i da izveštavam radio-vezom. Stvar se kretala tako polako da sam je lako mogao pretrčati. Bio sam znatno više uzbuđen nego uznemiren. Pomislio sam da znam o kakvoj vrsti stvorenja je reč - imao sam prilike da vidim slike šuma

morske trave kraj kalifornijske obale - ali pokazalo se da nisam bio u pravu.

...lako se moglo videti da je u nevolji. Nikako nije moglo opstati na temperaturi koja je za sto pedeset stepeni niža od one što vlada u njegovoj normalnoj sredini. Smrzavalo se i očvršćavalo dok se kretalo napred - komadi su se sa njega odlamali poput stakla - ali i dalje je napredovalo ka brodu, crni plimski talas koji neprekidno usporava.

Još sam bio toliko iznenađen da nisam mogao razborito da prosuđujem, niti mi je uspevalo da pretpostavim šta pokušava da uradi. Iako je izgledalo da se kreće prema 'Cijenu', i dalje je delovalo potpuno bezopasno, poput... pa, neke male šume koja se kreće. Sećam se da sam se osmehnuo - podsetilo me je na Birnamsku šumu iz 'Makbeta'...

A onda sam najednom shvatio gde leži opasnost. Iako je delovalo potpuno neagresivno - bilo je teško; sa svim onim ledom koje je nosilo, mora da je težilo mnogo tona, čak i pri ovdašnjoj niskoj sili teže. A uspinjalo se lagano i bolno uz stajni trap... Noge su počele da se savijaju, usporeno, kao u snu - ili u noćnoj mori...

Tek kada je brod stao da se prevaljuje, shvatio sam šta stvorenje pokušava da uradi - a onda je već bilo prekasno. Mogli smo da se spasemo - samo da smo isključili ona svetla.

Verovatno je posredi fototropno biće, čiji biološki ciklus stavlja u pogon Sunčeva svetlost koja prolazi kroz led. Ili je možda bilo privučeno poput leptira na sveću. Svetlost naših reflektora jamačno je bila blistavija od svega što je ikada zasijalo na Evropi, čak i od samog Sunca...

Brod je konačno popustio. Video sam kako se trup raspolučuje i kako se obrazuje oblak snežnih pahulja od kondenzovane vlage. Svi izvori svetlosti su se pogasili, izuzev jednog reflektora koji se njihao, viseći na kablju par metara iznad tla.

Ne znam šta se neposredno potom zbilo. Sledeće čega se sećam bilo je da stojim pod tom svetiljkom, pokraj olupine broda, dok se svuda oko mene prostirao fini nanos svežeg snega. Jasno sam u njemu mogao razabrati svoje tragove. Mora da sam dotrčao dovde; možda je proteklo najviše minut ili dva...

Biljka - i dalje sam držao da je to biljka - počivala je nepomično. Zapitao sam se da li je povređena prilikom sudara sa brodom; veliki komadi - debeli kao čovekova ruka - bili su odvaljeni, poput odlomljenih grana.

A onda glavno stablo ponovo poče da se kreće. Povlačilo se od trupa broda i stalo da puzi ka meni. Tog časa postalo mi je sasvim jasno da je stvorenje osetljivo na svetlost: stajao sam neposredno ispod svetiljke od hiljadu vati koja je u međuvremenu prestala da se njiše.

Zamislite jedan hrast - ili, još bolje, banjan sa njegovim mnogostrukim stablima i korenovima - koji je gravitacija spljoštila i koji pokušava da gamiže po tlu. Približilo se na pet metara izvoru svetlosti, a onda je počelo da se razuđuje, sve dok nije načinilo savršen krug oko mene. Verovatno je tu bila granica njegove tolerancije - tačka na kojoj se fotoprivlačenje pretvaralo u odbijanje.

Narednih nekoliko minuta ništa se nije dogodilo. Pomislio sam da je stvorenje mrtvo - da se konačno potpuno smrzlo.

A onda sam zapazio kako veliki pupoljasti izdanci niču na mnogim granama. Imao sam utisak da mi se pred očima odigrava ubrzani film otvaranja cvetnih latica. Štaviše, i pomislio sam da su to cvetovi - svaki veliki poput čovekove glave.

Počele su da se razmiču tanane, predivno šarolike membrane. U tom času, palo mi je na pamet da niko - ništa - ranije nije bio u prilici da ugleda takve boje; one praktično nisu postojale sve dok mi nismo doneli naše svetiljke - našu kobnu rasvetu na ovaj svet.

Hvatalice, prašnici koji se lagano njišu... Prišao sam živom zidu koji me je okružavao, tako da sam tačno mogao videti šta se događa. Ni tada, baš kao ni u jednom drugom trenutku, nisam osetio ni najmanji strah pred tim stvorom. Bio sam uveren da nije neprijateljski nastrojen prema nama - ako je uopšte i bio svestan.

Postojalo je mnoštvo velikih cvetova u raznim fazama otvaranja. Tog časa su me podsetili na leptirove koji upravo izlaze iz čaura - skupljenih krila, još slabašni. Sve više sam se približavao istini.

Ali smrzavali su se - umirali istog časa kada bi nastali. Potom bi, jedan za drugim, opadali sa matičnog ogranka. Zakratko bi se zakoprcali, poput riba nasukanih na suvom - i tog časa sam shvatio šta je tu tačno posredi. Te membrane nisu predstavljale latice - već

peraja, odnosno izrasline koje su tome odgovarale. Stvorenje se nalazilo u fazi larve, kada je u stanju da slobodno pliva. Verovatno provodi pretežan deo života ukorenjeno u morskome dnu, da bi potom slalo ove pokretne izdanke u potragu za novom teritorijom. Baš kao što to čine korali u okeanima Zemlje.

Klekao sam kako bih podrobnije osmotrio jedno od malih stvorenja. Predivne boje sada su bledele, rastačući se u smeđesivu. Neke latice-peraja su otpale, pretvorivši se u lomne, smrznute krhotine. Ali ono se i dalje slabašno kretalo, a kada sam mu se primakao, pokušalo je da me izbegne. Zapitao sam se kako je osetilo moje prisustvo.

A onda sam zapazio da prašnici - tako sam ih ja nazvao - imaju jarkoplave tačkice pri vrhu. Ličile su na slične zvezdane safire - ili na plave oči duž ljuštore školjke - svesne svetlosti, ali nesposobne da oblikuju prave slike. Dok sam posmatrao, svetloplava boja stala je da čili, a safiri su se pretvorili u tamno, obično kamenje...

Doktore Flojd - ili ko već ovo sluša - nije mi preostalo još mnogo vremena; Jupiter će uskoro zaprečiti moj signal. Ali gotovo sam završio.

Tada sam shvatio šta mi valja činiti. Kabl reflektora od hiljadu vati visio je gotovo do tla. Povukao sam ga nekoliko puta i svetlost se ugasila uz pljusak iskri.

Zapitao sam se da li je možda već prekasno. Nekoliko minuta ništa se nije dogodilo. Prišao sam stoga zidu prepletenih grana oko mene i udario ga nogom.

Lagano, stvorenje je počelo da se raspreda i da uzmiče natrag u Kanal. Otpratio sam ga celim putem do vode, podstičući ga novim udarcima nogom kada bi usporilo i osećajući sve vreme kako mi se pod čizmama drobe komadići leda... Kada se približilo Kanalu, izgledalo je da je ponovo steklo snagu i energiju, kao da je znalo da se primiće svom prirodnom staništu. Zapitao sam se da li će opstati i ponovo iznedriti pupoljke.

Nestalo je kroz površinu, ostavivši poslednjih nekoliko mrtvih larvi na tuđinskom tlu. Otvorena voda klobučila se nekoliko minuta sve dok je skrama zaštitnog leda nije ogradila od vakuuma što se prostirao povrhu nje. Tada sam krenuo natrag prema brodu da vidim ima li još nečega da se spase - ali o tome ne želim da pričam.

Imao bih samo dve molbe, doktore. Kada taksonomi budu klasifikovali ovo stvorenje, nadam se da će ga nazvati po meni.

A kada ovde bude stigao sledeći brod, neka pokupe naše kosti i vrate ih u Kinu.

Ostaću bez energije kroz nekoliko minuta. Voleo bih da znam da li me neko prima. U svakom slučaju, ponavljaću ovu poruku dok budem mogao...

Ovde profesor Čang na Evropi, sa izveštajem o uništenju svemirskog broda 'Cijen'. Spustili smo se pored Velikog Kanala i postavili pumpe uz rub leda..."

28. MALO SVITANJE

GOSPOĐICA PRINGL
SNIMITI

Evo Sunca! Neobično - kako brzo izgleda da izlazi, na ovom svetu koji se lagano okreće! Naravno, naravno - disk je tako mali da ceo začas iskoči povrh obzorja... Njegova pojava, doduše, ne doprinosi mnogo osvetljenosti - kada ne biste gledali u tom pravcu, uopšte ne biste zapazili da se na nebu pojavilo još jedno sunce.

Ali nadam se da su Evropljani to primetili. Obično im treba manje od pet minuta da počnu da izlaze na obalu posle ovog 'malog svitanja'. Pitam se da li već znaju da sam ovde i da li su se zbog toga uplašili...

Ne - moglo bi, zapravo, biti obrnuto. Možda su radoznali - čak nestrpljivi da vide kakav je to neobičan posetilac stigao u Cijenvil... Bar se nadam tome...

Evo ih! Uzdram se u to da vaši špijunski sateliti prate stvar - kamere na 'Sokolu' snimaju...

Kako se samo sporo kreću! Bojim se da će biti veoma dosadno pokušavati da se opšti sa njima... čak i kada bi hteli da popričaju sa mnom...

Prilično liče na stvar koja je prevrnula 'Cijen', ali su znatno manji... Podsećaju me na patuljasto drveće koje hoda na po šest vitkih stabala. Sa stotinama grana koje se dele u grančice, a ove u još manje... i još manje. Baš poput vaših robota opšte namene... koliko nam je samo vremena bilo potrebno da shvatimo da je oponašanje humanoida bilo smešno nezgrapno i da je znatno pristalije opremiti se mnoštvom malih manipulatora! Kad god izmislimo nešto pametno, ustanovimo da se Majka Priroda toga već dosetila...

Zar nisu baš zgodni ovi maleni - poput sitnih grmova koji se kreću. Pitam se kako se razmnožavaju - klijanjem? Uopšte nisam shvatio koliko su lepi. Šaroliki gotovo kao ribe oko koralnih sprudova - možda iz istog razloga... da privlače parnjake ili da obmanu grabljivice, pretvarajući se da su nešto drugo...

Jesam li kazao da liče na grmove? Pre će biti na ružičnjake - čak imaju i bodlje! Za to mora postojati dobar razlog...

Razočaran sam. Kao da me uopšte nisu primetili. Svi su se uputili u grad, kao da je poseta jedne svemirske letelice svakodnevna pojava... ima ih još samo nekoliko... možda će ovo upaliti... pretpostavljam da mogu da hvataju zvučne vibracije - većina morskih stvorenja kadra je za to - premda je ova atmosfera odveć retka da bi u njoj moj glas daleko dopro...

'SOKO' - SPOLJNI ZVUČNIK...

ZDRAVO, DA LI ME ČUJETE? JA SE ZOVEM FRENK PUL... OVAJ... DOLAZIM U MIRU U IME CELOG ČOVEČANSTVA...

Baš se glupo osećam, ali imate li neki bolji predlog? A i dobro će zvučati za istoriju...

Niko uopšte ne obraća pažnju. I veliki i mali gamižu prema igloima. Pitam se šta, zapravo, rade kada stignu tamo - možda bi trebalo da pođem za njima. Uveren sam da bi to bilo potpuno bezbedno - mogu da se krećem znatno brže...

Palo mi je na pamet jedno smešno poređenje. Sva ova stvorenja koja idu u istom pravcu - liče na službenike koji su dva puta dnevno prevaljivali put između doma i kancelarije, pre no što je elektronika to učinila nepotrebnim.

Da probam još jednom, pre no što svi ne nestanu...

ZDRAVO - OVDE JE FRENK PUL, POSETILAC SA PLANETE ZEMLJE. MOŽETE LI DA ME ČUJETE?

ČUJEM TE, FRENK. OVDE DEJV.

29. DUHOVI U MAŠINI

Pulova neposredna reakcija bila je potpuna zapanjenost, a onda prava plima radosti. Nikada nije stvarno poverovao u to da će uspostaviti nekakav kontakt, ni sa Evropljanima ni sa monolitom. Štaviše, zamišljao je kako u osujećenju prilazi uznosećoj abonosovini, udara je nogom i ljutito uzvikuje: 'Ima li nekoga unutra?'

No, nije trebalo da bude toliko iznenađen: neka inteligencija mora da je pratila njegovo približavanje Ganimedu i dopustila mu da se spusti na njega. Morao je da ozbiljnije shvati Teda Kana.

"Dejve", reče on lagano, "jesi li to stvarno ti?"

A ko bi drugi mogao biti? - upita jedan deo njegovog uma. No, pitanje ipak nije bilo budalasto. Postojalo je nešto neobično mehaničko - bezlično - u glasu koji se začuo iz malog zvučnika na kontrolnoj ploči 'Sokola'.

"Jesam, Frenk. Ja sam, Dejv."

Usledila je veoma kratka pauza: a onda isti glas nastavi, bez ikakve promene tona:

"Zdravo, Frenk. Ovde Hal."

GOSPOĐICA PRINGL

SNIMITI

Indra, Dime - drago mi je što sam sve ovo snimio, inače mi nikada ne biste poverovali...

Mislim da sam još u stanju šoka. Pre svega, šta je trebalo da osećam prema nekome ko je pokušao - i uspeo - da me ubije, svejedno što se to zbilo pre hiljadu godina! Ali sada shvatam da to nije bila Halova krivica; niko nije bio kriv za to. Postoji jedan savet za koji sam oduvek smatrao da je koristan: 'Nikad ne pripiši zlonamernost onome što je naprosto plod nestručnosti.' Ne mogu da budem ljut na gomilu programera koje nikada nisam upoznao i koji su već stolicima mrtvi.

Milo mi je što je ovo šifrovano, jer ne znam kako sa time valja postupiti, a za veliki deo onoga što vam pričam može da se pokaže da je potpuna besmislica. Već patim od informacionog preopterećenja i moram da zamolim Dejva da me malo ostavi na miru - posle svega onoga kroz šta sam prošao da bih se sreo sa

njim! Ali mislim da se on neće uvrediti zbog toga: nisam siguran da uopšte ima više neka osećanja...

Šta je on - to je dobro pitanje! Pa, uistinu jeste Dejvid Boumen, ali bez najvećeg dela svoje ljudskosti... slično... ovaj... sinopsisu za neku knjigu ili tehničkoj dokumentaciji. Poznato vam je kako neki odlomak može da vam pruži sve osnovne informacije - ali bez ikakvog nagoveštaja autorove ličnosti. Postojali su, međutim, trenuci kada sam osećao da je nešto od starog Dejva još tu. Ne bih otišao toliko daleko da ustvrdim kako mu je milo što smo se ponovo sreli - pre bi se reklo da je umereno zadovoljan... Što se mene tiče, ja sam još veoma zbunjen. Kao da sam sreo nekog starog prijatelja posle dugo vremena i ustanovio da je on sada različita osoba. Proteklo je, doduše, hiljadu godina - i uopšte ne mogu da zamislim kakva je nova iskustva stekao, premda je, kao što ću vam uskoro pokazati, pokušao da neka od njih podeli sa mnom.

A Hal - i on je tu, nema sumnje. Uglavnom nisam u stanju da razaberem koji mi se od njih obraća. Zar u medicinskoj arhivi ne postoje primeri višestrukih ličnosti? Možda je posredi nešto slično tome.

Upitao sam ga kako im se to obojici dogodilo, a on... oni... do vruga, Hal-čovjek... probao je da mi objasni. Ponoviću: možda sam delimično pogrešno shvatio, ali to je jedina operativna hipoteza kojom raspolazem.

Razume se, monolit - u njegovim različitim oblicima ispoljavanja - predstavlja ključ... ne, to je pogrešna reč. Nije li ga neko jednom nazvao svojevrsnim kosmičkim 'višenamenskim perorezom'? Zapazio sam da se ovaj deo opreme švajcarske vojske još nalazi u upotrebi, iako ni Švajcarske, a ni njene vojske nema već stolicima. Posredi je naprava za višestruku upotrebu koja može učiniti sve što poželi. Ili za šta je programirana...

U Africi, pre četiri miliona godina, on nas je evoluciono pogurnuo, sa neizvesnim ishodom. Onda je njegov srodnik na Mesecu sačekao da napustimo vlastitu kolevku. To smo i sami odgonetnuli, a Dejv je potvrdio.

Kazao sam da nema mnogo ljudskih osećanja, ali i dalje ga krasi radoznalost - želi da uči. A kakva mu se samo prilika ukazala za to!

Kada ga je monolit kod Jupitera apsorbirao - ne pada mi na um nijedna bolja reč - dobio je više nego što je očekivao. Iako ga je iskoristio - kako izgleda, kao uhvaćen uzorak i sondu za istraživanje Zemlje - i Boumen je imao koristi od toga. Uz Halovu pomoć - a ko može da razume jedan superkompjuter bolje nego drugi superkompjuter? - upustio se u istraživanje memorije monolita i traganje za njegovom svrhom.

Sad sledi nešto u šta je veoma teško poverovati. Monolit je fantastično moćna mašina - pogledajte samo šta je učinio sa Jupiterom - ali i ne više od toga. Dejstvuje automatski; nema svest. Jednom sam poželeo da šutnem Veliki zid i da se proderem: 'Ima li nekoga unutra?'. A tačan odgovor glasi: nema nikog drugog, osim Dejva i Hala...

Što je još gore, neki njegovi sistemi počeli su da zakazuju; Dejv čak pretpostavlja da, na izvestan temeljan način, on postaje glup! Možda je predugo ostavljen sam - vreme je da se izvrši servisiranje.

Takođe smatra da je monolit načinio bar jednu pogrešnu procenu. Možda posredi nije pravi izraz - nije isključeno da je stvar bila hotimična, pomno sračunata...

U svakom slučaju, ona je... pa, zapanjujuća i užasna po svojim posledicama. Srećom, mogu da vam je pokažem, tako da ćete biti u prilici da sami procenite. Da, iako se zbilja pre hiljadu godina, kada je u drugi pohod do Jupitera stigao 'Leonov'. A sve to vreme niko nije ni naslutio...

Svakako mi je milo što ste me opremili moždanom kapom. Pokazala se, naravno, neprocenjiva - ne mogu da zamislim život bez nje - ali sada obavlja posao za koji uopšte nije bila predviđena. I to ga odlično obavlja.

Halu-čovjeku bilo je potrebno deset minuta da ustanovi kako radi i da postavi jedan interfejs. Sada su nam umovi u neposrednoj vezi - što je i te kakav napor za mene, mogu vam reći. Moram stalno da im tražim da uspore i da mi se obraćaju govorom beba. Ili bi tačnije bilo reći mislima beba...

Nisam siguran kako će ovo ispasti. Posredi je hiljadu godina star snimak Dejvovog iskustva, na neki način uskladišten u ogromnoj memoriji monolita; Dejv ga je odande izvukao i preneo preko moje moždane kape - ne pitajte me tačno kako - da bi konačno stigao do

vas posredstvom Ganimed Centrala. Uf. Nadam se da vas neće zaboleti glava prilikom preuzimanja.

Evo, dakle, Dejva Boumena kod Jupitera, na početku dvadeset prvog veka...

30. PENASTI PREDEO

Milion kilometara dugački pipci magnetne sile, iznenadne eksplozije radio-talasa, gejziri naelektrisane plazme širi od planete Zemlje - sve mu je to bilo u podjednakoj meri stvarno i jasno vidljivo kao i oblaci što su optakali planetu, šepureći se svojom čudesnom raznobojnošću. Uspeo je da dokuči složeno ustrojstvo njihovih međudejstava, i to mu je pomoglo da uvidi da je Jupiter nesravnjivo čarobniji nego što je ikada iko i naslutio.

Još dok je padao kroz tutnjavu samog srca Velike crvene mrlje i dok su se oko njega rasprskavale munje u olujnim nepogodama prostranim poput čitavih kontinenata, razabrao je zašto ova formacija opstajava već stolecima, iako je bila sazdana od gasova znatno nesušastvenijih od onih što su obrazovali zemaljske orkane. Tanušni urlik vodoničkog vetra prigušio se u času kada je on zaronio u spokojne dubine i kada se odozgo obrušio roj voštanih pahulja, od kojih su neke odmah prianjale uz jedva opipljive planine od ugljovodonične pene. Već je bilo dovoljno toplo da postoji tečna voda, ali tu ipak nije bilo okeana; isključivo gasna sredina bila je odveć retka da bi ih nosila.

Ponirao je kroz slojeve oblaka sve dok se nije obreo u području u kome je bilo tako prozračno da se čak i ljudskim čulom vida mogla posmatrati oblast koja je u prečniku imala više od hiljadu kilometara. Bio je to samo sićušni vrtlog u prostranijem kovitlacu Velike crvene mrlje; a tu se nalazila zapretana i tajna čije je rešenje čovek dugo naslućivao, ali još ne i dokazao.

Ovičavajući podnožja pokretnih penastih planina, stajalo je mnoštvo malih oblaka oštih rubova koji su svi bili približno iste veličine i prošarani sličnim crvenim i smeđim pegama. Izgledali su sitni jedino u poređenju sa neljudskim razmerama onoga što ih je okruživalo; najmanji među njima prekrio bi oveći grad.

Očigledno je bilo da su živi, budući da je izvesna bila hotimičnost njihovog sporog kretanja duž obronaka vazdušastih planina, na čijim su se padinama napasali poput kakvih kolosalnih ovaca. Takođe su se međusobno dozivali na metarskom području:

njihovi radio-glasovi bili su slabašni, ali jasni spram pucketanja i potresa samog Jupitera.

Slični svojevrsnim živim vrećama gasa, oni su plutali uskom zonom između studenih visina i žežećih dubina. Uskom, da - ali ta oblast bila je znatno veća od svekolike biosfere Zemlje.

Nisu, međutim, bili sami. Među njima su se hitro kretala druga stvorenja, toliko sitna da su se lako mogla prevideti. Neka od njih gotovo su neodoljivo podsećala na zemaljske avione, a i bila su približno iste veličine. No, nije bilo sumnje da su takođe živa - predstavljajući možda grabljivice, možda parazite, a možda čak i pastire.

Pred njim se otvaralo čitavo jedno novo poglavlje evolucije, podjednako strano kao i ono koje je osmotrio na Evropi. Tu su bila i torpeda na mlazni pogon, slična lignjama iz zemaljskih okeana, koja su lovila i proždimala ogromne gasne vreće. No, baloni nisu bili lišeni svake odbrane; neki su uzvraćali tako što su ispaljivali električne munje ili se branili pipcima sa kandžama na vrhu, sličnim kilometrima dugačkim lančanim testerama.

Postojala su i neobičnija obličja koja su iscrpljivala gotovo sve mogućnosti geometrije - neobični, prozirni zmajevi, tetraedri, kugle, poliedri, prepleti izvijenih traka... Džinovski planktoni Jupiterove atmosfere, oni su bili sazđani da plutaju poput leteće paučine u strujama što hrle nagore, sve dok ne požive dovoljno dugo da ostave potomstvo; zatim bi potonuli u dubinu gde su bili ugljenisani i reciklirani u novo pokolenje.

Istraživao je svet čija je površina više od stotinu puta premašivala Zemljinu, i mada je video mnoga čudesa, ništa tu nije nagoveštavalo inteligenciju. Radio-glasovi velikih balona nosili su samo jednostavne poruke upozorenja ili straha. Čak i lovci, za koje se moglo očekivati da razviju više stepene organizacije, nalikovali su ajkulama iz Zemljinih okeana - bezumni automati.

Isto tako, uprkos zapanjujućoj ogromnosti i neobičnosti, biosfera Jupitera predstavljala je krhki svet, mesto magli i pene, tananih svilastih pređa i tkiva tanušnog poput hartije; građa svih ovih stvari poticala je iz neprekidnog pahuljastog padanja petrohemikalija nastalih električnim pražnjenjima u gornjim slojevima atmosfere. Samo su retka među ovim ustrojstvima bila suštastvenija od

mehurova od sapunice; najstrašnije lokalne grabljivice bez po muke bi rastrgli na komade čak i najslabiji zemaljski mesožderi.

Slično Evropi u znatno većim razmerama, Jupiter je predstavljao evolucionu cul-de-sac. Svest se tu nikada neće pojaviti; čak i ako do toga dođe, ona će biti osuđena na zakržljali oblik postojanja. Mogla bi se razviti čisto vazдушna kultura, ali u sredini gde je vatra bila nemoguća i gde su čvrste stvari jedva postojale, ona nikada ne bi mogla da stigne ni do kamenog doba.

31. JASLICE

GOSPOĐICA PRINGL SNIMITI

Indra, Dime - nadan se da je stvar stigla do vas u dobrom stanju. I dalje mi je teško da poverujem. Sva ta fantastična stvorenja - morali smo svakako otkriti njihove radio-glasove, čak i da ih nismo mogli razumeti! - zbrisana u jednom trenutku, kako bi Jupiter mogao da postane sunce.

A sada i razumemo zašto. Bilo je to stoga da bi Evropa dobila priliku. Kakva nemilosrdna logika: da li se inteligencija jedino računa? Predstoje mi duge rasprave sa Tedom Kanom oko toga...

Naredno pitanje glasi: da li će Evropljani uspeti, ili će zauvek ostati nasukani u dečjem vrtiću... čak ne ni tu, zapravo, nego u jaslicama? Iako je hiljadu godina sasvim kratko razdoblje, ipak bi se očekivao neki napredak, ali, prema Dejvu, oni su sada u dlaku isti kao i onda kada su napustili more. Možda je u tome nevolja; i dalje su jednom nogom - ili jednom grančicom! - u vodi.

A evo još nečega što smo potpuno pogrešno razumeli. Mislili smo da se vraćaju u vodu na spavanje. U stvari je obrnuto - odlaze tamo da bi jeli, a spavaju kada iziđu na kopno! Koliko se moglo proceniti po njihovom sklopu - toj mreži grana - hrane se planktonima...

Postavio sam Dejvu pitanje: 'Šta je sa igloima koje prave? Zar oni ne predstavljaju tehnološki napredak?' A on je uzvratio - ne, zapravo - posredi su samo adaptacije zdanja koje prave na morskom dnu, da bi se zaštitili od raznih grabljivica - naročito od nečega što liči na leteći ćilim, veliki poput fudbalskog igrališta...

Postoji, međutim, jedno područje na kome su ispoljili preduzimljivost - čak i kreativnost. Očaravaju ih metali, verovatno stoga što ne postoje u čistom obliku u okeanu. Zbog toga je 'Cijen' bio ogoljen - isto se dogodilo i sa povremenim sondama koje su pale na njihovo područje.

Šta rade sa bakrom, berilijumom i titanom koji sakupe? Ništa korisno, bojim se. Gomilaju ga na jednom mestu, u fantastičnu hrpu

kojoj stalno menjaju oblik. Možda im se razvija estetsko čulo - viđao sam i lošija dela u Muzeju moderne umetnosti... Ali imam i drugu pretpostavku - da li ste čuli za 'kargo kultove'? Tokom dvadesetog veka, nekoliko primitivnih plemena koja su još postojala pravila su imitacije aviona od bambusa, u nadi da će privući velike ptice sa neba koje su im povremeno donosile čudesne darove. Možda su Evropljani došli na sličnu zamisao.

A sada pitanje koji mi uporno postavljate... Šta je Dejv? I kako su on i Hal postali ono što su sada?

Brz odgovor, naravno, jeste da su obojica emulacije - simulacije - u džinovskoj memoriji monolita. Glavninu vremena oni su isključeni; kada sam upitao Dejva o tome, kazao mi je da je bio 'budan' - tu reč je upotrebio - samo pedeset godina ukupno tokom milenijuma od njegovog... ovaj... preobražaja.

Na pitanje da li mu smeta to što mu je život preuzet, odvratio mi je: 'Zašto bi mi smetalo? Ja savršeno izvršavam svoje funkcije.' Da, to baš zvuči kao Hal! Ali ipak verujem da je u pitanju Dejv - ako sada uopšte postoji neka razlika.

Sećate se one analogije sa višenamenskim perorezom? Hal-čovek je jedan od tih nebrojenih delova ovog kosmičkog noža.

Ali on nije potpuno pasivna alatka - kada je budan, raspolaže izvesnom autonomnošću, izvesnom nezavisnošću - verovatno u okviru granica određenih vrhovnom kontrolom monolita. Tokom stoleća, on je korišćen kao svojevrsna inteligentna sonda da bi se ispitao Jupiter - upravo ste to videli - kao i Ganimed i Zemlja. To objašnjava ona tajanstvena zbivanja na Floridi, o kojima je izvestila Dejvova stara devojka, kao i bolničarka koja se starala o njegovoj majci neposredno pre no što je ova umrla... A tu su i susreti u Anubisu.

Time se odgoneta još jedna tajna. Upitao sam otvoreno Dejva: 'Zašto je meni bilo dopušteno da se spustim na Evropu, kada je to svima drugim bilo uskraćivano vekovima. Sasvim sam očekivao da će tako biti i sa mnom!'

Odgovor je smešno jednostavan. Monolit koristi Dejva - Hala-čoveka - s vremena na vreme da motri na nas. Dejv je znao sve o mom spasenju - čak je i video neke intervjuje koje sam dao, kako na Zemlji tako i na Ganimedu. Moram priznati da me i dalje malo

pogađa to što nije pokušao da stupi u vezu sa mnom! Ali bar mi je prostro crveni sag kada sam stigao...

Dime - još imam četrdeset osam časova pre odlaska 'Sokola' - sa mnom ili bez mene! Mislim da mi to vreme više neće biti potrebno, pošto sam sada uspostavio kontakt sa Halom-čovekom; možemo sasvim lako da budemo u vezi i iz Anubisa... ako on to bude hteo.

A i želim da se vratim u 'Granimed' što je pre moguće. 'Soko' je zgodna mala letelica, ali ventilacija joj se može doterati - unutra počinje da zaudara, a i čeznem za tušem.

Sa nestrpljenjem očekujem da vas sve vidim - a naročito Teda Kana; ima puno toga o čemu treba da razgovaramo pre no što se vratim na Zemlju.

USKLADIŠTITI
POSLATI

Peti deo: OKONČANJE

Trudu svekolikom što se zbi
da greh odagna ne bi dano;
u more on se sli,
al more ostade slano.

A. E. Hausmen, NOVE PESME

32. GOSPODIN BEZ OBAVEZA

Sve u svemu, bile su to zanimljive tri decenije, premda lišene uzbuđenja, ispunjene radostima i tugama koje Vreme i Usud donose celom čovečanstvu. Najveća od radosti bila je potpuno neočekivana; štaviše, pre no što je krenuo sa Zemlje na Ganimed, Pul bi celu zamisao odbacio kao potpuno smešnu.

Ima puno istine u tvrdnji da odsustvo samo pojačava žudnju srca. Kada su se on i Indra Volis ponovo sreli, ustanovili su da su, uprkos tome što su se međusobno bockali i povremeno prepirali, postali bliži nego što su slutili. Jedna stvar vodila je drugoj - uključujući tu, na njihovu obostranu radost, Don Volis i Martina Pula.

Bilo je već poprilično kasno za dobijanje dece - čak i ako se ne računa ona sitnica od hiljadu godina - i profesor Anderson ih je upozorio na to da cela stvar možda neće uspeti. Ili, još gore...

"Imao si znatno više sreće nego što uopšte shvataš", kazao je on Pulu. "Oštećenja izazvana zračenjem bila su iznenađujuće mala, tako da smo mogli da obavimo sve bitne popravke na osnovu tvoje nedirnute DNK. Ali sve dok ne izvršimo dodatne testove, ne mogu da ti obećam genetsku celovitost. Prema tome, uživajte - ali ne upuštajte se u dobijanje potomstva dok vam ja to ne dopustim."

Testovi su potrajali, i na kraju su se Andersonove bojazni pokazale opravdane: bile su potrebne nove opravke. Najpre je usledilo veliko razočarenje: prvi fetus sasvim sigurno ne bi poživio, čak i da mu je bilo dopušteno da nastavi sa razvojem i posle prvih nekoliko sedmica po začecu - ali zato su Martin i Don ispali savršeni, sa sasvim odgovarajućim brojem glava, ruku i nogu. Takođe su bili lepi i pametni, a jedva su izbegli da ih potpuno ne razmaze roditelji koji su ih obožavali. Majka i otac nisu prestali da budu najbolji prijatelji ni onda kada su, posle petnaest godina zajedničkog života, odlučili da ponovo postanu samostalni. S obzirom na njihov visok stepen uklopljenosti u društvo, bilo bi im dozvoljeno - štaviše, bili bi podstaknuti - da imaju još jedno dete, ali odlučili su da više ne iskušavaju svoju već i inače neverovatnu sreću u tom pogledu.

Jedna tragedija pomračila je Pulov lični život tokom tog razdoblja - šokirajući, zapravo, celu zajednicu Sunčevog sistema. Kapetan Čendler i cela njegova posada stradali su kada je iznenada eksplodiralo jezgro jedne komete koju su počeli da istražuju, uništivši pri tom 'Golijata' u toj meri da je samo nekoliko njegovih delića ikada pronađeno. Ovakve eksplozije - izazvane reakcijama među nestabilnim molekulima, koje su se javljale na veoma niskim temperaturama - predstavljale su dobro poznatu opasnost svim sakupljačima kometa, i Čendler ih je iskusio nekoliko tokom svoje karijere. Niko nikada neće doznati tačne okolnosti koje su uspele da iznenade jednog tako iskusnog svemirca.

Pulu je Čendler veoma nedostajao: on je odigrao jedinstvenu ulogu u njegovom životu, i nije postojao niko ko bi ga mogao zameniti - niko, izuzev Dejva Boumena, sa kojim ga je vezivala tako jedinstvena pustolovina. Često su planirali da se ponovo otisnu zajedno u svemir, možda sve do Oortovog pojasa, sa njegovim nepoznatim tajnama i dalekim, ali neiscrpnim zalihama leda. No, te planove uvek bi osujetila nepodudarnost drugih obaveza, pa je stvar stala da se odgađa za neka buduća vremena koja sada više neće doći.

No, jedan drugi davno željeni naum Pul je uspeo da ostvari - protivno doktorovoj zabrani. Spustio se na Zemlju: ali jednom je bilo sasvim dovoljno.

Vozilo u kome se kretao izgledalo je gotovo istovetno invalidskim kolicima koja su koristili srećniji paraplegičari njegovog vremena. Bilo je na motorni pogon i imalo je balon-gume koje su mu omogućavale da ide preko umereno glatkih površina. Moglo je, međutim, i da leti - na visini od dvadesetak centimetara - na vazdušnom jastuku što ga je stvarao niz malih, ali moćnih izduvnika. Pul se iznenadio videvši da se tako primitivna tehnologija još nalazi u upotrebi, ali uređaji sa inercionim kontrolama bili su odveć nezgrapni da bi se primenili u ovako malim razmerama.

Sedeći udobno u lebdećoj stolici, gotovo da nije bio svestan svoje povećane težine dok se spuštao u srce Afrike; premda je zapazio izvesne poteškoće u disanju, imao je u ovom pogledu i znatno teža iskustva tokom obuke za astronauta. Ono, međutim, na šta nije bio pripremljen bio je udar prave jare koji ga je zapahnuo

kada se izvezao iz džinovskog, neboderskog valjka koji je predstavljao osnovu Tornja. A bilo je još jutro: kako li će samo izgledati u podne?

Tek što se nekako prilagodio na vrućinu, kada mu je napadu postao izložen nos. Mnoštvo mirisa - nisu bili neprijatni, ali jesu nepoznati - stalo je da mu opseda pažnju. Zatvorio je oči nekoliko minuta, u nastojanju da izbegde preopterećenje ulaznih kola.

Pre no što je rešio da ih ponovo otvori, osetio je kako mu neki veliki, vlažan predmet dodiruje stražnji deo vrata.

"To je Elizabeta", reče mu vodič, jedan krupan mladić, odeven u tradicionalnu odoru 'velikog belog lovca'. Delovala je odveć uredno, tako da verovatno nikada nije bila upotrebljena u pravu svrhu. "Tu je da vas zvanično pozdravi."

Pul se okrenu na stolici i zagleda se u blage oči jedne bebe-slona.

"Zdravo, Elizabeta", uzvratila on, prilično slabašno. Elizabeta podiže surlu u znak pozdrava i ispusti zvuk koji se ne čuje često u otmenom društvu, premda je Pul bio siguran da je gest sasvim dobronameran.

Proveo je ukupno manje od jednog sata na planeti Zemlji, krećući se obodom džungle, čija su stabla, sputana u razvoju, bila ništavna u poređenju sa onima na Nebeskoj zemlji, i susrećući se sa većinom predstavnika lokalne faune. Vodič mu se izvinjavao zbog prijateljskog držanja lavova, koje su turisti razmazili - ali to su više nego nadoknadili zlokobni izrazi krokodila; tu je Priroda bila sirova i nepromenjena.

Pre no što se vratio na Toranj, Pul se odvažio da načini nekoliko koraka izvan svoje lebdeće stolice. Bilo mu je jasno da je ovo ravno nošenju vlastite težine na leđima, ali ipak nije delovalo kao nemoguć poduhvat i on nikada sebi ne bi oprostio da nije pokušao.

Nije to bila baš mudra zamisao; možda je stvar trebalo da pokuša u malo hladnijoj klimi. Posle ciglih desetak koraka, bilo mu je milo što može da se vrati u luksuzno okrilje stolice.

"Dovoljno je", reče on iznureno. "Vratimo se u Toranj."

Dok je ulazio u predvorje lifta, primetio je jedan natpis koji mu je nekako promakao u uzbuđenju pri dolasku. Na njemu je stajalo: **DOBRO DOŠLI U AFRIKU!**

'U diviljni je očuvanje sveta!'

HENRI DEJVID TORO (1817-1862)

Uočivši Pulovu zainteresovanost, vodič ga upita: "Da li ste ga poznavali?"

Ovakva pitanja često su upućivana Pulu, ali on ovoga časa nije bio baš raspoložen da objašnjava stvari.

"Mislim da nisam", odvrati on umorno, kada su se velika vrata zatvorila za njim, odagnavši prizore, mirise i zvuke prvobitnog doma čovečanstva.

Ovaj okomiti safari zadovoljio je njegovu potrebu da poseti Zemlju, i on je što je bolje umeo prenebregavao razna žiganja i bolove izazvane tamo, pošto se vratio u svoj apartman na 'nivou 10.000' - prestižno mesto, čak i u ovom demokratskom društvu. Indru je, međutim, blago zabezeknuo njegov izgled, i naložila mu je da se uputi pravo u postelju.

"Baš kao Antej - samo obrnuto!" promrmlja ona smrknuto.

"Ko?" upita Pul; bilo je trenutaka kada je erudicija njegove supruge delovala uistinu nadmoćno, ali on je odlučio da ne dopusti da zbog toga dobije kompleks niže vrednosti.

"Sin boginje Zemlje, Gee. Herkul se rvao sa njim - ali kad god bi ga bacio na tle, Antej je obnavljao snagu."

"I ko je na kraju pobedio?"

"Herkul, razume se - tako što ga je držao u vazduhu, pa mama nije mogla da mu napuni baterije."

"Pa, siguran sam da ću ja uskoro napuniti moje. A i stekao sam jedan nauk. Ako ne budem više vežbao, moraću da se preselim na nivo lunarne gravitacije."

Pulova odlučnost potrajala je punih mesec dana: svakog jutra upućivao bi se u žustru šetnju od pet kilometara, birajući uvek različite nivoe afričkog Tornja. Neki spratovi još su predstavljali ogromne, odjekujuće pustinje metala, koje verovatno nikada neće biti zauzete, ali drugi su zato bili pejsažno obrađeni tokom stoleća, nudeći zadivljujuće obilje neimarskih stilova. Bilo je tu mnogo pozajmica iz minulih razdoblja i kultura; drugi su, pak, nagoveštavali budućnosti koje Pul baš ne bi mario da poseti. Bar nije postojala opasnost od dosade, a na mnogim šetnjama pratila ga je, na

pristojnoj udaljenosti, mala skupina prijateljski nastrojene dece. Retko su uspevala da duže drže korak sa njim.

Jednoga dana, dok je Pul grabio uverljivom - premda retko nastanjenom - imitacijom Šanzelizea, iznenada spazi jedno poznato lice.

"Denile!" uzviknu on.

Čovek se, međutim, uopšte nije osvrnuo, čak ni onda kada ga je Pul ponovo pozvao, ovoga puta glasnije.

"Zar me se ne sećaš?"

Denil - a pošto ga je sustigao, Pul uopšte više nije sumnjao u to da je to on - delovao je iskreno zbunjeno.

"Oprostite", reče on. "Vi ste zapovednik Pul, naravno. Ali siguran sam da se nikada ranije nismo sreli."

Sada je na Pula došao red da se nađe u neprilici.

"Baš glupo od mene", izvini se on. "Mora da sam vas zamenio sa nekim drugim. Prijatno."

Bilo mu je drago što je sreo Denila i što je video da se ovaj vratio u normalno društvo. Njegov nekadašnji posilni nije više morao da brine oko toga da li je zločin koji je počinio bilo ubistvo sekirom ili kašnjenje sa vraćanjem knjiga u biblioteku; račun je bio namiren, slučaj okončan. Iako su Pulu ponekad nedostajale drame sa policajcima i pljačkašima u kojima je često uživao u mladosti, već je uveliko usvojio savremenu mudrost: prekomerno zanimanje za patološko ponašanje i samo je patološko.

Uz pomoć gospođice Pringl, tip III, Pul je bio u prilici da tako uredi svoj život da su se povremeno čak javljali slobodni trenuci kada je mogao da se opusti i podesi moždanu kapu na 'nasumično pretraživanje', prebirajući po područjima koja su ga zanimala. Pored njegove porodice, i dalje su ga najviše privlačili meseci u sistemu Jupiter/Lucifer, pored ostalog i zbog toga što je bio smatran za vodećeg stručnjaka na tom polju, a bio je proglašen i za stalnog člana Odbora za Evropu.

Odbor je osnovan pre skoro hiljadu godina, kako bi se razmatralo šta bi se moglo i šta bi trebalo - ako je uopšte nešto bilo moguće - preduzeti oko tajanstvenog satelita. Tokom stoleća, sakupljena je ogromna količina informacija, počev od proletanja

'Vojadžera' 1979. i prvih detaljnih osmatranja sa letelice 'Galilej' na orbiti, iz 1996. - upravo one godine kada je Pul bio rođen.

Poput većine dugovečnih organizacija, Odbor za Evropu lagano se fosilizovao i sada se sastajao jedino kada bi bilo nekih novih događaja. Naglo se trgao iz učmalosti kada se ponovo pojavio Hal-čovek i naimenovao žustru, novu predsednicu čiji je prvi korak bio da uključi Pula.

Iako nije bilo mnogo toga što je on mogao dodati onome što je već bilo zabeleženo, Pul je ipak bio veoma zadovoljan što je u Odboru. Očigledno je bila njegova dužnost da se stavi na raspolaganje, a ovim je stekao i zvaničan položaj koji bi mu inače nedostajao. Njegov prethodni status neko je opisao kao 'nacionalno blago', zbog čega se on osećao pomalo nelagodno. Iako mu je bilo milo što može da uživa u luksuzu koji mu pruža jedan svet bogatiji nego što je to ijedna ranija epoha, rastrzana ratovima, mogla i da slutiti, osećao je potrebu da opravda svoje bivstvovanje.

Postojala je još jedna potreba, koju je on retko priznavao čak i samome sebi. Hal-čovek je razgovarao sa njim, iako kratko, prilikom njihovog neobičnog susreta pre dvadeset godina. Pul je bio siguran da bi on to mogao ponovo da učini, ako bi poželeo. Da li ga uopšte više nisu zanimali kontakti sa ljudima? Nadao se da to nije slučaj; no, s druge strane, time se moglo objasniti ovo ćutanje.

Često je bio u vezi sa Teodorom Kanom - podjednako delatnim i oporim, a sada i predstavnikom Odbora za Evropu na Ganimedu. Od kada se Pul vratio na Zemlju, Kan se uzaludno trudio da uspostavi komunikacioni kanal sa Boumenom. Uopšte nije mogao da shvati zašto nije bilo baš nikakve reakcije na dug spisak važnih pitanja o predmetima od temeljnog filozofskog i istorijskog interesa.

"Da li monolit drži vašeg prijatelja Hala-čoveka toliko uposlenog da ovaj ne stiže da razgovara sa mnom?" požalio se on Pulu. "Čime se on uopšte bavi?"

Bilo je to veoma razložno pitanje; a odgovor je usledio, poput groma iz vedra neba, od samog Boumena - u obliku sasvim običnog poziva preko videofona.

33. KONTAKT

"Zdravo, Frenk. Ovde Dejv. Imam veoma važnu poruku za tebe. Pretpostavljam da se sada nalaziš u svom apartmanu u afričkom Tornju. Ako si tamo, molim te da se identifikuješ tako što ćeš navesti ime našeg instruktora za orbitalnu mehaniku. Čekaću šezdeset sekundi, a ako ne bude odgovora, pokušaću ponovo tačno kroz jedan sat."

Taj minut jedva da je Pulu bio dovoljan da se povrati od šoka. Načas su ga obuzeli oduševljenje i zapanjenost, pre no što ga je preplavilo jedno drugo osećanje. Iako mu je bilo milo što ponovo čuje Boumena, izraz koji je ovaj upotrebio - 'veoma važna poruka' - zvučao je izrazito zloslutno.

Bar je imao sreće, pomisli Pul, što ga je pitao za jedno od retkih imena kojih se sećao. Ko je, doduše, mogao da zaboravi tog Škotlandćanina sa glazgovskim naglaskom, tako teškim da je bila potrebna puna sedmica da ovladaju njime? Ali bio je sjajan predavač - čim biste počeli da shvatate šta govori.

"Doktor Gregori MekViti."

"Prihvaćeno. A sada, molim te, uključi prijemnik svoje moždane kape. Biće potrebna tri minuta da se prenese ova poruka. Ne pokušavaj monitoring: koristim kompresiju deset prema jedan. Sačekaću dva minuta pre no što počnem."

Kako mu ovo uspeva? - upita se Pul. Jupiter/Lucifer sada je udaljen preko pedeset svetlosnih minuta, što znači da je ova poruka morala da krene pre skoro jednog sata. Mora da je poslata sa nekim inteligentnim agentom u prikladno adresovanom paketu preko snopa Ganimed-Zemlja - ali to bi trebalo da bude sitnica za Hala-ćoveka, uz sve ono što mu, kako izgleda, stoji na raspolaganju u monolitu.

Svetiljka na moždanoj kutiji poče da treperi. Poruka je stizala.

S obzirom na kompresiju koju je Hal-ćovek koristio, Pulu bi bilo potrebno pola sata da se potpuno uputi u poruku u stvarnom vremenu. Ali bilo mu je dovoljno samo deset minuta da dokući kako se njegov spokojan način života naglo okonćao.

34. PRESUDA

U svetu sveopštih i trenutnih komunikacija, bilo je veoma teško sačuvati neku tajnu. Ova stvar, zaključio je odmah Pul, nalaže razgovor u četiri oka.

Odbor za Evropu je gundao, ali svi članovi ipak su se okupili u njegovom apartmanu. Bilo ih je sedmoru - srećan broj, iza koga su nesumnjivo stajale Mesečeve mene što su odvajkada očaravale čovečanstvo. Bilo je to prvi put da se Pul sreo sa troje članova odbora, iako ih je u međuvremenu sve upoznao detaljnije nego što bi to uopšte bilo moguće u eri pre moždanih kapa.

"Predsednice Okonor, članovi Odbora - želeo bih da kažem nekoliko reči... samo nekoliko, obećavam... pre no što se upoznate sa porukom koju sam primio sa Evrope. A to bih voleo da učinim verbalno; meni to izgleda prirodnije - bojim se da se nikada neću osećati lagodno sa neposrednim mentalnim prenosom.

Kao što svi znate, Dejv Boumen i Hal uskladišteni su kao emulacije u monolitu na Evropi. Kako izgleda, on nikada ne odbacuje neku alatku koja mu je jednom bila od koristi, te tako, s vremena na vreme, aktivira Hala-čoveka da nadzire naše poslove - kada oni počnu da ga zanimaju. Kao što je to, podozrevam, bilo sa mojim dolaskom - premda možda laskam samome sebi.

Ali Hal-čovek nije samo pasivna alatka. Onaj deo koji otpada na Dejva i dalje zadržava nešto od svog ljudskog porekla - čak i osećanja. A kako smo zajedno obučavani - godinama smo gotovo sve delili - njemu je naizgled lakše da opšti sa mnom nego sa bilo kim drugim. Voleo bih da mu to prija, ali možda je ta reč prejaka...

Takođe je radoznao - ljubopitljiv - a možda i malo kivan zbog načina na koji je sakupljen, poput uzorka divljeg života. Premda nas inteligencija koja je stvorila monolit možda upravo takvima vidi.

A gde je ta inteligencija sada? Kako izgleda, Hal-čovek zna odgovor, a on nije baš prijatan.

Kao što smo oduvek podozrevali, monolit je deo nekakve galaktičke mreže. A najbliži čvor te mreže - kontrolor ili neposredni

pretpostavljeni monolita - udaljen je četiri stotine pedeset svetlosnih godina.

To je preblizu da bismo se osećali udobno! Ovo znači da je izveštaj o nama i našim poslovima, koji je upućen sredinom dvadeset prvog veka, primljen pre pola milenijuma. Ako su monolitovi... recimo: supervizori... odmah odgovorili, njihova nova uputstva trebalo bi da nekako baš sada stignu.

A izgleda da se upravo to dešava. Tokom poslednjih nekoliko dana, monolit je primao neprekidan niz poruka i gradio je nove programe, po svoj prilici u saglasnosti sa njima.

Nažalost, Hal-čovek može samo da nagađa o prirodi tih uputstava. Kao što ćete videti, pošto budete učitali ovu pločicu, on ima izvestan ograničen pristup u mnoga monolitova kola i banke podataka, i čak je u stanju da ostvari svojevrstan dijalog sa njim. Ako je to prava reč - budući da su za taj čin potrebna dva ljudska bića! I dalje mi je teško da se saživim sa pomišlju da monolit, uprkos svim svojim moćima, ne raspolaže svešću - čak ni ne zna da sam postoji!

Hal-čovek je razmišljao o tom problemu hiljadu godina - uključen i isključen - i došao je do nekih odgovora, baš kao i mi. Ali njegov zaključak svakako ima znatno veću težinu, budući da je u stvar upućen iznutra.

Izvinite, nisam nameravao da napravim šalu - ali kako biste to drugačije nazvali?

Ma šta to bilo što se latilo posla da nas stvori - ili bar da upliviše na umove i gene naših predaka - upravo odlučuje šta mu dalje valja činiti. A Hal-čovek je pesimista u tom pogledu. Ne - to je preterivanje. Recimo da ne smatra da su nam izgledi veliki, ali sada je odveć nepristrasan posmatrač da bi se nepotrebno opterećivao time. Budućnost - opstanak! - ljudske vrste za njega je tek jedan zanimljiv problem, ali voljan je da pomogne."

Pul najednom začuta, na iznenađenje pažljivih slušalaca.

"Neobično. Iznenada sam se nečega setio... Siguran sam da to objašnjava ono što se događa. Molim vas za malo strpljenja..."

Dejv i ja smo se šetali jednoga dana obalom kraj Kejpa, nekoliko nedelja pre lansiranja, kada smo primetili jednu veliku bubu kako leži na pesku. Kako to često biva, pala je na leđa i mahala je nožicama po vazduhu, upinjući se da se okrene.

Ja nisam obratio pažnju - bili smo udubljeni u neku zapetljanu tehničku raspravu - ali Dejv jeste. Zastao je i pažljivo je obrnuo vrhom cipele. Pošto je odletela, primetio sam: 'Misliš li da si dobro postupio? Sada će otići i nasladiće se nečijom lepom hrizantemom.' A on je uzvratio: 'Možda si u pravu. Ali ipak sam joj ukazao poverenje.'

Oprostite - obećao sam da ću kazati samo nekoliko reči! Ali veoma mi je drago što sam se prisetio te zgode: mislim da ona baca naročitu svetlost na poruku Hala-čoveka. On upravo ljudskoj rasi ukazuje poverenje...

Proverite, molim vas, sada svoje moždane kape. Ovo je snimak visoke gustine - na vrhu u.lj. područja, kanal 110. Udobno se smestite, ali povedite računa o tome da imate dobar pogled. Počinjemo..."

35. RATNO VEĆE

Niko nije zatražio da se poruka ponovo pusti. Jednom je bilo sasvim dovoljno.

Po okončanju snimka, usledila je kratka tišina; a onda predsednica, doktor Okonor, skide moždanu kapu, protrlja blistavu lobanju i lagano reče: "Naučili ste me jednom izrazu iz vašeg doba koji mi sada izgleda veoma prikladan. Ovo je konzerva puna crva."

"Ali samo ju je Boumen - Hal-čovjek - otvorio", primeti jedan od članova Odbora. "Da li on stvarno razume dejstvovanje nečeg tako složenog kao što je to monolit? Ili je ceo ovaj scenario samo plod njegove mašte."

"Mislim da on nema mnogo mašte", odvrati doktor Okonor. "A i sve se savršeno uklapa. Naročito pominjanje nove iz Škorpije. Pretpostavili smo da je posredi nesrećni slučaj; no, izgleda da je u pitanju bila - presuda."

"Prvo Jupiter - sada Škorpija", reče doktor Krausman, ugledni fizičar, popularno smatran za otelotvorenje legendarnog Ajnštajna. Malo plastične hirurgije, govorkalo se, doprinosilo je ovom utisku. "Šta je sledeće na redu?"

"Oduvek smo pretpostavljali", reče predsednica, "da su MNT-i tu da bi motrili na nas." Zastala je na trenutak, a onda dodala skrušeno: "Kakav je to samo bio neverovatan peh da je završni izveštaj upućen neposredno po najgorem razdoblju u ljudskoj istoriji!"

Ponovo je usledila tišina. Svi su dobro znali da je dvadeseti vek često opisivan kao 'stoleće mučenja'.

Pul je samo slušao, ne mešajući se u razgovor i čekajući da se postigne nekakva saglasnost. Nije ovo bilo prvi put da je na njega ostavio utisak kvalitet sastava Odbora. Niko nije pokušavao da po svaku cenu dokaže neku svoju omiljenu teoriju, da se istakne kao najpametniji u raspravi ili da da oduška svom egou: bilo je nezubežno ne uporediti ovo sa uglavnom ostrašćenim raspravljanjima iz njegovog vremena, između inženjera Svemirske agencije, sa jedne strane, i upravnika, kongresnog osoblja i predstavnika industrije, sa druge.

Da, ljudska rasa se nesumnjivo popravila. Moždana kapa je ne samo omogućila da se iskorene oni koji se ne uklapaju, već je i u

ogromnoj meri doprinela delotvornosti obrazovanja. No, postojao je i jedan gubitak; u ovom društvu moglo se naći sasvim malo izuzetnih ličnosti. Ovako, na brzinu, uspeo je da ih se setiti samo četvoro - Indra, kapetan Čendler, doktor Kan i Gospa od Zmaja, za koju ga je vezivao čežnjiv spomen.

Predsednica je pustila da razgovor glatko teče, sve dok svi nisu kazali šta su imali, a onda je počela da pravi rezime.

"Očigledno prvo pitanje - koliko ozbiljno treba da shvatimo ovu pretnju - nije vredno trošenja vremena. Čak i da je posredi lažna uzbuna, ili nesporazum, potencijalno je toliko teška da moramo pretpostaviti da je stvarna, sve dok se bespogovorno ne uverimo u suprotno. Slažemo se?"

Dobro. Takođe ne znamo koliko vremena imamo na raspolaganju. Moramo zato pretpostaviti da opasnost neposredno predstoji. Možda bi Hal-čovek mogao da nam da neko upozorenje, ali tada bi već moglo da bude kasno.

Prema tome, jedina stvar o kojoj treba da odlučimo jeste: kako da se zaštitimo od nečega tako moćnog kao što je monolit? Setite se samo šta se dogodilo Jupiteru! A, kako izgleda, i novi iz Škorpije...

Uverena sam da bi gruba sila bila beskorisna, premda možda treba da ispitamo i tu mogućnost. Doktore Krausman - koliko bi vremena bilo potrebno da napravimo superbombu?"

"Uz pretpostavku da projekti još postoje, tako da nije neophodno vršiti istraživanja - pa, možda dve sedmice. Termonuklearna oružja prilično su jednostavna i za njih se koriste obični materijali - uostalom, pravili su ih još u drugom milenijumu! Ali ako hoćete nešto složenije - recimo antimaterijsku bombu ili minijaturnu crnu rupu - e, to bi zahtevalo nekoliko meseci."

"Hvala; da li biste mogli da se date na posao? Ali, kao što sam kazala, sumnjam da će od toga biti neke koristi; sasvim je izvesno da nešto što je u stanju da koristi takve sile mora takođe raspolagati mogućnostima i da se zaštiti od njih. Dakle - ima li još nekih predloga?"

"Možemo li da pregovaramo?" upita jedan savetnik, ne odveć punonadežno.

"Sa čim... ili sa kim?" uzvratila Krausman. "Kao što smo ustanovili, monolit je samo mehanizam koji čini jedino ono za šta je

programiran. Možda je program u izvesnom stepenu fleksibilan, ali nema načina da to odredimo. A svakako ne možemo da uputimo žalbu glavnoj kancelariji - ona je udaljena gotovo pet stotina svetlosnih godina!"

Pul se i dalje ograničavao samo na to da sluša; ni na koji način nije mogao doprineti raspravi, a i glavnina toga potpuno ga je nadilazila. Neopazice je počelo da ga obuzima osećanje potištenosti; da li je možda bilo bolje, upitao se on, da im uopšte nije preneo ovu informaciju? U tom slučaju, ako bi se ispostavilo da je posredi lažna uzbuna, nikoga zbog toga u međuvremenu ne bi bolela glava. A ako nije - pa, onda bi čovečanstvo bar u miru poživelo pre no što se dogodi ono što je neumitno.

Glavom su mu se još vrzmale ove sumorne misli, kada mu pažnju najednom privuče jedan poznati izraz.

Jedan tih, sitan član Odbora, sa tako dugim i teškim imenom da ga Pul nikako nije mogao izgovoriti, umešao se u razgovor samo dvema rečima.

"Trojanski konj!"

Usledila je jedna od onih tišina za koje se obično kaže da su 'otežale', da bi se potom oglasio pravi hor uzvika: "Kako mi to nije palo na pamet!" - "Naravno!" - "Odlična zamisao!" - sve dok predsednica, prvi put na ovom sastanku, nije zatražila da se uspostavi red.

"Hvala vam, profesore Tirugnanasampantamurti", reče doktor Okonor, sasvim glatko. "Da li biste nam to nešto pobliže objasnili?"

"Svakako. Ako je monolit odista, kao što svi smatraju, samo mašina bez svesti - pa stoga i tek sa sasvim ograničenom sposobnošću samoposmatranja - možda raspoložemo oružjem kojim ga možemo poraziti. Zaključanim u Trezoru."

"A sistem isporuke je - Hal-čovek!"

"Tačno."

"Samo trenutak, doktore T. Ne znamo ništa - baš ništa - o monolitovoj arhitekturi. Kako možemo biti sigurni da će bilo šta što je naša primitivna vrsta ikada načinila biti delotvorno protiv njega?"

"Ne možemo - ali imajte na umu sledeće. Ma koliko bio složen, monolit se mora pokoravati potpuno istim opštim zakonima logike koje su Aristotel i Bul formulisali pre toliko stoleća. Zbog toga bi ga

mogle - ne, morale! - ugroziti stvari zaključane u Trezoru. Moramo ih sastaviti na takav način da bar jedna od njih djeluje. To nam je jedina nada - osim ako neko nema bolji predlog."

"Izvinite", reče Pul, konačno izgubivši strpljenje. "Da li bi neko bio ljubazan da mi kaže - šta je i gde se nalazi taj znameniti Trezor o kome govorite?"

36. KUĆA STRAVE

Istorija je puna noćnih mora. Neke od njih su prirodne, dok je druge čovek načinio.

Krajem dvadeset prvog veka, većina prirodnih - velike boginje, 'crna smrt', sida, opaki virusi što vrebaju u afričkoj džungli - bila je iskorenjena, ili bar držana pod kontrolom, zahvaljujući napretku medicine. Nije, međutim, bilo mudro potcenjivati domišljatost Majke Prirode, tako da niko nije sumnjao u to da će budućnost doneti nova neprijatna biološka iznenađenja čovečanstvu.

Predstavljalo je, stoga, razboritu meru predostrožnosti sačuvati nekoliko uzoraka svih tih užasa za naučno proučavanje - brižljivo čuvanih, razume se, tako da nije bilo mogućnosti da umaknu i ponovo naprave pustoš među pripadnicima ljudske rase. Ali kako se mogla obezbediti potpuna izvesnost da se to neće dogoditi?

Digla se - sasvim razumljivo - silna graja krajem dvadesetog veka kada je predloženo da se poslednji poznati virusi velikih boginja čuvaju u Centrima za kontrolu bolesti u Sjedinjenim Državama i Rusiji. Ma koliko to neverovatno izgledalo, postojala je teorijska mogućnost da dođe do njihovog oslobađanja prilikom nesrećnih slučajeva kao što su zemljotresi, kvar na opremi - ili čak sabotaža terorističkih grupa.

Rešenje koje je sve zadovoljilo (osim nekolicine ekstremista iz pokreta 'Sačuvajte lunarnu divljinu') bilo je da se uzorci prebace na Mesec i tamo čuvaju u laboratoriji na kraju kilometar dugačkog tunela prokopanog u izdvojenoj planini Piko, jednoj od najistaknutijih osobenosti Mare Imbrijuma. A tu su im se, tokom godina, pridružili neki od najizuzetnijih primera pogrešno primenjene ljudske domišljatosti - štaviše, sumanutosti.

Bili su to gasovi i magle koji su, čak i u mikroskopskim dozama, izazivali sporu ili trenutnu smrt. Neke od njih načinili su pripadnici religijskih kultova koji su, iako mentalno oštećeni, ipak uspeli da ovladaju zavidnim naučnim znanjem. Većina njih verovala je da neposredno predstoji smak sveta (koji će, razume se, preživeti jedino njihovi sledbenici). U slučaju da se Bog pokaže rasejan i ne obavi stvar onako kako je predviđeno, oni su bili tu da isprave njegov nesrećni previd.

Prvi napadi tih pogubnih kultista izvršeni su na tako osetljive mete kao što su prepune podzemne železnice, veliki sajmovi, sportski stadioni, pop koncerti... Na desetine hiljada bilo je ubijeno, a još mnogo više povređeno, pre no što je ludilo stavljeno pod kontrolu početkom dvadeset prvog veka. Kako to često biva, iz ovog zla izišlo je i neko dobro: svetske institucije za sprovođenje zakona bile su prinuđene, kao nikada ranije, na saradnju, pa čak i takve otpadničke države koje su sprovodile politički terorizam nisu mogle da dopuste te sasvim nepredvidljive organizacije.

Hemijski i biološki agensi korišćeni pri tim napadima - kao i u ranijim ratovanjima - pridružili su se smrtonosnoj zbirci u Pikou. Sa njima su zajedno uskladišteni protivotrovi, kada su uopšte postojali. Javila se nada da nijedna ova stvar neće više opterećivati čovečanstvo - ali one su i dalje stajale na raspolaganju, veoma pomno čuvane, ako bi se za njima ukazala neka očajnička potreba.

Treća kategorija pošasti odložena u Trezoru u Pikou, iako bi se mogla klasifikovati kao 'zarazne klice', nikada nikoga nije ubila ili povredila - neposredno. One čak nisu ni postojale pre kraja dvadesetog veka, ali za samo nekoliko decenija načinile su štetu od mnogo milijardi dolara, uništavajući pri tom ljudske živote podjednako delotvorno kao i bilo koja telesna boljka. Posredi su bile bolesti koje su napadale najnovijeg i najsvestranijeg slugu čovečanstva - kompjuter.

Dobivši nazive iz medicinskih rečnika - virusi, prioni, pantljičare - bili su to programi koji su često oponašali, uz zastrašujuću tačnost, svoje organske srodnike. Neki su bili bezopasni - tek nešto više od vedrih šala, načinjeni da iznenade ili zabave kompjuterske operatore neočekivanim porukama i slikama na monitorima. Drugi su bili daleko zloćudniji - hotimice sazđani izazivači katastrofa.

U većini slučajeva, njihova svrha bila je u potpunosti plaćenička; predstavljali su sredstvo kojim su rafinovani kriminalci ucenjivali banke i komercijalne organizacije, sada u potpunosti zavisne od delotvornih operacija svojih kompjuterskih sistema. Suočene sa pretnjom da će im banke podataka biti automatski izbrisane u nekom određenom trenutku, ukoliko ne izvrše prenos nekoliko megadolara na dati anonimni račun u inostranstvu, većina žrtava odlučila je da ne rizikuje moguću nepopravljivu štetu. Plaćale su u tišini, uglavnom

- kako bi izbegle javne, pa čak i privatne neprijatnosti - ne izveštavajući policiju.

Razumljiva želja za tajnošću olakšavala je posao ovim elektronskim pljačkašima; čak i kada bi bili uhaćeni, pravni sistem postupao je blago prema njima, budući da se još nije znalo kako sankcionisati ovu novu vrstu prestupa - a, u krajnjoj liniji, oni nikome nisu stvarno naudili, zar ne? I odista, pošto bi većina ovih počinitelja odležala svoje kratke kazne, neupadljivo bi ih angažovale same žrtve, držeći se starog načela da su lovokradice najbolji čuvari lovišta.

Kompjuterske kriminalce podsticala je isključivo pohlepa, odnosno oni svakako nisu želeli da unište organizacije koje su pljačkali: nijedan pametan parazit ne ubija svog domaćina. Ali na delu su bili i drugi, znatno opasniji neprijatelji društva...

Obično su posredi bili loše prilagođeni pojedinci - tipično muškarci u mladalačkom dobu - koji su radili sami i, naravno, u potpunoj tajnosti. Njihov naum bio je da prave programe koji bi jedino stvarali pustoš i pometnju, pošto bi se raširili po celoj planeti posredstvom svetskih kablovskih i radio-mreža, odnosno, fizičkih prenosnika kao što su diskete ili CD-ROM-ovi. Potom bi uživali u haosu koji su izazvali, uljuljujući se u osećanju moći koje je taj 'podvig' davao njihovim ubogim psihama.

Ponekad bi ti nastrani geniji bivali otkriveni, da bi ih potom preuzimale nacionalne obaveštajne službe za svoje tajne ciljeve - najčešće da prodru u banke podataka njihovih takmaca. Bili su to srazmerno bezazleni poslovi, budući da su ove organizacije imale bar izvesno osećanje građanske odgovornosti.

Ali tako nije bilo sa apokaliptičkim sektama, koje su sa oduševljenjem otkrile ovaj novi arsenal u kome se nalazilo oružje znatno delotvornije i sa znatno većim dometom nego što su ga imali gasovi ili bacili. A i daleko mu se teže bilo suprotstaviti, budući da se trenutno moglo lansirati u milione kancelarija i domova.

Kolaps Njujorško-havanske banke 2005, lansiranje indijskih nuklearnih projektila 2007. (srećom, sa neaktiviranim bojevim glavama), isključenje panevropske kontrole vazdušnog saobraćaja 2008, paraliza severnoameričke telefonske mreže iste godine - sve su to bile probe kultista za sudnji dan. Zahvaljujući sjajnim podvizima

nacionalnih kontraobaveštajnih službi, koje pod normalnim okolnostima nisu saradivale, pa su čak i međusobno ratovale, ova pretnja je postepeno dovedena pod kontrolu.

Bar je takvo vladalo opšte uverenje: više stotina godina nije bilo ozbiljnog napada na same temelje društva. Jedno od glavnih oružja pobeđe bila je moždana kapa - premda su postojali oni koji su smatrali da je uspeh tu ostvaren po preveliku cenu.

Iako je rasprava o odnosu slobode pojedinca prema dužnostima države bila stara još u vreme kada su Platon i Aristotel pokušali da je kodifikuju, a i sva je prilika da će se u nedogled nastaviti, u trećem milenijumu postignuta je izvesna saglasnost. Opšte je bilo prihvaćeno da je komunizam najsavršeniji oblik vladavine; nažalost, ustanovljeno je - po cenu od nekoliko stotina miliona života - da je on primenljiv jedino na društvene insekte, robote druge klase i slične ograničene kategorije. Za nesavršena ljudska bića, najmanje rđavo rešenje bila je demokratija, koja je često opisivana kao 'pohlepa pojedinca, koju ublažava delotvorna, ali ne odveć revnosna vlada'.

Ubrzo pošto je moždana kapa ušla u široku upotrebu, neke veoma inteligentne - i krajnje revnosne - birokrate shvatile su da ona ima jedinstven potencijal kao sistem blagovremenog upozorenja. Tokom postupka podešavanja, dok je nosilac mentalno 'kalibrisan', bilo je moguće otkriti mnoge oblike psihoza pre nego što one dođu u priliku da postanu opasne. Pri tom je često predlagana najbolja terapija, ali kada bi se pokazalo da izlečenje nije moguće, dotični pojedinac mogao se elektronski obeležiti - ili, u najtežim slučajevima, izdvojiti iz društva. Razume se, ovim mentalnim monitoringom mogli su se ispitati jedino oni koji su nosili moždane kape - ali na kraju trećeg milenijuma ova naprava postala je podjednako bitna za svakodnevni život kao što je to telefon bio na njegovom početku. Štaviše, oni koji se nisu pridružili ogromnoj većini automatski su izazivali podozrenje i bivali označavani kao potencijalni devijanti.

Suvišno je i reći, kada je 'sondiranje uma', kako su ga kritičari nazvali, počelo da ulazi u opštu upotrebu, organizacije za građanska prava oglasile su se gnevnim protivljenjem: jedan od njihovih najuspelijih slogana bio je - 'moždana kapa ili moždani papa'. Lagano - čak nevoljno - bilo je prihvaćeno da je ova vrsta nadziranja nužna mera predostrožnosti od znatno gorih zala; i nije bilo nimalo

slučajno to što je sa opštim poboljšanjem mentalnog zdravlja došlo do naglog slabljenja religijskog fanatizma.

Kada se dugi rat protiv kibernetičkih zločinaca okončao, pobednici su se domogli neprijatnog plena koji bi bio potpuno neshvatljiv bilo kom osvajaču iz prošlosti. Postojalo je, razume se, na stotine kompjuterskih virusa, od kojih je većinu bilo veoma teško otkriti i uništiti. A ovde su se nalazili neki entiteti - da se tako nazovu, u nedostatku boljeg termina - koji su delovali daleko užasnije. Bile su to sjajno smišljene bolesti protiv kojih nije bilo leka - a u nekim slučajevima, čak ni mogućnosti leka...

Mnogi među njima dovedeni su u vezu sa velikim matematičarima koji bi bili užasnuti ovim kaljanjem vlastitih otkrića. Shodno ljudskoj sklonosti da se umanjuje stvarna opasnost tako što joj se nadene neki besmislen naziv, ove oznake često su bile vrlo domišljate: Gedelov gremlin, Mandelbrotova petlja, kombinatorna katastrofa, transfinitna zamka, Konvejeva zagonetka, Taringov torpedo, Lorencov lavirint, bulovska bomba, Šenonova omča, Kantorova kataklizma...

Ako je ma kakvo uopštavanje bilo moguće, svi ovi matematički užasi dejstvovali su na istom načelu. Njihova delotvornost nije zavisila od nečeg tako prostodušnog kao što je brisanje memorije ili razbijanje šifre - baš naprotiv. Pristup im je bio znatno tananiji; ubedili bi svoju mašinu-domaćina da otpočne program koji se nije mogao okončati pre kraja Vaseljene, ili koji je - Mandelbrotova petlja predstavljala je najpogubniji primer - obuhvatao doslovno beskonačan niz koraka.

Trivijalan primer u ovom smislu predstavljalo bi izračunavanje broja pi, ili bilo kog drugog iracionalnog broja. Međutim, čak ni najgluplji elektro-optički kompjuter ne bi upao u tako jednostavnu stupicu: odavno je minulo vreme kada bi mehanički maloumnici pohabali svoje zupčanike, pretvorili ih u prah, upinjući se da nulom podele neki broj...

Izazov za demonske programere ogledao se u tome da uvere svoju žrtvu da postavljeni zadatak ima konačno rešenje do koga se može doći u konačnom vremenu. U tom nadmudrivanju između čoveka (najčešće muškarca; žene su bile retke - uprkos podvizima

takvih heroina kao što su Ada Lavlejs, admiral Grejs Hoper i doktor Suzan Kalvin) i mašina, mašine su gotovo bez izuzetka gubile.

Bilo je moguće - premda u nekim slučajevima teško, pa čak i opasno - uništiti uhvaćene krtice izdavanjem komande OBRIŠI/PREPIŠI, ali u njih su uloženi ogromno vreme i domišljatost, tako da ih je, ma koliko zloćudne, bilo prava šteta straćiti. A još važnije, možda ih je trebalo sačuvati radi izučavanja, na nekom bezbednom mestu, kao zalogu za vreme kada bi ih neki zao genije mogao ponovo izumeti i preustrojiti.

Rešenje je bilo očigledno. Digitalne demone trebalo je hermetički zatvoriti sa njihovim hemijskim i biološkim parnjacima u Trezor u Pikou, uz nadu da će to biti zauvek.

37. OPERACIJA 'DAMOKLE'

Pul nije imao mnogo veze sa timom što je sastavio oružje za koje su se svi nadali da nikada neće morati da bude upotrebljeno. Ova operacija - zloslutno, ali i prikladno nazvana DAMOKLE - bila je tako visoko specijalizovana, da on tu ništa nije mogao neposredno da doprinese, a po članovima ekipe koje je video došao je do zaključka da bi neki od njih sasvim mogli biti i vanzemaljci. I odista, jedan od ključnih ljudi nalazio se, kako izgleda, u azilu za umobolne - Pul je sa iznenađenjem ustanovio da takva mesta još postoje - a predsednica Okonor pominjala je povremeno da bi bar još dvojici tamo trebalo da bude mesto.

"Da li ste čuli za 'Projekat enigma'?" upita ona Pula, posle jednog naročito frustrirajućeg zasedanja.

Pošto je on odmahnuo glavom, Okonorova nastavi: "Iznenađena sam - to je bilo samo nekoliko decenija pre vašeg rođenja: naišla sam na tu stvar dok sam istraživala materijal za DAMOKLA. Vrlo sličan problem - u jednom od vaših ratova, okupila se grupa sjajnih matematičara, u velikoj tajnosti, da razbije neku neprijateljsku šifru... Uzgred budi rečeno, načinili su jedan od prvih pravih kompjutera kako bi to postigli.

Za taj poduhvat vezana je jedna zgodna anegdota - nadam se da je istinita - koja me podseća na naš mali tim. Jednoga dana, u inspekciju je došao predsednik vlade, da bi, pošto ju je obavio, rekao upravniku 'Enigme': 'Kada sam vam kazao da prevrnete svaki kamen kako biste našli ljude koji su vam potrebni, nisam očekivao da me shvatite baš toliko bukvalno.'

I za projekat DAMOKLE prevrnuto je svo pravo kamenje. Kako, međutim, niko nije znao da li im na raspolaganju stoje dani, sedmice ili godine, u početku je bilo teško stvoriti atmosferu hitnosti. Potreba za tajnovitošću takođe je zadavala poteškoće; budući da nije bilo svrhe podići uzbunu u celom Sunčevom sistemu, u projekat je bilo uključeno ne više od pedeset ljudi. Ali bili su to ljudi koji nešto znače - ljudi koji su pod sobom imali svu neophodnu silu i koji su jedini

raspolagali ovlašćenjem da otvore Trezor u Pikou, prvi put u poslednjih pet stotina godina.

Kada je Hal-čovek izvestio o tome da monolit sve učestalije prima poruke, bilo je očigledno da se nešto značajno sprema. Pul nije bio jedini kome je san teško dolazio na oči tih dana, uprkos programima protiv nesanice u moždanoj kapi. Pre no što bi konačno ipak usnuo, često bi se zapitao da li će se probuditi. Ali konačno su svi sastavni delovi oružja sklopljeni - nevidljivog, nedodirljivog oružja, kao i nezamislivog za gotovo sve ratnike iz prošlosti.

Ništa nije moglo da deluje bezopasnije i bezazlenije od savršeno standardne terabajtske memorijske pločice, kakva se koristila uz milione moždanih kapa svakoga dana. Ali okolnost da je bila zatvorena u masivan blok od kristalnog materijala, obavijen metalnim trakama, ukazivala je na to da je posredi nešto sasvim izuzetno.

Pul je to nevoljno primio; zapitao se da li se isto kao on sada osećao kurir koji je dobio užasan zadatak da odnese jezgro atomske bombe do vazduhoplovne baze na Pacifiku, odakle će je avion poneti put Hirošime. No, ako se svi strahovi pokažu opravdani, njegova odgovornost mogla je biti još veća.

A on nije mogao biti siguran ni u to da će makar prvi deo njegove misije biti uspešan. Kako nijedna veza nije mogla biti potpuno bezbedna, Hal-čovek još uopšte nije bio obavešten o projektu DAMOKLE; Pul će to učiniti po dolasku na Ganimed.

A onda će mu preostati samo da se nada da će Hal-čovek biti voljan da odigra ulogu trojanskog konja - i da, možda, i sam tom prilikom bude uništen.

38. PREVENTIVNI UDAR

Bilo je neobično naći se ponovo u hotelu 'Granimed' posle svih minulih godina - a još neobičnije stoga što je on izgledao u dlaku isti, uprkos svemu što se dogodilo. Poznata slika Dejvida Boumena i dalje je bila tu da ga pozdravi kada je ušao u apartman nazvan po njemu: a, kao što je i očekivao, Boumen/Hal-čovek takođe ga je čekao, delujući nešto malo nesuštastvenije od drevnog holograma.

No, pre no što su uopšte stigli da se pozdrave, treća strana se umešala; Pul bi u svim drugim prilikama to sa radošću prihvatio - osim u ovoj. Sobni videofon oglasio se trodelnim, uspinjućim tonom - baš kao što je to činio i prilikom njegove prve posete - i na ekranu se pojavio jedan stari prijatelj.

"Frenk!" uzviknu doktor Kan, "zašto mi nisi kazao da dolaziš? Kada se možemo sresti? Zašto si isključio video - neko je sa tobom u sobi? A i ko su bili svi oni tipovi zvaničnog izgleda koji su se spustili kada i ti...?"

"Molim te, Tede! Da, žao mi je - ali veruj mi, imam valjane razloge - objasniću ti kasnije. Tako je, neko je sa mnom ovde - javiću ti se čim budem mogao. Do viđenja!"

Pošto je sa zakašnjenjem dao nalog 'Ne ometaj', Pul reče izvinjavajućim tonom: "Oprosti zbog ovoga - znaš ko je to bio, razume se."

"Da - doktor Kan. Često je pokušavao da stupi u vezu sa mnom."

"Ali ti nikada nisi uzvratio. Smem li da upitam zašto?" Iako je bilo znatno važnijih stvari o kojima je trebalo povesti računa, Pul nije mogao odoleti da ne postavi ovo pitanje.

"Želeo sam da naš kanal bude jedini koji ću držati otvoren. Takođe, često sam bio odsutan. Ponekad godinama."

To je izgledalo iznenađujuće - premda ne bi trebalo da je tako. Pul je dobro znao da su izveštaji o Halu-čoveku stizali sa mnogo mesta, u mnogim vremenima. Pa ipak - 'odsutan godinama'? Mogao je za to vreme da poseti poprilično zvezdanih sistema - možda je na taj način doznao za novu iz Škorprije, udaljenu svega četrdeset

svetlosnih godina. Ali nikako nije mogao da stigne čak do Čvora; putovanje donde i natrag potrajalo bi devet stotina godina.

"Baš smo imali sreće što si bio ovde kada si nam bio potreban!"

Bilo je veoma neobično da Hal-čovjek okleva pre no što odgovori. Proteklo je znatno duže od neizbežne tri sekunde zbog udaljenosti pre no što je on lagano rekao: "Jesi li siguran da je posredi sreća?"

"Šta hoćeš time da kažeš?"

"Ne želim da pričam o tome, ali dva puta sam... spazio... sile... entitete... daleko moćnije od monolita, a verovatno i od njegovih tvoraca. Možda svi imamo znatno manje slobode nego što zamišljamo."

Bila je to uistinu jeziva pomisao; Pulu je bio potreban popriličan napor volje da je potisne u stranu i da se usredsredi na neposredan problem.

"Nadajmo se da imamo dovoljno slobodne volje da uradimo ono što je neophodno. Možda je ovo glupo pitanje, ali da li monolit zna za naš susret? Da li bi mogao postati - sumnjičav?"

"Nije on sposoban za takvo osećanje. Opremljen je mnogim mehanizmima koji ga štite od grešaka, od kojih ja neke razumem. Ali to je sve."

"Da li bi mogao da nas sada prisluškuje?"

"Ne verujem."

Voleo bih kada bih mogao da budem siguran da je posredi uistinu tako naivan i prostodušan supergenije, pomisli Pul dok je otključavao aktovku i vadio hermetički zatvorenu kutiju u kojoj se nalazila pločica. Pri ovoj niskoj gravitaciji, težina joj je bila gotovo zanemarljiva; bilo je nemoguće poverovati da se u njoj možda nalazi sudbina čovečanstva.

"Nikako nismo mogli da obezbedimo potpuno sigurnu vezu sa tobom, tako da nismo imali prilike da se upustimo u pojedinosti. Ova pločica sadrži programe za koje se nadamo da će osujetiti monolit u tome da izvrši bilo kakva naređenja koja bi mogla ugroziti čovečanstvo. Posredi su dvadeset najrazornijih virusa koji su ikada načinjeni, a većina uopšte nema 'protivotrov'; u nekoliko slučajeva se čak smatra da su oni nemogući. Svaki je tu u pet primeraka. Voleli bismo da ih uključiš ako - i kada - budeš smatrao da je to

neophodno. Dejve - Hale - niko još nije bio suočen sa takvom odgovornošću. Ali nemamo drugi izbor."

Ponovo je izgledalo da je do odgovora proteklo duže od tri sekunde koliko je trajalo dvosmerno putovanje talasa do Evrope.

"Ako to učinimo, sve monolitove funkcije mogu prestati. Tada je neizvesno šta će se sa nama dogoditi."

"Imali smo to u vidu, naravno. Do sada ste verovatno ovladali mnogim sposobnostima - od kojih su neke sigurno izvan naše moći poimanja. Takođe vam šaljem jednu petabajtnu memorijsku pločicu. Deset na petnaesti bajta više je nego dovoljno da se uskladište celokupna sećanja i iskustva mnogih života. To će vam pružiti jedan uzmak: ali podozrevam da imate i druge."

"Tačno. Odlučićemo za koji ćemo se opredeliti u datom trenutku."

Pulu laknu - bar u onoj meri u kojoj je to bilo moguće pod ovim okolnostima. Hal-čovek je bio spreman na saradnju; i dalje ga je dovoljno spona vezivalo sa vlastitim korenima.

"Sada ti moramo dostaviti ovu pločicu - fizički. Sadržaj joj je odveć opasan da bismo smeli da ga uputimo optičkim ili radio-kanalima. Znam da raspolažeš sposobnošću upravljanja materijom na daljinu: zar nisi svojevremeno izazvao detonaciju jedne orbitalne bombe? Možeš li da je prebaciš na Evropu? Mi bismo takođe mogli da ti je dostavimo automatskim kurirom, na bilo koju tačku koju odabereš."

"To bi bilo najbolje: preuzeću je u Cijenvilu. Evo koordinata..."

***

Pul je još sedeo skljkovan u fotelji, kada se na monitoru 'Boumenovog apartmana' pojavio šef delegacije koja ga je dopratila sa Zemlje. Da li je pukovnik Džons stvarno bio pukovnik - i da li se uistinu zvao Džons - to su bile beznačajne tajne u čije rešavanje Pul nije imao nameru da se upušta; bilo je dovoljno to da je posredi izvrstan organizator i da je do sada sprovodio u delo operaciju DAMOKLE tiho i efikasno.

"Stvar je poslata, Frenk. Spustiće se za jedan sat i deset minuta. Pretpostavljam da je Hal-čovek može preuzeti odande, ali

nije mi jasno kako će, zapravo, baratati - je li to prava reč? - tim pločicama."

"I sam sam se to pitao, sve dok mi neko iz Odbora za Evropu nije objasnio. Postoji jedna dobro poznata - premda ne i meni! - teorema koja kaže da svaki kompjuter može da emulira bilo koji drugi kompjuter. Uveren sam stoga da Hal-čovek odlično zna šta radi. U protivnom, ne bi nikada pristao."

"Nadam se da si u pravu", odvrati pukovnik. "Ako nisi - e, onda ne znam koja nam alternativa preostaje."

Usledila je smrknuta pauza, sve dok Pul nije rešio da malo ublaži napetost.

"Uzgred, jesi li čuo ovdašnje glasine vezane za našu posetu?"

"Na koje misliš?"

"Da smo mi, zapravo, posebna komisija upućena da istraži prestupe i podmićivanja u ovom sirovom graničarskom mestu. Kako izgleda, gradonačelnik i šerif napunili su gaće."

"Koliko im samo zavidim", odvrati 'pukovnik Džons'. "Ponekad baš predstavlja olakšanje kad imaš da brineš o nečem beznačajnom."

39. UBISTVO BOGA

Kao i sve stanovnike Anubisa (k njih je sada bilo 56.521), doktora Teodora Kana takođe je ubrzo posle lokalne ponoći probudio zvuk koji je označavao opštu uzbunu. Njegova prva reakcija bila je: 'Za ime Deusa, zar opet ledotres?'

Pohitao je ka prozoru, uzviknuvši tako glasno "Otvori!" da ga soba nije razumela, pa je morao da ponovi nalog normalnim glasom. Sjaj Lucifera trebalo je da se slije unutra, iscrtavajući šare na podu, koje su tako očaravale posetioce sa Zemlje, zato što se ne bi pomerile ni za delić milimetra, ma koliko dugo oni čekali na to...

Ali nepromenljivog snopa svetlosti više nije bilo. Upiljivši se u krajnjoj neverici kroz ogroman, providni mehur Anubisove kupole, ugledao je nebo za koje Ganimed nije znao već hiljadu godina. Njime su ponovo blistale zvezde; Lucifera više nije bilo.

A onda, dok je istraživao zaboravljena sazvežđa, Kan je spazio nešto još užasnije. Na mestu gde je trebalo da bude Lucifer sada se nalazio jedan majušni disk potpunog crnila, zaklanjajući neznane zvezde.

Postojalo je samo jedno moguće objašnjenje, pomisli Kan otupelo. Lucifera je progutala neka crna rupa. A možda smo mi sledeći na redu.

Sa balkona hotela 'Granimed', Pul je posmatrao isti prizor, ali uz složenija osećanja. Još pre no što se razlegla opšta uzbuna, probudio ga je njegov komsek sa porukom od Hala-čoveka.

'Počinje. Zarazili smo monolit. Ali i u naše vodove dospeo je jedan virus - ili više njih. Ne znamo da li ćemo moći da upotrebimo memorijsku pločicu koju si nam dao. Ako uspemo u tome, srešćemo se u Cijenvilu.'

A onda su usledile iznenađujuće i neobično dirljive reči čiji će tačan emocionalni naboj predstavljati predmet rasprava tokom mnogo potonjih pokolenja: "Ako ne budemo uspeli da se prebacimo, ne zaboravite nas."

Iz sobe iza sebe, Pul začu glas gradonačelnika, koji se silno trudio da ospokoji sada već uveliko rasanjene žitelje Anubisa. Iako je

počeo frazom koja je predstavljala najgrozniju od svih zvaničnih izjava - 'Nema razloga za paniku' - ipak je uspeo da nađe prave umirujuće reči.

"Ne znamo šta se događa - ali Lucifer i dalje normalno sija! Ponavljam - Lucifer još sija! Upravo smo dobili izveštaj sa međeorbitnog šatla 'Alkion', koji je krenuo za Kalisto pre jedan sat. Evo šta oni vide..."

Pul pohita sa balkona natrag u sobu baš na vreme da ugleda kako Lucifer ospokojavajuće blista na monitoru.

"Stvar je u sledećem", nastavi gradonačelnik bez daha. "Nešto je izazvalo privremeno pomračenje - zumiraćemo da bolje osmotrimo... Molim opservatoriju na Kalistu..."

Kako zna da je 'privremeno'? - zapita se Pul, čekajući da se na ekranu pojavi nova slika.

Lucifera nestade, a umesto njega pojavi se zvezdano polje. U isto vreme, glas gradonačelnika utihnu, da bi ga zamenio jedan drugi.

"...dvometarski teleskop, ali poslužiće bilo koji drugi instrument. Posredi je disk od savršeno crnog materijala, prečnika nešto većeg od deset hiljada kilometara, toliko tanak da izgleda kao da uopšte nema debljinu. A postavljen je tako - očigledno hotimice - da onemoguću priličnu svetlost na Ganimed.

Zumiraćemo da bismo videli ima li bilo kakvih pojedinosti, premda veoma sumnjam u to..."

Iz perspektive Kalista, zaklanjajući disk izgledao je smanjen u oval, dvostruko duži nego što je širok. Stao je da se širi pre no što je potpuno ispunio ekran; posle toga, nije se moglo više odrediti da li se slika i dalje zumira, budući da nije prikazivala nikakvo ustrojstvo.

"Kao što sam i pomislio - nema ničeg što bi se videlo. Prebacimo se na rub stvari..."

Ponovo nije postojao osećaj kretanja, sve dok se iznenada nije pojavilo zvezdano polje, oštro omeđeno zakrivljenom ivicom diska razmera jednog sveta. Utisak je bio potpuno isti kao da gledaju povrhu obzorja neke bezvazdušne, savršeno glatke planete.

No, ipak nije bila savršeno glatka...

"Zanimljivo", primeti astronom koji je do sada delovao prilično staloženo, kao da je posredi neka svakodnevna pojava. "Ivica

izgleda nazubljena - ali na veoma pravilan način - slično oštrici testere..."

"Cirkularne testere", promrmlja Pul sebi u bradu. Da li će nas preseći na pola? Ma, hajde, ne budi smešan...

"Ovo je najveće približenje koje možemo postići pre no što difrakcija izobliči sliku - obradićemo je kasnije i dobiti mnogo jasnije pojedinosti."

Uvećanje je sada bilo toliko veliko, da je nestao svaki trag kružnosti diska. Preko monitora se pružala jedna crna traka, nazubljena duž ivica tako istovetnim trouglovima da Pul nikako nije uspeo da se oslobodi zloslutnog poređenja sa testerom. No, nešto je drugo počelo da mu se pomalja u dubinama uma...

Kao i svi ostali na Ganimedu, posmatrao je kako beskrajno udaljenije zvezde uplovljavaju u ove geometrijski savršene doline i isplovljavaju iz njih. Vrlo verovatno, mnogi drugi su došli do istog zaključka još pre njega.

Ako pokušate da napravite disk od pravougaonih blokova - bile njihove proporcije 1:4:9 ili neke druge - on nikako ne može biti glatkih ivica. Razume se, možete da pravite sve savršeni krug ako to želite, koristeći sve manje i manje blokove. Ali zašto se upuštati u to, ako samo želite da naćinite dovoljno veliki zaklon koji bi pomraćio jedno sunce?

Gradonaćelnik je bio u pravu; pomraćenje je uistinu bilo privremeno. Ali njegov kraj predstavljao je sušću suprotnost pomraćenju Sunca.

Svetlost se najpre probila kroz samo središte, a ne u uobićajenoj ogrlici Bejljevih bisera duž ruba. Krzave linije stale su da zraće iz jedne zaslepljujuće rupice - a sada, pri najjaćem uvećanju, konaćno se pokazalo ustrojstvo diska. Bio je sazdan od miliona istovetnih pravougaonika, verovatno iste velićine kao i Veliki zid sa Evrope. Poćeli su da se razdvajaju - kao da je neko preduzeo rastavljanje kakve dćinovske slagalice.

Većita, ali sada nakratko prekinuta dnevna svetlost lagano se vraćala na Ganimed, kako se disk raspadao, a zraci Lucifera proćirali kroz sve šire procepe. Sami sastavni delovi su isparavali, kao da im je bila potrebna snaga koju su sticali mećusobnim dodirom da bi opstali u stvarnosti.

Iako se brižnim posmatračima u Anubisu činilo da su protekli sati, ceo događaj potrajao je manje od petnaest minuta. Tek pošto se sasvim okončao, gledaoci su se setili da obrate pažnju na Evropu.

Velikog zida je nestalo: a protekao je skoro pun sat pre no što su stigle vesti sa Zemlje, Marsa i Meseca da je, naizgled, samo Sunce zatreptalo nekoliko sekundi, pre no što se vratilo normalnom režimu sijanja.

Bio je to pomno odabran niz pomračenja, očigledno usmeren na čovečanstvo. Nigde drugde u Sunčevom sistemu ništa ne bi bilo primećeno.

U sveopštem uzbuđenju, proteklo je još malo vremena pre no što je svet shvatio da su i MNT-0 i MNT-1 iščezli, ostavivši za sobom, u Tihou i Africi, jedino otiske stare četiri miliona godina.

Bilo je to prvi put da su se Evropljani sreli sa ljudima, ali velika stvorenja koja su se kretala među njima tako munjevitom brzinom nisu ih ni uznemirila ni iznenadila. Razume se, nije bilo odveć lako protumačiti emotivno stanje nečega što je nalikovalo na žbunić bez lišća, nemajući uz to nikakve očigledne organe čula ili sredstva za opštenje. Ali da su ih uplašili spuštanje 'Alkiona' i izlazak njegovih putnika, svakako bi ostali skriveni u svojim igloima.

Kada je Frenk Pul, osećajući se pomalo nelagodno u zaštitnom odelu i sa poklonom od blistave bakarne žice, stupio u neuredno predgrađe Cijenvila, zapitao se šta Evropljani misle o skorašnjim događajima. Oni nisu iskusili pomračenje Lucifera, ali nestanak Velikog zida morao je predstavljati šok. Uzdizao se tu od pamtiveka, kao štit, ali i nesumnjivo nešto znatno više; a onda je, namah, iščezao, kao da ga nikada nije bilo...

Petabajtna pločica ih je čekala, zajedno sa grupom Evropljana koji su bili okupljeni oko nje; domoroci su ispoljavali prvi znak radoznalosti koji je Pul ikada uočio. Zapitao se da li im je Hal-čovek kazao na neki način da pripaze na ovaj dar iz svemira, dok on ne dođe po njega.

I ne vrati ga natrag, na jedino mesto gde je bezbedno mogao biti uskladišten, jer se u njemu sada nalazio ne samo jedan usnuli prijatelj nego i užasi koje bi neko buduće doba možda moglo da odagna.

40. PONOĆ: PIKO

Bilo bi teško, pomisli Pul, zamisliti spokojniji prizor - naročito posle trauma iz proteklih sedmica. Iskošeni zraci obližnje pune Zemlje otkrivali su sve tanane pojedinosti bezvodnog Mora Kiša - ne potirući ih, kao što bi to činila ognjena pomama Sunca.

Mali konvoj lunohoda obrazovao je polukrug na stotinu metara od neupadljivog otvora u podnožju Pikoa, koji je predstavljao ulaz u Trezor. Iz ovog ugla, Pul se mogao uveriti da izgled planine ne odgovara baš imenu koje su joj dali rani astronomi, zavedeni njenom šiljatom senkom. Više je ličila na zaobljeno brdo nego na vrlet sa oštrim vrhom, tako da je on sasvim mogao poverovati da je jedna od lokalnih rasonoda vožnja biciklom do vrha. Sve do sada, nijedan od tih rekreativaca nije ništa naslutio o tajnama koje mu počivaju skrivene pod točkovima. Pul se nadao da ih ovo opako saznanje neće ubuduće odvrćati od zdravog vežbanja ovim predelima.

Pre jedan sat, uz izmešana osećanja tuge i likovanja, predao je pločicu koju je doneo - nikada je ne gubeći iz vida - sa Ganimeda pravo na Mesec.

"Zbogom, stari prijatelji", promrmljao je on. "Dobro ste postupili. Možda će vas neka buduća pokolenja probuditi. Ali, uzevši sve u obzir - nadam se da radije neće."

Mogao je da zamisli, odveć jasno, jedan očajnički razlog zbog koga bi znanje Hala-čoveka bilo ponovo potrebno. Neka poruka već je uveliko bila na putu do onog neznanog kontrolnog središta, sa vestima da njihov sluga na Evropi više ne postoji. Uz razložnu sreću, proteći će devet stotina pedeset godina, okruglo uzev, pre no što se može očekivati neki odgovor.

Pul je često u prošlosti proklinjao Ajnštajna; sada ga je blagoslovio. Čak ni moći koje su stajale iza monolita, sada je izgledalo izvesno, nisu mogle da šire svoj uticaj brže od kretanja svetlosti. Ljudska rasa će, dakle, imati skoro jedan milenijum da se pripremi za naredni susret - ako do njega uopšte dođe. Možda će tada biti bolje pripremljena.

Nešto se pomaljalo iz tunela - poluhumanoidni robot na tračnicama, koji je odneo pločicu u Trezor. Bilo je gotovo komično videti jednu mašinu odevenu u svojevrsno izolaciono odelo koje se

koristilo kao zaštita od pogubnih klica - i to ovde, na bezvazdušnom Mesecu! Ali niko nije želeo da se izlaže opasnosti, ma koliko izgledi za to bili mali. Uostalom, ovaj robot kretao se među onim pomno ograđenim noćnim morama, a iako je, prema njegovim videokamerama, sve izgledalo savršeno u redu, uvek je postojala mogućnost da je neka bočica procurila ili da je zaptivka na nekom kanistru popustila. Mesec se odlikovao veoma postojanom sredinom, ali tokom stoleća na njemu se zbililo mnogo potresa i meteorskih udara.

Robot se zaustavio na pedeset metara od ulaza u tunel. Lagano, masivni poklopac koji ga je zatvarao stao je da se vraća na mesto, vrteći se na navojima poput kakvog džinovskog zavrtnja koji se zašrafljuje u planinu.

"Svi koji ne nose zatamnjene naočari umoljavaju se da zažmure ili odvrte pogled od robota!" reče jedan žurni glas preko radija lunohoda. Pul se okrenu na sedištu, baš na vreme da spazi snažan odblesak na krovu vozila. Kada je ponovo pogledao prema Pikou, sve što je preostalo od robota bila je gomila jarke šljake; čak i nekome ko je glavninu života proveo okružen vakuumom izgledalo je sasvim pogrešno što se sa nje ne dižu, lagano i zavojito, pramenovi dima.

"Sterilizacija okončana", oglasila se kontrolor misije. "Hvala svima. A sada sledi povratak u Platon."

Kakva ironija - ljudsku rasu je izbavilo umešno korišćenje vlastitih sumanutosti! Kakva se moralna pouka, zapita se Pul, uopšte mogla izvući iz toga?

Osvrnuo se prema predivnoj plavoj Zemlji, ušuškanoj ispod krzavog pokrova oblaka, koji ju je štitiio od studeni svemira. Tamo, kroz nekoliko sedmica, nadao se da će držati u naručju svog prvog unuka.

Ma kakve božanske sile i moći vrebale među zvezdama, podseti se Pul, postoje samo dve stvari koje su važne običnim ljudskim bićima: Ljubav i Smrt.

Njegovo telo još nije dostiglo starost od stotinu godina: i dalje je imao vremena u izobilju i za jedno i za drugo.

EPILOG

"Njihova mala Vaseljena veoma je mlada, a njen bog još je dete. Ali prerano je da bi se o njima doneo sud; kada se budemo vratili u Poslednjim Danima, razmotrićemo šta treba da bude sačuvano."

IZVORI

POGLAVLJE 1: KOMETNI KAUBOJ

Opis lovišta kapetana Čendlera, otkrivenog tek 1992, možete naći u članku 'Kujperov pojas' koji su napisali Jane V. Luu i David C. Jewitt ('Scientific American', maj 1966).

POGLAVLJE 4: SOBA S POGLEDOM

Zamisao o 'prstenu oko sveta' na geostacionarnoj orbiti (GEO), povezanim sa Zemljom tornjevima na polutaru, može izgledati krajnje fantastična, ali ipak ima čvrsto naučno uporište. Posredi je očito proširenje 'svemirskog lifta' što ga je izumeo petrogradski inženjer Jurij Arcutanov, sa kojim sam imao zadovoljstvo da se upoznam 1982, u vreme kada se njegov grad drugačije zvao.

Jurij je istakao da je teorijski moguće postaviti kabl između Zemlje i nekog satelita koji počiva povrh iste tačke na polutaru - što se i događa kada se nađe na GEO, staništu većine današnjih telekomunikacionih satelita. Na toj osnovi, mogao bi se uspostaviti svemirski lift (ili, kako ga je Jurij slikovito nazvao, 'kosmička uspinjača'), kojim bi bilo moguće podizati teret na GEO uz pomoć samo električne energije. Raketni pogon bio bi neophodan jedino za ostatak putovanja.

Pored toga što bi se na ovaj način izbegle opasnosti, buka i ekološko zagađenje vezani za korišćenje raketa, svemirski lift doveo bi do ogromnih smanjenja troškova svih pohoda u kosmos. Električna energija je jeftina, odnosno cena podizanja jedne osobe na orbitu iznosila bi samo stotinak dolara. A dvosmerno putovanje stajalo bi svega desetak dolara, budući da bi glavina utrošene energije bila povraćena prilikom vožnje nadole! (Razume se, posluženje i gledanje filmova povećali bi cenu karte. Ipak, kako vam zvuči da stignete na GEO i vratite se natrag za samo hiljadu dolara?) Teorija je besprekorna: ali postoji li materijal sa takvom vučnom čvrstoćom da se protegne sve do polutara sa visine od 36.000 kilometara? U vreme kada je Jurij objavio svoj rad, samo je jedna supstanca posedovala ova izuzetna svojstva: kristalizovani ugljenik, poznatiji kao dijamant. Nažalost, neophodne megatone nije lako naći na otvorenom tržištu, premda sam u romanu '2061: Treća odiseja' naveo razloge za očekivanje da ova građa postoji u jezgru Jupitera.

U romanu 'Rajski vodoskoci' pomenuo sam jedan pristupačniji izvor - orbitirajuće fabrike u kojima bi se dijamanti mogli proizvoditi u uslovima bestežinskog stanja.

Prvi mali korak u pravcu svemirskog lifta preduzet je avgusta 1992. na šatlu 'Atlantis', kada je pokušao opit sa spuštanjem - i vraćanjem - tereta na kablom dugačkom dvadeset jedan kilometar. Nažalost, mehanizam za odmotavanje zaglavio se posle samo nekoliko stotina metara.

Bio sam veoma polaskan kada je posada 'Atlantisa' pokazala primerak 'Rajskih vodoskoka' tokom orbitalne konferencije za štampu, a stručnjak misije, Jeffrey Hoffman, poslao mi je potpisani primerak po povratku na Zemlju.

Drugi opit sa kablom, izveden februara 1996, bio je nešto uspešniji: teret se spustio do kraja, ali prilikom povratka došlo je do oštećenja kabla usled kratkog spoja izazvanog neispravnom izolacijom. (Možda je ovo ipak bio srećan, a ne nesrećan slučaj: neodoljivo sam se setio nekih savremenika Bena Franklina koji su poginuli prilikom pokušaja da ponove njegov čuven - i rizičan - ogled sa puštanjem zmaja prilikom olujne nepogode.) Izuzmu li se moguće opasnosti, spuštanje i podizanje tereta sa šatla prilično nalikuju na pecanje na muve: uopšte nije lako kao što bi to moglo da izgleda. Ali konačno će biti načinjen završni 'ogroman korak' - sve do polutara.

U međuvremenu, otkriće trećeg oblika ugljenika, bakminsterfulerina (C60), doprinelo je da zamisao o svemirskom liftu postane znatno verovatnija. Godine 1990, jedna grupa hemičara sa univerziteta Rice, u Hjustonu, proizvela je jedan cevasti oblik materijala C60 - koji ima znatno veću vučnu čvrstoću od dijamanta. Predvodnik grupe, doktor Smalley, otišao je čak toliko daleko da je ustvrdio kako je posredi najjači materijal koji uopšte može postojati - dodavši da bi on trebalo da omogući podizanje svemirskog lifta. (Poslednja vest: sa radošću sam doznao da je doktor Smalley podelio Nobelovu nagradu za hemiju za ovaj rad.) A sada jedna uistinu neverovatna podudarnost - tako tajnovita da me navodi na pitanje: ko ovde vuče konce, zapravo?

Buckminster Fuller umro je 1983, tako da nije doživeo otkriće 'bakilopti' i 'bakicevi' koje su mu donele znatno veću posthumnu slavu. Na jednom od njegovih poslednjih putovanja oko sveta (a bilo

ih je mnogo), imao sam zadovoljstvo da obletim Sri Lanku sa njim i njegovom suprugom Anne, i da im pokažem neka mesta koja se pominju u 'Rajskim vodoskocima'. Ubrzo potom, snimio sam jedan odlomak iz ovog romana na LP ploči (da li ih se još sećate?) - 'Caedmon TC 1606' - a Bucky se ljubazno odazvao molbi da napiše prigodan komentar za omot. Tekst se završio iznenađujućim otkrovenjem koje je možda nadahnulo moja potonja razmišljanja o 'Zvezdanom gradu': "Godine 1951. načinio sam projekat slobodno lebdećeg prstena-mosta koji treba podići na povećoj udaljenosti oko Zemljinog polutara. Unutar ovog 'oreolskog' prstena, Zemlja bi nastavila da se okreće, dok bi se kružni most vrteo za svoj račun. Predvideo sam da se saobraćaj sa Zemlje okomito uspinje do mosta, tu okreće zajedno sa prstenom, a potom spušta na željena mesta na planeti."

Uopšte ne sumnjam u to da će biti moguće podići 'Zvezdani grad', ako se ljudska rasa bude odlučila na takvo ulaganje (sasvim beznačajno, imajući u vidu neke procene ekonomskog rasta). Pored toga što bi time nastali novi stilovi života, kao i što bi se poseticioma sa svetova niske gravitacije kakvi su Mars i Mesec omogućio lakši pristup matičnoj planeti, na ovaj način ukinulo bi se svako korišćenje raketa na površini Zemlje, koje bi se premestile u duboki svemir, gde i pripadaju. (Nadam se, doduše, da bi se od ovoga povremeno odstupalo, prilikom godišnjica vezanih za Cape Kennedy, kako bi se oživela uzbuđenja vezana za pionirske dane.) Gotovo je izvesno da će glavina 'Zvezdanog grada' predstavljati samo prazne skele, dok će tek jedan majušni deo biti zauzet i korišćen u naučne ili tehnološke svrhe. Uostalom, svaki toranj odgovaraće neboderu od deset miliona spratova - a obim prstena oko geostacionarne orbite bio bi duži od polovine udaljenosti do Meseca! Mnogostruko uvećana populacija ljudske rase mogla bi se smestiti u takvu zapreminu, ako bi bila sasvim zatvorena. (To bi stvorilo neke zanimljive logističke probleme, koje sa zadovoljstvom prepuštam 'studentima za vežbanje'.) Ako želite da se uputite u povest zamisli o 'stabljici pasulja' (kao i u mnoge druge, još fantastičnije ideje kao što su antigravitacija i iskrivljavanje prostora) vidite knjigu 'Indistinguishable from Magic' Roberta L. Forwarda (Bear, 1995).

POGLAVLJE 5: OBRAZOVANJE

Uistinu sam se zapanjio kada sam pročitao u lokalnim novinama od 19. jula 1996. da doktor Chris Winter, predvodnik ekipe za 'veštački život' pri 'British Telecomu', smatra da se uređaj za skladištenje informacija koji sam opisao u ovom poglavlju može načiniti za trideset godina! (U mom romanu 'Grad i zvezde', iz 1956, predviđa se da će se on ostvariti tek kroz više od milijardu godina... što očigledno predstavlja težak poraz mašte.) Doktor Winter misli da bi nam to omogućilo da 'ponovo sazdamo neku osobu u fizičkom, emotivnom i duhovnom pogledu' i procenjuje da bi neophodna memorija iznosila oko deset terabajta (10^{13} bajta), dva reda veličine manje od petabajta (10^{15} bajta), koliko sam ja predvideo.

Žao mi je što se nisam setio da ovu napravu nazovem po doktoru Winteru; ona će, naime, nadahnuti žustre rasprave u eklezijastičkim krugovima: 'hvatač duše'... O njenoj primeni u međuzvezdanim putovanjima videti belešku uz deveto poglavlje.

Verovao sam da sam ja izmislio prenos informacija 'dlan o dlan', opisan u trećem poglavlju, tako da me je oblio hladan znoj kada sam ustanovio da Nicholas ('Being Digital') Negroponte i njegova 'Media Lab' sa MIT-a rade na toj zamisli već godinama...

POGLAVLJE 7: PODNOŠENJE IZVEŠTAJA

Ako ikada bude moguće ovladati nepojamnom energijom 'polja nulte tačke' (koja se još naziva 'kvantna fluktuacija' ili 'vakuumska energija'), uticaj koji će to izvršiti na našu civilizaciju biće nemerljiv. Svi sadašnji izvori energije - nafta, ugalj, jezgro atoma, voda, sunce - postaće zastareli, a ujedno će nestati i mnogi naši strahovi vezani za ekološko zagađenje. Umesto svih njih, postojaće samo jedna velika briga - toplotno zagađenje. Sva energija na kraju završava kao toplotna, a ako svakom bude stajalo na raspolaganju po nekoliko miliona kilovata, ova planeta uskoro će se naći na putu Venere - na njoj će temperatura u hladu dostizati više stotina stepeni.

Postoji, međutim, i vedra strana stvari: možda će to biti jedini način da se osujeti sledeće ledeno doba, koje bi inače bilo neizbežno. ('Civilizacija je međuigra između ledenih doba' - Will Durant, 'The Story of Civilization'.) Upravo dok ovo pišem, mnogi vodeći inženjeri, u laboratorijama širom sveta, tvrde da su na putu da ovladaju ovim novim izvorom energije. Pravu predstavu o njenim razmerama dočaraće vam jedna znamenita izjava fizičara Richarda

Feynmana: 'Količina ravna po zapremini jednoj šoljici za kafu ove energije dovoljna je da dovede do toga da proključaju svi okeani sveta.'

Ovo je svakako stvar nad kojom se treba zamisliti. U poređenju sa ovom energijom, nuklearna deluje slabašno poput vlažnog palidrvca.

Koliko li samo supernova, pitam se, predstavlja, zapravo, industrijske nesrećne slučajeve?

POGLAVLJE 9: NEBESKA ZEMLJA

Jedan od glavnih problema vezanih za kretanje 'Zvezdanim gradom' odnosi se na udaljenosti koje su tu na snazi: ako biste poželeli da posetite nekog prijatelja u susednom Tornju (a telekomunikacije nikada neće moći da zamene neposredan kontakt, bez obzira na razvoj stvari oko virtuelne stvarnosti), to bi moglo da bude ravno putovanju do Meseca. Čak i uz najbrže liftove, prevoz bi mogao potrajati danima, a ne satima, osim ako se ne bi pribeglo ubrzanjima sasvim neprihvatljivim ljudima koji su se prilagodili životu pri niskoj sili teže.

Na zamisao o 'bezinercionom pogonu' - odnosno, o takvom pogonskom sistemu koji deluje na sve atome tela, tako da ne dolazi do naprezanja prilikom ubrzanja - po svoj prilici je prvi došao majstor 'spejs-opere' E. E. Smith tokom tridesetih godina. Stvar nije tako neverovatna kao što možda izgleda - zato što gravitaciono polje deluje upravo na isti način.

Ako počnete slobodno da padate u blizini Zemlje (uz zanemarenje dejstva otpora vazduha), brzina će vam se povećavati za deset metara u sekundi, svake sekunde. Pa ipak, vi ćete se osećati bez težine - neće postojati osećaj ubrzanja, iako vam brzina raste za kilometar u sekundi, svakih minut i po!

A to bi i dalje važno ako biste padali u Jupiterovom gravitacionom polju (samo nešto malo više od dva i po puta snažnijem od Zemljinog), pa čak i u nesravnjivo jačem polju nekog belog patuljka ili neutronske zvezde (milionima ili milijardama puta snažnijem). Ne biste ništa osetili, čak i ako biste se za samo nekoliko minuta iz stanja mirovanja približili brzini svetlosti. Ukoliko biste, međutim, bili toliko nerazumni da se približite na razdaljinu od svega nekoliko poluprečnika od tela koje vas privlači, njegovo polje više ne

bi delovalo jednoobrazno duž vašeg tela, što bi za posledicu imalo to da vas plimske sile raskomadaju. Ako želite da doznate nešto više pojedinosti o ovom predmetu, upućujem vas na moju slabašnu, ali tačno naslovljenu kratku priču 'Neutronska zvezda' (u zbirci 'Vetar sa Sunca').

'Inercioni pogon' koji bi delovao sasvim kao kontrolisano gravitaciono polje sve doskora nije ozbiljno pretresan nigde izvan stranica naučne fantastike. Ali 1994, trojica američkih fizičara učinili su upravo to: razradili su neke zamisli velikog ruskog fizičara Andreja Saharova.

Tekst pod naslovom 'Inercija kao polje nulte tačke Lorentzove sile' iz pera B. Haischa, A. Rueda i H. E. Puthofa ('Phys Review' A, februar 1994) jednoga dana biće smatran za beočug, a ja sam ga već promovisao u to za potrebe moje proze. Tu se razmatra jedan tako temeljni problem da se on obično uzimao zdravo za gotovo, uz sleganje ramenima koje je bolje od bilo kakvih reči govorilo: 'Vaseljena je naprosto tako sazdana.'

Pitanje koje su Haisch, Rueda u Puthof postavili glasi: 'Šta je to što nekom telu daje masu (ili inerciju) tako da mu je neophodan napor da bi započelo kretanje, kao i isti toliko napor da se vrati u prvobitno stanje?'

Njihov provizorni odgovor temelji se na zapanjujućoj i - izvan fizičarskih kula od slonovače - malo poznatoj činjenici da je takozvani 'prazan' prostor zapravo kotao uzavrelih energija: polje nulte tačke (videti gore). Haisch, Rueda u Puthof smatraju da su i inercija i gravitacija elektromagnetne pojave koje nastaju kao plod međudejstva sa tim poljem.

Preduzeti su nebrojeni pokušaji, još od Faradayevog vremena, da se dovedu u vezu gravitacija i magnetizam, a iako su mnogi među onima koji su vršili opite izvestili o uspehu, ništa od svega toga nije bilo potvrđeno. Ako bi se, međutim, dokazala teorija Haischa, Rueda u Puthofa, to bi otvorilo perspektivu - premda daleku - antigravitacije, 'svemirskog pogona', kao i još fantastične mogućnosti kontrolisanja inercije. Ovo bi moglo da dovede do nekih veoma zanimljivih situacija: ako biste nekoga samo malčice pogurnuli, on bi smesta nestao brzinom od više hiljada kilometara na sat, sve dok se ne bi odbio od naspramnog kraja sobe delić milisekunde kasnije.

Dobra strana cele stvari jeste to da bi saobraćajne nesreće postale doslovno nemoguće; automobili - i putnici - mogli bi da se bezbedno sudaraju pri bilo kojoj brzini. (A čini vam se da je već današnji način života odveć mahnit?) 'Bestežinsko stanje' koje sada uzimamo zdravo za gotovo u misijama u svemir - i u kome će milioni turista uživati u narednom stoleću - delovalo bi kao čarolija našim dedovima. Ali ukidanje - ili bar ublaženje - inercije sasvim je nešto drugo i može se pokazati da je potpuno nemoguće. *Septembra 1996, naučnici u Finskoj objavili su da su zabeležili malo (manje od jedan odsto) smanjenje gravitacije oko jednog superprovodnog diska koji se okretao. Ako bi se nalaz potvrdio (a, kako izgleda, raniji opiti vršeni u minhenskom institutu 'Max Planck' imali su sličan ishod), to bi mogao da bude dugo očekivani proboj. Iščekujem dalje vesti uz zanimanje i skeptičnost.* No, posredi je veoma privlačna pomisao, budući da bi ona mogla da pruži ekvivalent 'teleportacije': mogli biste da stignete bilo kuda (bar na Zemlji) skoro trenutno. Iskreno govoreći, ne znam kako bi 'Zvezdani grad' mogao da opstane bez toga...

Jedna od pretpostavki koje sam se držao u ovom romanu jeste da je Einstein u pravu i da nikakav signal - ili telo - ne mogu da se kreću brže od svetlosti. No, nedavno se pojavilo nekoliko visoko matematičkih radova u kojima se nagoveštava da, kao što su to nebrojeni pisci naučne fantastike još odavno znali, galaktičke autostopere možda neće moriti ovo dosadno ograničenje.

Lično se nadam da su ta predviđanja ispravna - ali postoji ipak jedna temeljna primedba. Ako je moguće putovanje brže od svetlosti, gde su onda svi ti silni autostoperi - ili bar imućni turisti?

Jedan odgovor glasi da razumni vanzemaljci neće nikada napraviti međuzvezdana plovila iz istog onog razloga iz koga ni mi nismo napravili vazduhoplove na ugalj: postoje mnogo bolji načini da se obavi taj posao.

U radu pod naslovom 'Mašinska inteligencija, cena međuzvezdanog putovanja i Fermijev paradoks' Louisa K. Scheffera ('Quarterly Journal of the Royal Astronomical Society', Vol. 35, No. 2, jun 1994: pp. 157-175) govori se o tome kako je iznenađujuće mali broj 'bita' neophodan da bi se opisalo jedno ljudsko biće, odnosno da bi se uskladištile sve informacije koje se uopšte mogu sakupiti u

jednom životnom veku. U ovom tekstu (svakako najnesputanijem što je ikada objavljen u inače veoma trezvenom 'QJRAS'-u!) procenjuje se da se ukupno mentalno stanje jednog stogodišnjaka sa savršenim pamćenjem može obuhvatiti količinom od 10^{15} bita (jedan petabit). Svako savremeno optičko vlakno može da prebaci tu količinu informacija za samo nekoliko minuta.

Moja pretpostavka da trenutni prenosnik iz 'Zvezdanih staza' još neće postojati 3001. može da se pokaže smešno kratkovida kroz samo jedno stoleće, a objašnjenje za trenutno odsustvo međuzvezdanih turista jeste naprosto okolnost da na Zemlji još nije postavljena prijemna oprema. Možda se već sporovozno kreće ka nama...

POGLAVLJE 15: PROLAZAK PORED VENERE

Posebno mi je zadovoljstvo što sam u prilici da ovim odam priznanje posadi 'Apola 15'. Po povratku sa Meseca poslali su mi predivnu reljefnu kartu mesta na koje se spustio lunarni modul 'Soko'. Ta mapa sada zauzima istaknuto mesto u mojoj radnoj sobi. Na njoj su prikazane maršrute kretanja lunarnog rovera tokom tri ekskurzije, a prilikom jedne od njih išlo se rubom kratera Svetlost zemaljska. Uz kartu ide sledeći tekst: 'Arthuru Clarkeu od posade "Apola 15", uz neizmernu zahvalnost na vašim vizijama svemira. Dave Scott, Al Worden, Jim Irwin.' Za uzvrat, sada sam posvetio 'Svetlost zemaljsku' (roman napisan 1953, čija se radnja zbiva na području kojim se rover kretao 1971) 'Daveu Scottu i Jimu Irwinu, prvim ljudima koji su stupili na to tle, i Alu Wordenu, koji je bdio nad njima sa orbite.'

Pošto sam iz studija kompanije CBS komentarisao misiju 'Apola 15' sa Walterom Cronkiteom i Wallyjem Schirraom, odleteo sam do kontrole misije da bih pratio povratak u atmosferu i spuštanje na vodu. Sedeo sam pokraj kćerkice Ala Wordena, kada je ona prva zapazila da se jedan od tri padobrana kapsule nije otvorio. Usledili su napeti trenuci, ali, srećom, preostala dva pokazala su se sasvim dovoljna da obave posao.

POGLAVLJE 16: KAPETANOV STO

Udar sonde opisan je u osamnaestom poglavlju romana '2001: Odiseja u svemiru'. Upravo sada se ovakav opit predviđa u okviru predstojeće misije 'Klementajn 2'.

Osećam izvesnu nelagodnost zbog toga što u mojoj prvoj 'Svemirskoj odiseji' do otkrića asteroida 7794 dolazi na Lunarnoj opservatoriji - 1997! Dobro, pomeriću ovaj događaj u 2017. - godinu u kojoj ću proslaviti stoti rođendan.

Samo nekoliko sati pošto sam ovo napisao, sa oduševljenjem sam doznao da je asteroid 4923 (1981 EO27), što ga je otkrio S. J. Bus iz Siding Springa, u Australiji, dobio naziv 'Clarke', delimično u znak priznanja na projektu 'Svemirski čuvar' (videti romane 'Susret sa Ramom' i 'Božiji čekić'). Istom prilikom izraženo mi je duboko žaljenje zbog toga što, usled nesrećnog previda, broj 2001 više nije raspoloživ, budući da je dodeljen izvesnom A. Einsteinu. Izvinjenja, izvinjenja...

Ali ipak sam se obradovao kada su mi kazali da je asteroid 5020, otkriven istoga dana kada i 4923, nazvan 'Asimov' - premda me je istovremeno rastužila činjenica da to moj stari prijatelj nikada neće doznati.

POGLAVLJE 17: GANIMED

Kao što je objašnjeno u 'Oproštajnoj reči', odnosno u 'Autorovim beleškama' na kraju romana '2010: Druga odiseja' i '2061: Treća odiseja', nadao sam se da će nam ambiciozna misija 'Galilej', koja je trebalo da poseti Jupiter i njegove mesece, pružiti znatno detaljniji uvid u ove neobične svetove - kao i njihove odlične snimke.

Posle mnogo odlaganja, 'Galilej' je najzad stigao do svog prvog odredišta - samog Jupitera - i tu izvrsno obavlja svoj posao. Nažalost, postoji jedan problem - iz nekog razloga, glavna antena nikada se nije razvila. To znači da se slike moraju slati rezervnom, slabijom antenom, kao i da pristižu znatno sporije. Iako su izvršena prava čuda u reprogramiranju kompjutera na letelici kako bi se ublažio ovaj nedostatak, i dalje su potrebni sati da se prime informacije koje je trebalo da budu poslate za svega nekoliko minuta.

Ne preostaje nam, dakle, drugo do da budemo strpljivi - a ja sam se našao u nimalo zavidnom položaju da istražim Ganimed u prozi neposredno pre no što je 'Galilej' počeo da čini to u stvarnosti, 27. juna 1996.

Jedanaestog juna 1996, samo dva dana pre no što sam priveo kraju pisanje ove knjige, stigle su mi prve slike iz JPL; *JPL - Jet Propulsion Laboratory: Laboratorija za mlazni pogon; prim. prev. na*

svu sreću, ništa - bar za sada - ne protivureči mojim opisima. Ali ako bi se sred ovih predela ledenih polja prošaranih kraterima najednom pojavile palme i tropske obale - ili, što je još gore, transparenti sa napisom 'Tornjajte se kući, Jenkiji' - onda ću se zbilja naći u nebranom grožđu...

Sa posebnim nestrpljenjem očekujem snimke izbliza grada Ganimeda (poglavlje 17). Ova izuzetna formacija upravo je onakva kakvu sam je ja opisao - premda sam oklevao da to učinim iz straha da bi se moje 'otkriće' moglo naći na naslovnoj strani časopisa 'Nacionalna vrdalama'. Meni ona izgleda znatno više veštačka od ozloglašenog 'lica na Marsu' i njegove okoline. A ako su ulice i avenije široke na desetine kilometara - pa šta onda? Možda su domoroci bili stvarno VELIKI...

Grad se može videti na snimcima broj 20637,02 i 20637,29, koje je poslao 'Vojadžer', odnosno, još bolje, na ilustraciji 23,8 u monumentalnom delu 'The Giant Planet Jupiter' Johna H. Rogersa (Cambridge University Press, 1995).

POGLAVLJE 19: LUDILO ČOVEČANSTVA

Da biste se vizuelno osvedočili u osnovanost Kanove izazovne tvrdnje da je glavnina čovečanstva bila bar delimično luda, pogledajte dvadeset drugu epizodu, pod naslovom 'Susret sa Mary', moje televizijske serije 'Tajanstvena Vaseljena Arthura C. Clarkea'. A imajte pri tom na umu da na hrišćane otpada samo jedan veoma mali deo naše vrste: znatno veći broj vernika od onih koji su se ikada klanjali devici Mariji iskazivali su podjednako idolopoklonstvo tako potpuno nepojamnim božanstvima kao što su Rama, Kali, Šiva, Tor, Votan, Jupiter, Oziris i tako dalje...

Najistaknutiji - i najžalosniji - primer blistavog čoveka koga je verska zaslepljenost pretvorila u mahnitog ludaka jeste Conan Doyle. Uprkos tome što se neprekidno pokazivalo da su njegovi omiljeni mediji varalice, on nije prestajao da im veruje. Tvorac Šerloka Holmsa čak je pokušao da ubedi mađioničara Harryja Houdinija da se 'dematerijalizovao' kako bi izvodio svoje eskapološke poduhvate - često zasnovane na trikovima koji su, kako je to doktor Votson običavao da kaže, bili 'besmisleno jednostavni'. (Videti ogled pod naslovom 'Sporednost Konana Dojla' u zbirci 'Night Is Large', koju je priredio Martin Gardner.) O pojedinostima vezanim

za inkviziciju, spram čijih zverstava počinjenih u ime Boga Pol Pot i nacisti deluju krajnje dobroćudno, možete se upoznati u knjizi Carla Sagana 'The Demon-Haunted World', koja predstavlja razoran napad na gluposti novog doba. Bilo bi mi drago kada bi ovo delo - uz Martinovu knjigu - postalo obavezna lektira u svakoj srednjoj školi i na svakom fakultetu.

Utešno je bar to da je Odeljenje za useljavanje američke vlade preduzelo korake protiv jednog oblika varvarstva nadahnutog verskim razlozima. Časopis 'Time' ('Prekretnica', 24. jun 1996) izveštava da će ubuduće biti pružen azil svim devojkama kojima je u zemlji porekla zaprećeno genitalnim sakaćenjem.

Već sam napisao ovo poglavlje, kada mi je u ruke došla knjiga Antonyja Storra 'Feet of Clay: The Power and Charisma of Gurus' (The Free Press, 1996), koja doslovno predstavlja udžbenik o ovoj tužnoj temi. Teško je poverovati u to da je izvestan varalica sa oreolom sveca, u času kada ga je policija najzad uhapsila, sakupio devedeset tri rols-rojsa! Još je, međutim, gore to što je čak osamdeset tri odsto njegovih lakovernih poklonika u Americi bilo sa fakultetskom diplomom, te su se stoga uklapali u moju omiljenu definiciju intelektualca: 'Osoba čije obrazovanje nadmaša njenu inteligenciju.'

POGLAVLJE 26: CIJENVIL

U predgovoru za roman '2010: Druga odiseja' (1982) objasnio sam zašto sam kineski brod koji se spustio na Evropu nazvao po doktoru Tsienu Hsue-shenu, jednom od osnivača raketnog programa u Sjedinjenim Državama i Kini.

Rođen 1911, Tsijen je dobio stipendiju i stigao iz Kine u SAD 1935, gde je postao student, a kasnije i kolega sjajnog mađarskog aerodinamičara Theodorea von Karmana. Kasnije, kao prvi profesor na Goddardovoj katedri Kalifornijskog instituta za tehnologiju, on je doprineo da se osnuje Guggenheimova aeronautička laboratorija - neposredni prethodnik znamenite pasadenske Laboratorije za mlazni pogon. Pošto je Kina izvršila jednu probu lansiranja navođene rakete sa nuklearnom bojevom glavom na svojoj teritoriji, u dnevniku 'New York Times' (28. oktobar 1966) pojavio se sledeći komentar u tekstu 'Pekinški raketni stručnjak obučavan u SAD': "Tsienov život predstavlja ironiju istorije hladnog rata."

U punoj tajnosti, on je u velikoj meri doprineo američkim raketnim istraživanjima tokom pedesetih godina, ali je tokom histerije iz McCarthyjeve ere bio uhapšen pod lažnom optužbom kada je pokušao da poseti svoju rodnu Kinu. Posle mnogih saslušanja i poduzetog razdoblja pritvora, konačno je bio deportovan u domovinu - sa svim svojim ogromnim znanjem i iskustvom. Kao što je to potvrdilo mnoštvo njegovih uvažanih kolega, bila je to jedna od najglupljih (kao i najsramotnijih) stvari što su ih Sjedinjene Države ikada učinile.

Pošto je Tsien proteran, prema svedočanstvu Zhuanga Fenggana, zamenika upravnika Odbora za nauku i tehnologiju Kineske nacionalne uprave za svemir, 'on je ni od čega otpočeo raketni program...Bez njega, Kina bi se našla u dvadesetogodišnjem tehnološkom zaostatku.' A verovatno bi isto toliko kasnila u razvoju pogubnih protivbrodskih projektila 'svilena buba', odnosno lansera za satelite 'Dugi marš'.

Nedugo pošto sam napisao ovaj roman, Međunarodna astronautička akademija ukazala mi je počast svojim najvećim odličjem, nagradom 'Von Karman' - koja je trebalo da mi bude dodeljena u Pekingu! Bila je to ponuda koju nisam mogao da odbijem, naročito ne pošto sam doznao da je doktor Tsien sada žitelj tog grada. Na žalost, kada sam stigao tamo, ustanovio sam da se nalazi u bolnici na ispitivanjima, a lekari nisu dopuštali posete.

Stoga sam izuzetno zahvalan njegovom ličnom asistentu, general-majoru Wangu Shouyunu, na tome što je doktoru Tsien odneo primerke '2010.' i '2061' sa prikladnom posvetom. Za uzvrat, general mi je poklonio obimnu knjigu, koju je sam priredio, pod naslovom 'Collected Works of H. S. Tsien: 1938-1956' (Science Press, 16, Donghaungcheggen North Street, Beijing 100707, 1991). Posredi je očaravajuće delo, koje počinje mnogim zajedničkim radovima sa von Karmanom na aerodinamičkim problemima, a završava se samostalnim tekstovima o raketama i satelitima. Poslednji ogleđ, 'Termonuklearna elektrana' ('Jet Propulsion', juli 1956), napisan je dok je doktor Tsien još bio neformalni zatvorenik FBI-ja i za predmet ima nešto što je danas još aktuelnije nego u to vreme - premda je veoma mali napredak ostvaren u pravcu 'elektrane koja koristi fuzionu reakciju deuterijuma'.

Neposredno pre no što sam otišao iz Pekinga 13. oktobra 1996, sa zadovoljstvom sam doznao da se doktor Tsien, uprkos poodmaklom životnom dobu (osamdeset pet godina) i invalidnosti, još bavi naučnim radom. Iskreno se nadam da su mu se '2010.' i '2061.' dopale, a svakako ću mu poslati i 'Konačnu odiseju' kao dodatni znak pažnje.

POGLAVLJE 36: KUĆA STRAVE

Kao posledica niza senatskih rasprava vezanih za kompjutersku bezbednost tokom juna 1996, 15. jula 1996. predsednik Klinton potpisao je izvršnu naredbu broj 13010, koja se odnosi na 'kompjuterske napade na informacione i komunikacione komponente koje kontrolišu važne infrastrukturne elemente (kibernetičke pretnje).' Ovim se osniva specijalna jedinica za borbu protiv kibernetičkog terorizma, i u nju će ući predstavnici CIA-e, NSA, odbrambenih agencija i tako dalje.

Piko, evo nas...

Pošto sam napisao prethodni pasus, obavestili su me da se i u završnici filma 'Dan nezavisnosti', koji još nisam video, takođe koriste kompjuterski virusi kao trojanski konji! Takođe mi je rečeno da je početak istovetan onome iz mog romana 'Kraj detinjstva' (1953), kao i da se u filmu koriste svi poznati naučnofantastični klišeji još od Meliesovog 'Putovanja na Mesec' (1903).

Nisam načisto da li treba da čestitam scenaristima na originalnosti - ili da ih optužim za transtemporalni zločin prekognitivnog plagijatorstva. U svakom slučaju, bojim se da ni na koji način ne mogu da sprečim Johna Q. Popcornu da ne posumnja kako sam mu ukrao kraj filma 'Dan nezavisnosti IV'.

Sledeći delovi preuzeti su - uglavnom uz obimno prekrajanje - iz ranijih knjiga u ovoj seriji:

Iz romana '2001: Odiseja u svemiru': poglavlje 18, 'Kroz asteroide'; i poglavlje 37, 'Ogled'.

Iz romana '2010: Druga odiseja': poglavlje 11, 'Led i vakuum'; poglavlje 36, 'Vatra u dubini'; i poglavlje 38, 'Penasti predeli'.

ZAHVALNICE

Zahvaljujem kompaniji IBM što mi je poklonila predivan mali 'thinkpad' 755CD na kome je napisana ova knjiga. Godinama su me u nepriliku dovodile - potpuno neosnovane - glasine da se do imena HAL došlo tako što se akronim IBM pomerio za jedno mesto unapred u abecedi. U nastojanju da obesnažim taj mit kompjuterske ere, čak sam morao da nagovorim doktora Čandru, izumitelja HAL-a, da porekne celu stvar u romanu '2010: Druga odiseja'. Nedavno su mi, međutim, pružana uveravanja da 'Veliki Plavi' ne samo da nije ljut zbog ove asocijacije, nego se sada čak ponosi njome. Ja ću stoga odustati od svih potonjih pokušaja da dokazujem nevinost - i u tom smislu šaljem čestitke svim učesnicima HAL-ove 'rođendanske proslave' na (razume se) Ilinoiskom univerzitetu, u Urbani, 12. marta 1997.

Skrušenu zahvalnost upućujem Shelly Shapiro, mojoj urednici u izdavačkoj kući Del Rey Books, na punih deset stranica cepidlačenja; pošto smo prošli kroz to, završni proizvod ispao je znatno bolji. (Da, i ja imam urednika i ne patim od uobičajenog uverenja pisaca da su pripadnici ovog esnafa samo osujećeni kasapi.) Konačno i najvažnije: najdublju zahvalnost dugujem mom starom prijatelju Cyrilu Gardineru, upravniku hotela 'Galle Face', na gostoprimstvu u njegovom veličanstvenom (i ogromnom) ličnom apartmanu koji sam koristio dok sam pisao ovu knjigu: on mi je pružio 'bazu tišine' *'Tranquillity Base' - asocijacija na More Tišine na Mesecu; prim. prev. u burnom vremenu*. Hitam da dodam da, iako se tu možda ne mogu dobiti onako raskošno imaginarna okruženja, pogodnosti koje pruža 'Galle Face' daleko nadmašuju ona što ih nudi 'Granimed'. Nikada u životu nisam radio u udobnijem ambijentu.

Kao ni u podsticajnijem, budući da se na velikoj ploči na ulazu navode imena više od stotinu šefova država i drugih uglednih posetilaca koji su tu odseli. Među njima su Jurij Gagarin, posada 'Apola 12' - drugi pohod na površinu Meseca - kao i niz velikih imena iz sveta pozorišta i filma: Gregory Peck, Alec Guinness, Noel Coward, Carrie Fisher iz 'Zvezdanih ratova'... Tu su još i Vivien Leigh i Laurence Olivier - koji se kratko pojavljuju u romanu '2061: Treća

odiseja' (poglavlje 37). Počastvovan sam time što se i moje ime tu nalazi.

Izgleda sasvim prikladno da projekat započet u jednom znamenitom hotelu - njujorškom 'Chelseaju' - okonča u drugom, na suprotnom kraju sveta. Ali neobično je slušati kako mi, na samo nekoliko metara od prozora, šumi Indijski okean, šiban monsunskim kišama, umesto da mi uši ispunjava prigušena buka saobraćaja iz Dvadeset treće ulice, koja se pruža duboko dole i koje se rado sećam.

IN MEMORIAM: 18. SEPTEMBAR 1996.

Sa najdubljim žaljenjem primio sam vest - upravo dok sam redigovao ove 'Zahvalnice' - da je Cyril Gardiner preminuo pre nekoliko časova.

Ima izvesne utehe u saznanju da je video ovo što sam napisao o njemu i da mu je zbog toga bilo drago.

OPROŠTAJNA REČ

'Nikad ne objašnjavaj, nikad se ne izvinjavaj!' To bi mogao da bude izvrstan savet za političare, holivudske moćnike i poslovne magnate, ali jedan pisac ipak mora da se sa više obzira ophodi prema svojim čitaocima. Dakle, iako mi nije namera da se ni zbog čega izvinjavam, složen nastanak kvarteta 'Odiseja' možda ipak nalaže izvesna objašnjenja.

Sve je to počelo o Božiću 1948 - da, 1948! - kratkom pričom od četiri hiljade reči koju sam napisao za konkurs čiji je sponzor bio BBC. 'Stražar' opisuje otkriće jedne male piramide na Mesecu, koju je tu postavila neka tuđinska civilizacija sa zadatkom da sačeka da ljudska rasa stekne sposobnost putovanja svemirom. Sve do tog trenutka, podrazumevalo se, mi bismo bili odveć primitivni za uspostavljanje kontakta. *Traganje za tuđinskim artefaktima u Sunčevom sistemu trebalo bi da bude savršeno legitimna grana nauke - 'egzoarheologija'? Nažalost, nju su uveliko obesnažile tvrdnje da se do ovakvih nalaza već došlo - kao i da ih NASA hotimice prikriva! Naprosto je neverovatno da neko može poverovati u takvu besmislicu: znatno je izglednije da bi ova agencija postupila upravo obrnuto: lažno bi nešto prikazala kao tuđinski artefakt - samo da bi nekako rešila budžetske probleme! Slobodno iskoristite ovaj predlog, upravnici NASE...*

Moj skroman pokušaj nije prošao kod BBC-ja, i priča je objavljena tek skoro tri godine kasnije u prvom i jedinom broju (proleće 1951) časopisa '10 Story Fantasy' - koji će, kako to oporo primećuje neprocenjiva 'Enciklopedija naučne fantastike', 'ostati upamćen ponajpre po slaboj aritmetici (bilo je trinaest priča)'.

'Stražar' je ostao u limbu više od jedne decenije, sve dok Stanley Kubrick nije stupio u vezu sa mnom u proleće 1964. i zapitao me da li imam neku ideju za 'poslovično dobar (čitaj: 'još nepostojeći') naučnofantastični film'. Tokom naših mnogih susreta, ispunjenih žestokim mozganjem, koji se opisuju u knjizi 'Izgubljeni svetovi 2001.', zaključili smo da bi strpljivi posmatrač na Mesecu mogao da predstavlja dobro polazište naše priče. Na kraju je on postao znatno više od toga, budući da je negde tokom snimanja piramida prerasla u sada znameniti crni monolit.

Da bi se serija 'Odiseja' dovela u pravu perspektivu, mora se imati u vidu da je svemirska era bila stara jedva sedam godina, odnosno da se nijedno ljudsko biće nije udaljilo više od stotinak kilometara od matične planete, kada smo Stanley i ja počeli da planiramo ono što smo interno nazvali 'Kako je osvojen Sunčev sistem'. Iako je predsednik Kennedy najavio da Sjedinjene Države planiraju pohod na Mesec 'u ovoj deceniji', većini ljudi to je i dalje moralo izgledati kao daleki san. Kada je snimanje počelo u južnom Londonu, *U studiju 'Shepperton', koji su Marsovci uništili u jednoj od najdramatičnijih scena filma 'Rat svetova', rađenom prema Wellsovom remek-delu.* Iledenog 29. decembra 1965, nismo čak znali ni kako tačno izgleda izbliza površina Meseca. I dalje je postojala bojazan da će prve reči astronauta biti 'U pomoć!' u času kada prilikom iskrcavanja stane da tone u duboki sloj vrlo sitnog praha. Ukupno uzev, naše pretpostavke pokazale su se u dobroj meri ispravne: jedino činjenica da su naši lunarni predeli krzaviji od stvarnih - koje je ublažilo bombardovanje meteorske prašine tokom mnogo eona - ukazuje na to da je '2001.' snimljena u eri pre misije 'Apolo'.

Danas, naravno, izgleda smešno to što smo zamislili da će već 2001. postojati džinovske svemirske stanice, hoteli iz lanca 'Hilton' na orbiti i pohodi na Jupiter. Sada je teško shvatiti da su u šezdesetim godinama postojali ozbiljni planovi za podizanje stalnih baza na Mesecu i za spuštanje na Mars - do 1990! Štaviše, svojim ušima sam čuo, u studiju kompanije CBS, neposredno po lansiranju 'Apolo 11', kako potpredsednik razmetljivo obznanjuje: "Sada nam predstoji Mars!"

Ispostavilo se da je imao sreće što nije završio u zatvoru. Taj skandal, uz Vijetnam i 'votergejt', jedan je od razloga što se ti optimistički scenariji nisu obistinili.

Kada su se 1968. pojavili film i knjiga '2001: Odiseja u svemiru', uopšte mi na pamet nije pala mogućnost nastavka. Ali 1979. stvarno je došlo do misije na Jupiter i tada smo dobili prve snimke izbliza džinovske planete i njene neverovatne porodice meseca.

Svemirske sonde 'Vojadžer' *One su koristile manevar 'izbačaja iz pračke' ili 'gravitacione ispomoći' tako što su proletele blizu Jupitera - baš kao što je to učinilo 'Otkriće' u knjiškoj verziji '2001.'*

bile su, razume se, bez ljudske posade, ali snimci koje su nam one poslale učinili su stvarnim - i potpuno neočekivanim - svetove koji su do tada predstavljali puke tačkice svetlosti čak i u najmoćnijim teleskopima. Sumporni vulkani Ioa, koji se nalaze u stanju neprekidne erupcije, višestruko izrovašeno lice Kalista, utvarno ocrtani predeli Ganimeda - izgledalo je gotovo kao da smo otkrili čitav jedan novi sunčev sistem. Iskušenje da se on istraži bilo je neodoljivo - i tako je nastala '2010: Druga odiseja', koja mi je, uz ostalo, pružila priliku da ustanovim šta se dogodilo sa Dejvom Boumenom pošto se probudio u onoj zagonetnoj hotelskoj sobi.

Godine 1981, kada sam počeo da pišem novu knjigu, hladni rat još je bio u toku, pa mi se učinilo da bih mogao prenačglti - i izložiti se kritici - time što ću prikazati zajedničku američko-rusku misiju. No, takođe sam izrazio nadu u buduću saradnju: posvetio sam roman nobelovcu Andreju Saharovu (tada još u izgnanstvu) i kosmonautu Alekseju Leonovu - koji je, kada sam mu kazao u Zvezdogradu da će brod biti nazvan po njemu, uzviknuo uz tipičnu razdraganost: "Onda će to biti dobar brod!"

I dalje mi izgleda neverovatno da je Peter Hyams, kada je snimio izvrsnu filmsku verziju 1983, bio u prilici da koristi autentične snimke izbliza Jupiterovih meseca (od kojih su neki bili podvrgnuti korisnoj kompjuterskoj obradi u Laboratoriji za mlazni pogon, odakle su i dobijeni originali). No, znatno bolji snimci očekivani su sa ambiciozne misije 'Galilej', u okviru koje je bilo predviđeno da se izvrši podrobno osmatranje glavnih satelita tokom razdoblja od više meseci. Naša znanja o ovoj novoj teritoriji, koja su prethodno sticana jedino prilikom kratkotrajnih proletanja, sada je trebalo da se u ogromnoj meri povećaju - i ja više ne bih imao nikakav izgovor da se ne latim pisanja 'Treće odiseje'.

Nažalost, nešto tragično isprečilo se na putu za Jupiter. Bilo je planirano da se lansiranje 'Galileja' izvrši sa svemirskog šatla 1986 - ali to je osujetila katastrofa 'Čelendžera', i ubrzo je postalo jasno da bar još jednu deceniju nećemo dobiti nove informacije sa Ioa i Evrope, Ganimeda i Kalista.

Odlučio sam da ne čekam na to, a povratak Halleyeve komete u unutrašnji Sunčev sistem (1985) pružio mi je izazovnu temu. Njena naredna pojava 2061. godine predstavljaće dobar povod za treću

'Odiseju'. Kako, međutim, nisam mogao biti siguran u to kada ću uspeti da završim rukopis, zatražio sam od izdavača prilično skroman avans. Uz puno tuge navodim ovde posvetu iz knjige '2061: Treća odiseja'.

Posvećeno uspomeni na
Judy-Lynn del Rey,
izuzetnu urednicu,
koja je kupila ovu knjigu za jedan dolar
- ali nije poživala da vidi
da li će joj se ulog isplatiti

Očigledno je da jedna serija sastavljena od četiri naučnofantastična romana, napisana tokom razdoblja od preko trideset godina izuzetnog razvoja na polju tehnologije (naročito u istraživanju svemira) i politike, ne može imati punu unutrašnju saglasnost. Tim povodom, u predgovoru za '2061.' napisao sam sledeće: "Isto kao što '2010: Druga odiseja' nije neposredni nastavak '2001: Odiseje u svemiru', tako ni ova knjiga nije linearni nastavak '2010.' Sva tri dela valja shvatiti kao varijacije iste teme, u kojima se javljaju mnogi isti likovi i situacije, ali i koje se nužno ne zbivaju u istom svemiru."

Ako hoćete zgodnu analogiju iz jednog drugog medija, poslušajte samo šta su Rahmanjinov i Andrew Lloyd Webber napravili od istog predloška - nekoliko Paganinijevih nota.

U istom smislu, 'Konačna odiseja' odbacila je mnoge elemente prethodnih delova serije, ali je zato razvila druge - i, nadam se, važnije - na znatno detaljniji način. A ako bude čitalaca kod kojih ovakve transmutacije izazovu pometnju, uzdam se da ću ih odvratiti od toga da mi šalju ljutita pisma puna pretnji i pogrda parafrazom jedne od omiljenijih opaski izvesnog američkog predsednika: "To je samo književnost, budalo!"

A sva ta književnost potekla je iz mog pera, ako možda niste primetili. Iako sam uživao u saradnji sa Genrtyjem Leejem, *Slučaj je hteo da Gentry bude glavni inženjer u okviru projekata 'Galilej' i 'Viking'.* (Videti 'Uvod' u knjizi 'Rama II'.) Nije to bila njegova krivica što se antena na 'Galileju' nije razvila... Michaelom Kube-McDowellom i pokojnim Mikeom McQuayom - i uopšte se neću libiti da opet iznajmim najbolje revolveraše na ovom polju ako i ubuduće

budem imao projekte sa kojima ne mogu sam da iziđem na kraj - knjiga koju držite u rukama morala je da bude samostalan poduhvat.

Prema tome, svaka reč je ovde moja: dobro, gotovo svaka reč. Moram priznati da sam našao profesora Thirugnanasampanthamoorthyja (poglavlje 35) u telefonskom imeniku Kolomba; nadam se da mi sadašnji vlasnik imena neće zameriti na ovoj posudbi. Bilo je i nekoliko pozajmica iz velikog 'Oxford English Dictionary'. I baš sam tu doživeo veoma prijatno iznenađenje: verovali ili ne - u rečniku se ni manje ni više nego šezdeset šest puta navode primeri iz mojih knjiga kao ilustracije značenja i korišćenja reči!

Dragi moj OED, ako i na ovim stranicama nađeš neke korisne primere - slobodno se opet posluži.

Izvinjavam se zbog izvesnog broja diskretnih nakašljavanja (desetak, prema poslednjem prebrojavanju) u ovom pogovoru; ali stvari na koje se ona odnose izgledale su odveć značajne da bi se izostavile.

Konačno, voleo bih da pružim uveravanja mnogim mojim prijateljima među budistima, hrišćanima, hinduistima, Jevrejima i muslimanima da se iskreno nadam da je vera koju im je Slučaj podario doprinela njihovom duševnom spokoju (a često, kako to zapadna medicina sada nevoljno priznaje, i fizičkom blagobitju).

Možda je bolje biti lud, a srećan, nego zdrave pameti, a nesrećan. Ali ipak je ponajbolje biti zdrave pameti i srećan.

Da li će našim potomcima biti dato da domaše ovo htenje, to će predstavljati najveći izazov budućnosti. Štaviše, ta okolnost može da presudi da li ćemo uopšte imati neku budućnost.

Arthur C. Clarke

Kolombo, Šri Lanka

19. septembar 1996.

